

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE LİKİDİTE-FİNANSAL
PERFORMANS İLİŞKİSİ

Hatice ÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2022

©2022-Hatice ÇELİK

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE LİKİDİTE-FİNANSAL
PERFORMANS İLİŞKİSİ

LIQUIDITY-FINANCIAL PERFORMANCE
RELATIONSHIP IN TURKISH BANKING SECTOR

Hazırlayan
Hatice ÇELİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Kartal DEMİRGÜNEŞ

KIRŞEHİR-2022

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Hatice ÇELİK tarafından hazırlanan “Türk Bankacılık Sektöründe Likidite-Finansal Performans İlişkisi” adlı tez çalışması 09/11/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/çokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman:

Doç. Dr. Kartal DEMİRGÜNEŞ

Üye:

Doç. Dr. Yüksel İLTAŞ

Üye:

Dr. Öğr. Üyesi Berk YILDIZ

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2022

.....

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

09/11/2022

Hatice ÇELİK

.....

ÖZET

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE LİKİDİTE-FİNANSAL PERFORMANS İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Hatice ÇELİK

Danışman: Doç. Dr. Kartal DEMİRGÜNEŞ

2022-(xiii+98) sayfa

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı

Jüri

Doç. Dr. Kartal DEMİRGÜNEŞ (Danışman)

Doç. Dr. Yüksel İLTAŞ (Asil Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Berk YILDIZ (Asil Üye)

Likiditenin bankaların finansal performansları üzerindeki etkisinin tespit edilmesinin amaçlandığı bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk üç bölümünde teorik çerçeveye ve literatür incelemesine odaklanılmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde banka ve bankacılık kavramları, bankaların temel fonksiyonları, banka türleri ve dünyada ve Türkiye’de bankacılık konuları üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde ise bankacılık sektöründe likidite ve finansal performans konuları irdelenmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde likiditenin finansal performans üzerindeki etkilerini konu alan literatüre değinilmektedir.

Çalışmanın son bölümünde, likiditenin Türkiye’de faaliyet gösteren kamu ve özel sermayeli mevduat bankalarının finansal performansları üzerindeki olası etkisi, oluşturulan bir araştırma modeli çerçevesinde tespit edilmeye çalışılmaktadır. Elde edilen ampirik bulgular; finansal performansın likiditeden istatistiksel olarak negatif yönde; gelir-gider yapısından ise pozitif yönde etkilendiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Likidite, Finansal Performans, Türk Bankacılık Sektörü.

ABSTRACT

LIQUIDITY-FINANCIAL PERFORMANCE RELATIONSHIP IN TURKISH BANKING INDUSTRY

M.SC. THESIS

Preparer: Hatice ÇELİK

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Kartal DEMİRGÜNEŞ

2022-(xiii+98) pages

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School of Social Sciences

Business Administration Department

Jury

Assoc. Prof. Dr. Kartal DEMİRGÜNEŞ

Assoc. Prof. Dr. Yüksel İLTAŞ

Asst. Prof. Berk YILDIZ

This four-parted study aims to determine the effect of liquidity on financial performance of banking industry. In the first part of the study, bank and banking concepts, functions of banks, kinds of banks and banking in worldwide and Turkey are presented. The second part of the study discusses liquidity and financial performance in banking. In the third part of the study, a brief literature review on the effect of liquidity on financial performance is given.

In the last part of the study, the effect of liquidity on financial performance of private and state-owned commercial banks operating in Turkey is analyzed via a research model. Empirical findings indicate that while liquidity statistically affects financial performance of banks negatively; the income-expenditure structure affects financial performance positively.

Keywords: Liquidity, Financial Performance, Turkish Banking Industry.

ÖNSÖZ

Çalışmamın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren danışman hocam Sayın Doç. Dr. Kartal DEMİRGÜNEŞ'e, öğrenim hayatım boyunca beni maddi ve manevi olarak destekleyen ve hep yanımda olan aileme içtenlikle teşekkür ederim.

Kırşehir-2022

Hatice ÇELİK

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM.....	3
BANKA, BANKACILIK, BANKA TÜRLERİ VE FAALİYETLERİ.....	3
1.1. BANKA VE BANKACILIK KAVRAMLARI.....	3
1.1.1. Banka Kavramı.....	3
1.1.2. Bankacılık Kavramı.....	6
1.2. BANKALARIN TEMEL FONKSİYONLARI.....	8
1.3. BANKA TÜRLERİ.....	10
1.3.1. Merkez Bankaları.....	11
1.3.2. Ticaret Bankaları.....	12
1.3.3. Mevduat Bankaları.....	13
1.3.4. Yatırım ve Kalkınma Bankaları.....	13
1.3.5. Katılım Bankaları.....	14
1.3.6. Kıyı Bankaları.....	14
1.3.7. Özel Amaçlı Bankalar.....	15
1.3.8. Ziraat ve Sanayi Bankaları.....	16

1.4. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE BANKACILIK	16
1.4.1. Dünyada Bankacılık.....	16
1.4.2. Türk Bankacılık Sektörü	17
1.4.3. Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi	18
1.4.3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem (1847-1923).....	18
1.4.3.2. Cumhuriyet Dönemi.....	19
1.4.4. Türk Bankacılık Yapısı	22
BÖLÜM II	31
LİKİDİTE, LİKİDE RİSKİ, PERFORMANS, FİNANSAL PERFORMANS KAVRAMLARI	31
2.1. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE LİKİDİTE	31
2.1.1. Likidite Kavramı.....	31
2.1.2. Likidite Riski	32
2.1.3. Likidite Riski Kuralları	34
2.1.4. Likidite ve Banka Performansı	34
2.1.5. Likidite Riskini Ortaya Çıkaran Unsurlar.....	35
2.1.6. Likidite Türleri.....	35
2.1.6.1. Merkez Bankası Likiditesi	35
2.1.6.2. Piyasa Varlık Likiditesi.....	36
2.1.6.3. Fonlama Likiditesi	37
2.2. FİNANSAL PERFORMANS	38
2.2.1. Finansal Performans Kavramı ve Önemi	38
2.2.2. Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler	39
2.2.2.1. Personel Kalitesi.....	40
2.2.2.2. Kaynakların Verimli Kullanılması.....	41
2.2.2.3. Risk Yönetimi	41
2.2.2.4. Sermaye Yeterliliği	41

2.2.2.5. Likidite ve Kârlılık.....	42
2.2.2.6. Teknoloji Kullanma Seviyesi.....	43
2.2.2.7. Aktif Kalitesi.....	44
2.2.3. Finansal Performans Ölçütleri.....	44
2.2.3.1. Muhasebe Esaslı Finansal Performans Ölçütleri.....	44
2.2.3.1.1. Aktif Kârlılığı (ROA).....	45
2.2.3.1.2. Özkaynak Kârlılığı (ROE).....	46
2.2.3.1.3. Hisse Başına Kâr Oranı (HBK).....	47
2.2.3.1.4. Yatırılan Sermaye Getirisi Oranı (YKO).....	48
2.2.3.2. Piyasa Esaslı Performans Ölçümleri.....	48
2.2.3.2.1. Yeniden Yerine Koyma (Tobin's Q) Oranı.....	48
2.2.3.2.2. Piyasa Değeri / Defter Değeri.....	49
2.2.3.2.3. Fiyat / Kazanç Oranı (F/K).....	50
2.2.3.2.4. Piyasa Katma Değeri (PKD).....	52
BÖLÜM III.....	55
LİTERATÜR İNCELEMESİ.....	55
3.1. TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALAR VE ELDE EDİLEN BULGULAR.....	55
3.2. YURTDIŞINDA YAPILAN ÇALIŞMALAR VE ELDE EDİLEN BULGULAR.....	67
BÖLÜM IV.....	75
TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE LİKİDİTE-FİNANSAL PERFORMANS İLİŞKİSİ: EKONOMETRİK BİR ANALİZ.....	75
4.1. GİRİŞ.....	75
4.2. YÖNTEM.....	75
4.2.1. Veri Seti ve Örneklem Seçimi.....	75
4.2.2. Araştırma Modelinin Değişkenleri.....	76
4.3. ANALİZ.....	77
4.3.1. Ampirik Bulgular.....	77

4.3.1.1. Faktör Analizinden Elde Edilen Bulgular.....	77
4.3.1.2. Regresyon Analizinden Elde Edilen Bulgular.....	80
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	83
KAYNAKÇA.....	87
ÖZGEÇMİŞ.....	98

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1.: Türk Bankacılık Sektörü Temel Büyüklükleri.....	24
Tablo 1.2.: Seçilmiş Bilanço Kalemleri.....	27
Tablo 4.1.: Bankaların Finansal Performansları Üzerinde Etkili Olan Değişkenler...	76
Tablo 4.2.: Barlett ve KMO Test Sonuçları.....	79
Tablo 4.3.: Faktör Analizi Bulguları.....	80
Tablo 4.4.: ROE Modeli Sonuçları (Özet).....	81
Tablo 4.5.: Katsayılar.....	81

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1.: Bankaların Faaliyetlere Göre Tasnifi.....	10
Şekil 1.2.: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Banka Sayısı.....	22
Şekil 1.3.: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Şube Sayısı.....	23
Şekil 1.4.: Krediler Türk Parası – Yabancı Para.....	25
Şekil 1.5.: Kredi Türlerinin Gelişimi.....	25
Şekil 1.6.: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Toplam Aktifleri.....	27
Şekil 1.7.: Mevduat (GSYH’ya Oranı).....	28
Şekil 1.8.: Ortalama Aktif Kârlılığı.....	29
Şekil 1.9.: Ortalama Özkaynak Kârlılığı.....	29
Şekil 2.1.: Banka Performans Değerlendirme Sisteminin Yapısı.....	54

SİMGELER VE KISALTMALAR

AHP	Analitik Hiyerarşi Prosesi
ANOVA	Analysis of Variance
ATM	Otomatik Para Çekme Makineleri
A.Ş.	Anonim Şirket
BCBS	Basel Committee on Banking Supervision
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CAMEL	Sermaye, Varlık Kalitesi, Yönetim, Kazanç, Likidite (Capital, Assets, Management, Earnings, Liquidity)
CAMELS	Sermaye, Varlık Kalitesi, Yönetim, Kazanç, Likidite ve Piyasa riskine Duyarlılık (Capital, Asset, Management, Earnings, Liquidity, Sensitivity)
CVA	Cash Value Added
DD	Defter Değeri
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senetleri
EKD	Ekonomik Katma Değer
F/K	Fiyat Kazanç Oranı
FED	Amerikan Merkez Bankası
GİA	Gri İlişkisel Analiz
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HBK	Hisse Başı Kar
IMF	International Monetary Fund
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KGF	Kredi Garanti Fonu
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme

NII	Net Interest Income
NIM	Net Interest Margin
NOPLAT	Net Operating Profit Less Adjusted Taxes
PD	Piyasa Değeri
PKD	Piyasa Katma Değeri
ROA	Return On Assets (Aktif Kârlılığı)
ROE	Return On Equity (Özsermaye Kârlılığı)
ROIC	Yatırılan Sermaye Getirisi Oranı
SYR	Sermaye Yeterliliği Rasyosu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
THG	Toplam Hissedar Getirisi
TKBB	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TOPSİS	Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution (İdeal Çözümüne Benzerlik Bakımından Sıralama Performansı Tekniği)
TP	Türk Parası
VIKOR	Vlse Kriterijums Optimizacija Kompromisno Resenje
YP	Yabancı Para

GİRİŞ

Bankacılık sektörünün ülkelerin finansal sistemlerine olan katkıları yadsınamayacak derecede önemlidir. Gelişen teknolojik gelişmelerle bankacılık sektörü rekabet alanında kendisine yer edinmek için karlılığını, verimliliğini ve performansını arttırmak durumundadır. Bu bağlamda; bankalar çeşitli riskler üstlenmeli, sahada etkin faaliyet göstermeli, güvenilir olmalı, hızlı ve etkin aksiyonlar almalıdır. Bankaların operasyonel yapıları, çalışanlarının kalifiye ve çok yönlü çalışma yetkinlikleri, dijital (mobil bankacılık, internet bankacılığı gibi) bankacılık güncellemeleri, şube ağları, ATM yaygınlık düzeyleri, kredi-mevduat durumları ve müşteri ürün kullanımları da sektörde bankalar için rekabet avantajı sağlamaktadır.

Bankaların finansal performanslarını arttırmaları için aktif kalitesi, güçlü sermaye yapısı, çapraz ürün yelpazesi, yatırımlara ve projelere sağlamış olduğu katkılar (yatırımcıları destekleme gücü), faiz dışı gelir-gider durumları, net ücret komisyon gelirleri, takip tahsilatları, müşteri geliştirme/derinleşme (kredi kartı satışları, nakit akış hacmi cirosu, dijitalleşme oranı, hayat sigortası prim üretimleri ve aktif kurumsal ürün müşterisi adedi) durumları önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı; Türk bankacılık sektöründe likidite-finansal performans ilişkisinin irdelenmesi ve likiditenin bankaların finansal performansları üzerindeki etkisinin belirlenmesidir. Bu amaç bağlamında, Türkiye’de faaliyet gösteren kamu ve özel sermayeli mevduat bankalarından oluşan bir örneklem üzerinde ekonometrik bir analiz yapılmaktadır. Dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde banka ve bankacılık kavramları ile banka türleri hakkında kapsamlı bilgi verildikten sonra, bankaların faaliyetleri üzerinde durulmakta ve bankaların temel fonksiyonlarına değinilmektedir. Birinci bölüm, Türk bankacılığının tarihsel gelişimi, yapısı ve dünyada bankacılığın tarihçesi hakkında bilgi verildikten sonra sonlandırılmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde; likidite kavramı ve likidite türleri hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca bankaların performanslarını etkileyen faktörlere değinilmekte ve finansal performans kavramına ve bu kavramın önemi vurgulanmaktadır. Son olarak da finansal performans ölçütleri açıklanmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde konuya ilişkin literatüre odaklanmakta ve bu bağlamda uluslararası ve Türkiye’de yapılan ampirik çalışmalar ayrı ayrı irdelenmekte ve bunlardan elde edilen bulgulara değinilmektedir.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise Türk bankacılık sektöründe likidite-finansal performans ilişkisinin irdelenmesi amacıyla bir araştırma modeli oluşturulmakta ve elde edilen ampirik bulgular tartışılmaktadır. Bu bulgular, çalışmanın Sonuç kısmında tartışılmaktadır.

Ele alınan konu açısından bakıldığında, bu çalışmanın mevcut literatüre ve ülke ekonomisine katkı sağlaması beklenmektedir. Çalışmadan elde edinecek bulguların; sempozyum, makale ve erişime açık tez şeklinde kamuoyu ile paylaşılması ve buna bağlı olarak Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların ve konuyla ilgilenen tüm paydaşların söz konusu çalışmanın özellikle ampirik bulgularından faydalanması amaçlanmaktadır.

1. BÖLÜM

BANKA, BANKACILIK, BANKA TÜRLERİ VE FAALİYETLERİ

1.1. BANKA VE BANKACILIK KAVRAMLARI

1.1.1. Banka Kavramı

Türkçe’de karşılığı masa, tezgâh veya sıra manalarında olan banka terimi İtalyanca “Banco” kelimesinden türemektedir. Bankalara mevduat girişleri yapılmakta ve kabul edilen bu mevduatları banka verimli bir şekilde farklı kredi işlemlerinde kullanmaktadır. Bu bağlamda, bankaları faaliyetlerinin ana konusu, kredileri sürdürülebilir olarak veren ve alan bir ekonomik kuruluşlar olarak tanımlamak mümkündür (Takan ve Boyacıoğlu, 2013: 3).

Lombardiya’lı Yahudiler ilk bankerlerden sayılırlar ve bu bankerler pazarlarda kurulu bulunan masalar (banco) üzerinde bankacılık işlemlerini gerçekleştirmişlerdir. Bu bankerlerin bir kısmı verdikleri sözleri yerine getirememiş, hatta iflas ettiklerinde halk tarafından bankerlerin bancoları kırılmıştır. Bu durumun sonucunda batı dili konuşan ülkelerde iflas eden kişilere banco kelimesinden türetilen “bankrup” denilmektedir. Sümer ve Babil uygarlıklarındaki uygulamalardan bankacılık faaliyetlerinin ortaya çıkış sebebinin güven ilişkisine dayandığı anlaşılmaktadır. İhtiyaçlarından fazla üretim yapan üreticiler, yapmış oldukları bu fazla üretimleri güvenli tutulmalarından ötürü korunaklı tapınaklarda stoklamayı tercih etmişlerdir. Diğer yapılara göre o dönemde tapınakların daha sağlam olması ve tapınaklarda sürekli olarak birilerinin yaşaması bu yerleri güvenli yerler haline getirmiştir. Güvenlik nedeniyle tapınaklarda bulunan bu tüketim fazlası ürünler zamanla rahipler tarafınca ihtiyacı bulunan kişilere geri ödenmeleri şartıyla borç (kredi kullandırımı) olarak tahsis edilmiştir. Bunun sonucunda, tarihteki ilk kredi örneklerinin meydana geldiğini söyleyebiliriz (Parasız, 2000:103-136).

Gerçek ve tüzel şahısların elde ettikleri birikimler ve bu birikimlerin gelir sağlamak amacıyla kredi veya benzeri unsurlara entegre edilmesi, ödemelerde aracılık işlevinde bulunması, çek-senetlerin tahsilatı, para transferi ve emanet kabulü gibi farklı işlemleri sağlama fonksiyonu gibi amaçları bulunan işletmeler banka olarak adlandırılmaktadır (Özaydın, 2015: 20).

Bankalar, finansal piyasaların önemli unsurlarından biri olarak gerçek ve tüzel kişilerin tasarruflarını koruyan ve bu tasarrufların ekonomik ihtiyaçların giderilmesi amacıyla değerlendirilmesine katkıda bulunan kuruluşlardır. Bankaların iki ana işlevi

bulunmaktadır. Bunlar, piyasadan fon sağlamak ve sağlanan bu fonları tekrar piyasaya dağıtmaktır. Bankalar; mevduat kabulünde bulunan ve bu mevduatları çeşitli alanlarda kredi olarak veren kuruluşlardır. Bu çerçevede, banka işlemlerinin ana içeriği bankaya sürekli olarak mevduat katkısı sağlamak ve kredi kullandırımında bulunmaktır (Altuğ, 2000: 1).

Bankalar kuruluş olarak, ülkelerin ekonomik koşulları ve ihtiyaçları nedeniyle kanunlar kapsamında kontrol altında tutulmaktadır. Sahip oldukları işlevler açısından ülke kalkınmasındaki yadsınamayacak rolleri, bankaları tüm dünyada önemli mali işletmeler haline getirmiştir. Bankalar, müşterilerinin talepleri doğrultusunda bankaya yatırmış oldukları mevduatları geri ödenebilir fon kaynağı olarak temin eden, kredi vermek amacıyla toplamış olduğu bu fonları fon talep edenlere avans olarak veren, ayrıca ticari faaliyet içinde çoğunlukla kullanılan kıymetli kağıtları iskonto eden ve menkul kıymetler alanında da işlem yapan mali aracı kuruluşlardır (Berk, 2001: 24).

Bankacılık kapsamında farklı faaliyetlerinin yürütülmesi, söz konusu faaliyetlerin teknolojik gelişmelerle birlikte giderek çeşitlenmesi banka ve bankacılık kavramlarına ilişkin tek ve eksiksiz bir tanımlama yapılmasını zorlaştırmaktadır. Tanımlama konusunda diğer bir önemli güçlük ise çağımızdaki ekonomik sistemlerin farklılıklar göstermesinden de kaynaklanmaktadır, çünkü bankaların ekonomik ve sosyal fonksiyonları, özel teşebbüse dayalı piyasa ekonomileriyle, üretim araçları mülkiyetinin kamuya ait olduğu merkezi planlı ekonomilerde oldukça önemli farklılıklar gösterebilmektedir (Çivi, 1985: 18).

Günümüzde her türlü finansal hizmeti sağlayan bankaların faaliyet alanları bankacılık kanununda genel hatları ile belirlenmiştir. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 4. Maddesine göre bankaların faaliyetlerini aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Mevduat kabulü
- Katılım fonu kabulü
- Nakdi gayri nakdi her cins ve surette kredi verme işlemleri
- Nakdi ve kaydi ödeme ve son transferi işlemleri muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri
- Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri
- Saklama hizmetleri

- Kredi kartları banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri
- Efektif dahil kambiyo işlemleri para piyasası araçlarının alımı ve satımı kıymetli maden ve taşların alım satımı veya bunların emanete alınması işlemleri
- Ekonomik ve Finansal göstergeleri Sermaye Piyasası araçlarına mala kıymetli madenlere ve dövizde dayalı vadeli işlem sözleşmelerinin opsiyon sözleşmelerinin birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı satımı ve aracılık işlemleri
- Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alın veya tekrar satım taahhüdü işlemleri
- Sermaye Piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri
- Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri
- Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlülüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işlemleri
- Yatırım danışmanlığı işlemleri
- Portföy işletmeciliği ve yönetimi
- Hazine ve Maliye Bakanlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlülükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı
- Faktoring ve forfaiting işlemleri
- Bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık
- Finansal kiralama işlemleri
- Sigorta acenteliği ve bireysel emeklilik aracılık işlemleri
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından belirlenecek diğer faaliyetler

1.1.2. Bankacılık Kavramı

Esasen bankacılık kavramının tarihi Eski Sümerlere kadar uzanmaktadır, Eski Sümerler banka yerine tapınakları kullanmışlardır. Bu nedenle bu tapınaklarda görevli rahipleri ilk bankacılar olarak adlandırabiliriz. Banka kavramı ise orta çağda kentleşmenin başlamasıyla ticaretin doğması sonucu ihtiyaç haline gelen ve ortaya çıkan bir kavramdır. Bu çağda Hristiyan ve İslam dinlerine mensup kişilerin faiz karşısı ifadeleri sebebiyle çoğunlukla bankacılık Musevilik dinine mensup Yahudiler eliyle yürütülmüştür. Yeniçağda meydana gelen Reform Hareketleri ve Rönesans Dönemi yenilikleriyle yeni yerler keşfedilmiş, bu yerlerde insanların fikirlerinin değişmesi sonucunda Avrupa genelinde faiz yasağı kaldırılmıştır. Ayrıca bu dönemde yaygınlaşan sömürgecilik hareketi ile ticari gelişmeler artmış, böylece bankalar yeni pek çok faaliyet üstlenmeye başlayan finansal yapılar haline gelmişlerdir (Erdem, 2003: 34).

Geçmişte Cenovalı, Barselonalı ve Venedikli bankerler toplamış oldukları paraları kullanarak kara ve deniz ticareti yapmaya başlamışlardır. Ayrıca, bu bankalar günümüz ticaret bankaları gibi havale yöntemini uygulamışlardır. 1500'lü yıllarda ise yaşanan mali kriz neticesinde Venedikli bankerlerin hepsi iflas etmiştir. Bunun sonucunda 1581 yılında Venedik'te "Banco Della Pizza Del Rialto" adlı ilk resmi banka kurulmuştur ve Venedik'te özel bankacılık kalkmıştır. Daha sonra Banco del Rialto, ülkenin ikinci resmi bankası "Banco del Giro" ile birleşmiş ve "Venedik Bankası" adını almıştır. Venedik Bankası böylelikle kredi işlemlerine başlamış, özellikle de gemi sahipleri ile birlikte deniz aşırı ticaretle uğraşan kişilere açtığı orta vadeli kredilerle ticaretin gelişmesine katkıda bulunmuştur (Geylan, 1985).

Bankacılık sektörü finansal piyasalar içerisinde ülke ekonomileri açısından en önemli aktörlerden biri olup, küçük parçalar halindeki birikimleri (müşteri mevduatlarını) toplayıp, bu birikimlerin önemli projeler kapsamında ya da bireysel ihtiyaçlar dahilinde kullanılması için ihtiyaç sahiplerine (piyasa unsurlarına), sahip oldukları kurumsal kültür kriterleri ve mevzuat çerçevesinde verilmesi hakkında işlevlerin yürütüldüğü kurumlardır. Kısacası bankalar topladıkları mevduatları kredi vererek tekrar ekonomiye kazandırır (Çelik, 2019: 3).

Çoklu bankacılık işlemleri karmaşık bir yapıya sahip olmasına rağmen, bankaların basit bir operasyonel tanımı bulunmaktadır ve bu tanım bankaların mevcut operasyonları kredi dağıtmak ve mevduat biriktirmekten oluşan bir kurum oluşudur. Bu tanım, düzenleyici

kurumların finansal aracılık yapan bankalar için kabul edilen zorunlu düzenlemelere uyum göstererek, bankaların temel faaliyetlerinde, yani mevduat ve kredilerde yoğunlaşmalarını destekleyerek, banka olmaya karar verdikleri takdirde kullandıkları tanımdır (Freixas ve Rochet, 2008).

Bankacılık geçmiş zamanlardan bu yana çok yönlü aşamalar geçirmiştir. Bankacılık kavramını genel ve kapsamlı olarak tasarruf sahiplerinden tasarruflarını toplayan ve bu tasarrufları en yüksek katma değer getirisi sağlayacak şekilde türlü faaliyetlerde kullanmayı amaçlayan, kredi kullanan ve veren, ekonomik sistemlerin devamlılığını sürdürmesine ve gelişmesine önemli katkılar sunan, kaydi para oluşturan kamu ve özel sermayeli iktisadi kuruluşlar olarak tanımlayabiliriz. Ayrıca halkın sahip olduğu tasarrufları vermeleri karşılığında onlara faiz vererek, onların gelir sahibi olmalarına olanak sağlayan bankaların başka bir ekonomik önemi de piyasada dolaşımdaki paranın arzını etkilemek ve bununla beraber fiyat mekanizmasına etki etmektir (Kaya, 2012: 3-15; Karataş, 2015: 7-8).

Bankacılık kavramı, kısaca, mevcut banka müşterilerinden alınan kaynakların gerek duyulduğunda dağıtılması şeklinde ifade edilmektedir. Bankacılık, kişi ve kurumların yatırım yapmak ve borç vermek amacıyla talep ettikleri talepleri doğrultusunda mevduat kabul etmektir (Yağcılar, 2010: 4-5)

Genel anlamda bakıldığında bankalar, ulusal ve uluslararası alanda, bulunan para ve benzeri değerlerin alım-satım, kullanım ve aktarımının yapıldığı ekonomik kuruluşlardır. Bu bağlamda bankalar ekonomik yapının krizlere karşı dayanıksız olduğu gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sistemine duyulan güven sayesinde finansal sektörü de güçlendirmektedir (Denizli, 2015: 27-28).

Bankacılık sektörünü kapsayan mevzuat son derece geniş olup; bu bağlamda başta bankalar kanunu olmak üzere, TCMB Kanunu, TPDKK, Sermaye Piyasası Kanunu, Türk Borçlar Kanunu, Türk Ticaret Kanunu, Türk Medeni Kanunu, Vergi Kanunları, İcra İflas Kanunu gibi yasalar, birçok kurumun yayınladığı tüzük ve yönetmelikler bulunmaktadır (Şakar, 2000).

Türkiye'deki güncel mevzuata göre, bankanın kuruluş, işleyiş ve denetim gibi hususları 19.10.2005 tarihli 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Resmî Gazetede yayınlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun uygulanması hakkındaki yönetmeliklerde yer almaktadır. Söz konusu kanunun 6. maddesine göre bir bankanın kuruluşu veya yurtdışında

kurulmuş bir bankanın ülkemizde şube açarak faaliyete geçebilmesi için BDDK'dan onay alınması gerekmektedir.

Geçmiş zamanlarda bankalar sınırlı bankacılık faaliyetleriyle toplumun küçük bir kısmına hitap etmekteydiler. Ancak günümüzde hem ülkemizdeki hem de dünya çapındaki bankaların vermiş oldukları hizmetler oldukça çeşitli olması yönünden herkese hitap etmektedir. Günümüz bankalarının başlıca faaliyeti bireylerden toplanan fonların firmalara kredi olarak verilmesine dayanmaktadır ve risk yönetimi faaliyeti gösterirler. Bankalar tasarrufların yatırımlara dönüşmesi imkânı sağlayan bir yapıya sahiptirler. Paranın gelişimi üzerine bankacılık etkinlikleri ivme kazanmıştır ve değişen ekonomik, teknolojik şartlarla birlikte bankalar daha komplike yapıya sahip olmuştur ve bu durum sonucunda bankacılık evrimsel bir değişim ile karşı karşıya kalmıştır (Turgut, 2019: 5).

Teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme trendi tüketici alışkanlıklarının da hızlı bir değişim sürecine girmesine neden olmaktadır. Bankacılık sektörünün teknolojik gelişmelere sağladığı uyum gereklilikleri kapsamında şubesiz bankacılık, sloganı ön plana çıkmaktadır. Şubesiz bankacılık beraberinde elektronik bankacılık kavramını da oluşturmuştur. Elektronik Bankacılık kavramı dijitalleşmenin bir parçası haline gelmiş ve teknolojik gelişmelere bağlı uygulamaları sisteme dahil etmiştir. Sistemin ürün ve uygulama kullanımlarına ilişkin sloganlarda ise temassız ödeme, evde kal, ile ilgili sloganlara da yer verilmektedir. Şubesiz bankacılık ile birlikte, elektronik bankacılık kavramının detayları ATM, çağrı merkezi, internet bankacılığı, mobil bankacılık uygulamalarını kullanmayı beraberinde getirmektedir (Çobanoğlu, 2020: 1).

Bankacılık, ekonomik şartları karşılamak, finansal ihtiyaçları tedarik etmek için kendini sürekli geliştiren bir işletme kümelenmesi olarak tanımlanabilir. Bankacılığın gelişimini anlamak için, teknolojinin sürekli yenilediği dünyamızda temel bankacılık işlevlerini, finansal kavramları ve bankacılık faaliyetlerini tam manasıyla öğrenmek önemlidir (Dilley, 2008).

1.2. BANKALARIN TEMEL FONKSİYONLARI

Son yıllarda bankaların fonksiyonları sosyal, hukuki ve ekonomik alandaki gelişmelerin ve birbirleriyle olan etkileşimlerinin sonucu olarak banka faaliyetleri farklılık göstermekte, bununla birlikte bankaların temel işlevi olarak görülen aracılık fonksiyonu özelliğini hassasiyetle taşımayı sürdürmektedir.

Bankalar yatırım, para yaratma ve kredi verme fonksiyonlarını kullanma mevduat toplama, ödemelerde bulunma ve fon transferleri gerçekleştirme vasıtasıyla ekonomik hayatın sürdürülebilir olmasını sağlayan kurumlardır.

Bankalar ekonomideki para akışının sağlanmasında önemli fonksiyonlara sahiptirler. Ekonomideki devamlılık için bankalar makroekonomik politikaların gerçekleştirilmesinde son derece önem arz etmektedir. Kredi büyüklüğünün kontrol edilerek ekonomideki fiyatlar genel düzeyindeki artış ve ekonomik büyüme gibi temel makroekonomik büyüklüklerin belirlenmesinde önemli yer alan bu kapsamda bankaların ekonomi içerisindeki başlıca fonksiyonları şöyle sıralanabilir (Hazar ve Babuşcu, 2021: 82-83):

- Aracılık fonksiyonu: Bankalar ellerinde bulunan fon fazlası olanlar ile faaliyetlerini sağlayabilmek için fon ihtiyacı olanlar arasında aracılık görevini yapmaktadır. Bu fonksiyonu gerçekleştirirken zaman ve mekân farkını kapatarak senkronizasyon sağlamak ve aynı zamanda bu fonksiyonla finansal kaynaklara akışkanlık sağlamaktadır.

- Kaynaklarda süre ve tutar değişimi yapma fonksiyonu: Bankalar fonlarda yalnızca yer değişimi uygulamakla kalmamakta, küçük ölçekli ve/ veya kısa vadeli fonların toplanarak büyük ölçekli ve uzun vadeli fonlar haline getirilmesini de sağlamaktadır.

- Kaydi para yaratma fonksiyonu: Mevduat toplayıp satın alma gücünü yaratmak, ticari bankaların en önemli fonksiyonlarından biridir. Maddi varlığı olmayan sadece bankaların hesaplarına alacak veya borç kaydı tutulmak suretiyle yaratılan bir ödeme aracı kaydi para ile ödemeler dolaşımının kolaylaşması sağlanmaktadır.

- Para istikrarının sağlanması fonksiyonu: Bankaların önemli bir diğer fonksiyonu da açık ve rekabetçi bir ekonomide para istikrarının sağlanmasına katkıda bulunmaktır. Bankalar rekabet ortamında faaliyette bulunurken munzam karşılıklar, reeskont açık piyasa işlemleri, kredi sınırlanması gibi politika araçlarının Merkez Bankası tarafından etkin kullanımı ile para istikrarının sağlanmasında önemli rol oynamaktadır.

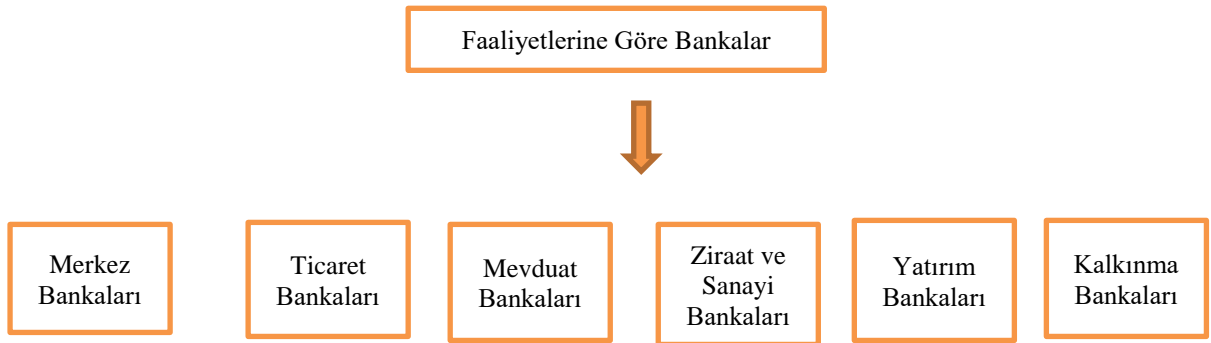
- Parasal faaliyetlerin kayıt altına alınmasını sağlama fonksiyonu: Bankalar; kaynak fazlası olan müşterilerin bankalara getirdikleri bakiyeler üzerinden bankaların müşterilerine ödemiş oldukları faizlerin gelir olarak kayıtlara eklenmesi nedeniyle vergilendirilmesini sağlamaktadır. Son yıllarda sıklıkla kullanılan banka kartları (kredi kartları, bank kartları vb.) vasıtasıyla söz konusu ticari işlemlerin kayıt altına alınmasından dolayı, her türlü alışverişte kazanç sağlayanlar ile bu faaliyetlere ilişkin devletin çeşitli vergi uygulamaları daha doğru hale gelmiştir.

1.3. BANKA TÜRLERİ

Bankacılık sektörünün farklı özellikleri bulunmakta olup, bu özellikleri onu diğer sektörlerden ayırmaktadır. Ortak amaca hizmet eden farklı parçalar ve unsurlar birleşerek bankacılık sektörünü oluşturmakta ve bankaların içinde bulunan birimleri ve bu birimlerin birbirleriyle ilişkileri bankaların kendine has özellikleri olduklarını göstermektedir. Banka personeli gerektiğinde bu sistem sayesinde birbirlerinin yerine çalışabilmektedir. Herhangi bir sebepten dolayı bankaların tasfiyesi ya da iflası halinde, bankacılık sektörü sürdürülebilirliğini devam ettirebilmektedir. Kapanan bankanın faaliyetleri diğer bankalarca yerine getirilmekte ya da gerek görülmesi halinde yeni bir banka kurulmaktadır. Böylelikle sistem bütünlüğü ihlal edilmemektedir (Niftaliyef, 2021: 14).

Bankaların sınıflandırılmasında faaliyet alanlarına göre ya da sermaye yapılarına göre değerlendirme yapılabilir. Buna göre faaliyet alanlarına göre bankalar ticari bankalar, yatırım ve kalkınma bankaları şeklinde sıralanmaktadır. Sermaye yapılarına göre bankalar ise kamu sermayeli bankalar, özel sermayeli bankalar, yabancı sermayeli bankalar şeklinde kendi içinde ayrılmaktadır. Günümüzde ticari bankalar gerek bankacılık sektöründe görevleri gerekse finansal sektördeki rolleri nedeniyle en önemli kurumlar arasında gösterilmektedir (Uçkun ve Girginer, 2011: 47).

Bankaları faaliyetlerine (çalışma şekillerine) göre farklı şekillerde tasnif etmek mümkündür:

Şekil 1.1: Bankaların Faaliyetlerine Göre Tasnifi

1.3.1. Merkez Bankaları

Merkez Bankaları, para basma yetkisine sahiptirler. Ayrıca para arzını denetleyen yetkili organlardır. Merkez Bankaları bu sebeple para piyasasını düzenler, fiyat istikrarını sağlar, bankacılık sistemini kontrol eder, ülkenin altın ve döviz rezervlerini yönetir.

TCMB, 11.06.1930 tarihinde kurulmuştur. Devlet adına banknot çıkarmak amacıyla para hareketlerini düzenleme yetkisine sahip olan MB anonim şirket olarak kurulmuş olup, "1211 sayılı Merkez Bankası Kanunu" ile Banka statüsü dışında kalan durumlarda özel hukuk kurallarına tabidir. Banka Kanunu'nda tanımlandığı üzere, banka hisselerinin en az %51'i Hazine'ye ait iken, kalan kısım ise milli bankalar, yabancı bankalar ve Türk ticaret müesseseleri ve Türk vatandaşlığına haiz gerçek ve tüzel kişilere aittir. MB ayrıca, deflasyonla mücadele ve fiyatların dalgalanmasını engellemeyi kapsayan para politikası amaçlarını uygulamaktadırlar ve yetkileri arasında para sisteminin iflasını önlemek amacıyla zor ekonomik zamanlarda borç para vermek de vardır. Madeni paraları Hazine darphaneye bastırılır ve TCMB kontrolü ile piyasaya sürümü gerçekleştirilir. Merkez bankaları para arzını tek bir ülkede veya bir dizi ülkede yönetebilme yetisine sahip olduğundan Avrupa Merkez Bankası ise, avro bölgesindeki 19 ülkenin ekonomik uygulamalarını düzenlemektedir. MB ekonomik durumunu etkilemek için rezerv gereksinimlerini ayarlamak, devlet tahvillerini satın almak veya satmak ve faiz oranlarını değiştirmek için önlemler almaktadır (Özata, 2010: 5; Koca, 2021: 53).

Merkez bankacılığı, tek bir bankanın banknot ihracı konusunda tam veya kısmi bir tekele sahip olduğu bir bankacılık sistemidir. Kısmi tekel yetkisinden kasıt, tek bir yetkisi haricinde diğer tüm yetkilerinde bir sınırlama olan, dolaşımdaki paradan sorumlu, para ve kredi miktarı üzerinde kontrol gücü veren banknot ihracı konusunda esneklik ölçüsüne sahip tek bankadır. Modern merkez bankacılığının banknot ihracı dışındaki tekel yetkisinin haricindeki ikinci yetkisi, bankacılık sisteminin tüm altın rezervlerinin merkez bankası koruması altına olmasıdır. Bankacılık sistemi nakit rezervlerinin büyük kısmını daha sonra ödeme garantisi ve gücüne sahip oldukları bir kurum olarak merkez bankasında tutarlar. Merkez bankalarının bu gücü ihtiyaç anında geri ödenecek olan para birimine olan güven ile garanti edilebilir. Son olarak, banknot konusundaki kontrol, merkez bankasına genel kredi durumu üzerinde kontrol kullanma yetkisi de verir. Bu düşünceler dolayısı ile "merkez bankacılığı" terimini dar ve geniş anlamı kapsayacak şekilde kullanmak mümkündür (Şerbetli, 2022: 14).

İhtiyaçlara ve genel ekonomik koşullara göre değişiyor olsa bile, merkez bankalarının birincil amacı fiyat istikrarıdır. Fakat ekonomilerdeki gelişmeler merkez bankası para politikasının amacının sadece ve sadece fiyat istikrarını gerçekleştirmek üzere para arzının kontrol altına alınmasının ötesine geçmektedir. Bunun yanında, kredi hacminin de kontrol altında tutulması gereklidir. Yani merkez bankaları hem para hem de kredi koşullarının yönetilmesi ve yönlendirmesi ile ekonomik aktiviteyi düzenlemektedirler. Merkez bankaları bir taraftan kredi sisteminin düzgün işlemlerini sağlarken diğer taraftan da bu sayede ekonomiye yön vermeye çalışmaktadırlar (Parasız, 2003: 334).

1.3.2. Ticaret Bankaları

Birey ve şirketlere kredi verme ve onlardan mevduat toplama işlemlerini gerçekleştirirler. Bankacılık sektöründe geniş kapsamlı yer edinen banka türü olan ticari bankaların başlıca fon kaynakları kullanılan krediler, mevduat ve özkaynaklar olup toplamış olduğu bu fonları kredi vererek, iştirakte bulunarak ve menkul kıymet satın alarak değerlendirirler. Bir ekonomide merkez bankasından sonra satın alma gücü üreten bankalarda ticari bankalar gelir.

Türkiye Bankalar Birliği (TBB), mevduat bankalarını şu şekilde kategorize etmiştir [Türkiye Bankalar Birliği (TBB), 2020: <https://www.tbb.org.tr/>]:

- Kamusal sermayeli mevduat bankaları: Paylarının tamamı ya da çoğu devlete ait olan bankalardır. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş., Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
- Özel sermayeli mevduat bankaları: Sermayesinin ağırlıklı kısmı yerli özel sektöre ait bankalardır. Adabank A.Ş., Akbank T.A.Ş., Anadolubank A.Ş., Fibabanka A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Turkish Bank A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.
- Tasarruf mevduatı sigorta fonuna devredilen mevduat bankalarıdır. Birleşik Fon Bankası A.Ş.
- Yabancı sermayeli mevduat bankaları: Sermayesinin tamamı ya da %50'den fazlası yabancıların elinde olan bankalardır. Alternatifbank A.Ş., Arap Türk Bankası A.Ş., Bank of China Turkey A.Ş., Burgan Bank A.Ş., Citibank A.Ş., Denizbank A.Ş., Deutsche Bank A.Ş., HSBC Bank A.Ş., ICBC Turkey Bank A.Ş., ING A.Ş., MUFG Bank Turkey A.Ş., Odea Bank A.Ş., QNB Finansbank A.Ş., Rabobank A.Ş., Turkland Bank A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş.

- Türkiye’de şube açan yabancı sermayeli mevduat bankaları: Ana merkezleri yurt dışında bulunan, Türkiye’de şube açarak faaliyet gösteren bankalar. Bank Mellat, Habib Bank Limited, Intesa Sanpaolo S.P.A, JPMorgan Chase Bank N.A., Société Générale (SA).

1.3.3. Mevduat Bankaları

Ticari bankalar olarak da adlandırılabilen mevduat bankalarının ana amacı, mevduat toplamak, topladıkları mevduatları genellikle kredi kullandırma yoluyla ekonomiye dâhil etmek ve bu şekilde gelir elde etmektir. Türk bankacılık sektöründe en yaygın faaliyet gösteren banka grubu olan mevduat bankaları, topladıkları mevduatların bir kısmını, kanunlarla belirtilen oranda TCMB nezdinde zorunlu karşılık olarak ayırdıktan sonra kredi kullandırabilmektedir. Mevduat bankaları, zorunlu karşılık ayırdıktan sonra kredi kullandırılması sonucunda ekonomide kaydi para yaratmış olurlar. Mevduat bankaları, mevduat toplayarak kredi vermenin yanında daha birçok bankacılık ve finansal işlemlerine aracılık etmektedir. Türk bankacılık sektörünün de temelini oluşturan mevduat bankaları, yaptıkları işlemler ve faaliyetleri ile ülke ekonomilerine ve finans piyasalarına yön verebilmektedir (İlgın, 2013: 22).

1.3.4. Yatırım ve Kalkınma Bankaları

Kamunun ve şirketlerin uzun süreli finansal ihtiyaçlarını gidermek için tahvil, hisse senedi vb menkul kıymet ihraçlarına aracılık faaliyeti yaparlar. Deposu bulunmadığından kredi ve tahvil ihracı yoluyla elde ettikleri fonları kendi nam ve hesaplarına menkul kıymet sahibi olarak ya da ihtiyacı olan firmalara orta ve uzun vadeli yatırım kredisi olarak proje kredisi sağlama olarak finanse ederler (Akbulak vd., 2004: 83).

Kalkınma bankaları, yatırım bankalarında da olduğu gibi mevduat toplama yetkisine sahip değildirler ve yatırım sermayesi noksanlığı bulunan ülkelerdeki bu noksanlığı gidermek, kalkınmada öncelikli bölgelere finansman kaynağı sağlamak maksadıyla kurulurlar. Mevduat toplama yetkisine sahip olmadıkları için ana kaynakları hükümetler ya da uluslararası kurumlar tarafından sağlanan fonlar ile tahvil çıkarmak amacıyla sağladıkları fonlardır.

Türkiye’de faaliyet gösteren toplam on dört yatırım ve kalkınma bankası vardır ve bunlar üç sınıfa ayrılmaktadır (TBB, 2020: <https://www.tbb.org.tr/>):

- Kamusal sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları: İller Bankası, Türk Eximbank, Türkiye Kalkınma ve yatırım Bankası A. Ş.

- Özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları: Aktif Yatırım Bankası A.Ş., Diler Yatırım Bankası A.Ş., Golden Global Yatırım Bankası A.Ş., GSD Yatırım Bankası A.Ş., İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş., Nurol Yatırım Bankası A.Ş., Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.
- Yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları: Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma A.Ş., Merrill Lynch Yatırım Bankası A.Ş., Pasha Yatırım Bankası A.Ş., Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.

1.3.5. Katılım Bankaları

Türkiye'de ve dünyada halkın bir kesimini faizden uzak durmakta, bu durum da klasik bankalara girmeyen fonların atıl kalmasına neden olmaktadır. Bunun sonucu genel ekonomi ve tasarruf sahipleri açısından kayba yol açmıştır. Katılım bankaları işte bu sebeplerden ötürü mali sektörde bir yenilik yaratmış ve faiz endişesi sebebiyle klasik bankalara gitmeyen fonları ekonomiye kazandırmak ve tasarruf sahiplerinin fonlarını güvenle saklamalarına ve değerlendirmelerine yardımcı olmak amacıyla kurulmuşlardır (Güneş ve Çoban, 2019: 98).

Bankalar kanunu katılım bankasını şu şekilde tanımlamaktadır; özel cari ve katılma hesapları aracılığıyla fonları toplamak ve topladığı bu fonlarla kredi kullandırmak ana şartı olması sebebiyle faaliyetlerini sürdüren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleridir (Uzunoğlu, 2014: 20). Katılım bankaları, konvansiyonel bankaların faizli işlemler hariç fonksiyonlarının hemen hepsini yerine getirirler. Bu nedenle katılım bankaları geleneksel bankacılık komisyonlarını, faiz olmadan ve İslami prensiplere dayanarak devam ettirmektedirler (Akın vd., 2015: 150).

Türkiye'deki katılım bankaları (Türkiye Katılım Bankaları Birliği [TKBB], 2020: <https://www.tkbb.org.tr>): Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., Vakıf Katılım Bankası A.Ş., Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

1.3.6. Kıyı Bankaları

Kıyı bankaları (off-shore bankalar) vergi ve denetim faaliyetlerinin asgari düzeyde tutulduğu yerlerde faaliyetlerini göstermektedirler. Yabancı tahvil ihraçları, sendikasyon kredileri, faiz ve para swapları, leasing, faktoring, forfaiting, fon yönetimi, altın ve döviz işlemleri başlıca faaliyet alanlarıdır (Hazar ve Babuşcu, 2021: 86).

Kısaca “Bir ülkede vergi mevzuatı ve kambiyo sınırlamaları dışında faaliyetini sürdüren bankacılık” olarak tanımlanabilen kıyı bankacılığı (off-shore banking; yerel vergilerden, zorunlu rezervler ve diğer hukuki kısıtlamalardan kurtulmak; yabancı para ve sermaye piyasalarına girebilmek ve nihayet uluslararası bankacılık hizmetlerini genişletmek bakımından küresel önem taşımaktadır. Kıyı bankacılığının uluslararası düzeydeki gelişimi, “Devletsiz paraların uluslararası düzeyde oluşturdukları bütünleşmiş bir para ve sermaye sistemi” olarak tanımlanan Euromarketlerin doğuşu ve gelişimiyle yakından ilgilidir. Euromarketlerin gelişmesi ve finansman dünyasındaki yerini almasıyla birlikte kıyı bankacılığı olgusu ve kıyı bankacılığı merkezleri de ortaya çıkmış; çoğu kez bu kavram ve merkezler Euromarketler ile aynı anlamda kullanılmış, ancak zamanla kendine özgü uygulamalar geliştirerek finans dünyasındaki özgün konumunu almıştır. Kıyı Bankacılığının küresel çapta gelişmesinde, bu bankalara tanınan serbestlikler oldukça önemlidir. Genel olarak bu serbestlik ve muafiyetler aşağıdaki gibidir:

- Faiz oranlarının belirlenmesinde serbestlik.
- Belli bir likidite veya disponibilitate oranı uygulanmaması, munzam karşılık yatırılmaması,
- Dolaysız vergi olarak alınan gelir veya kurumlar vergisinin kaldırılması ya da çok düşük seviyelere çekilmesi,
- Bankaların müşterilerine ödeyecekleri faizden veya bankalararası para piyasası işlemlerinden doğacak faizlerden stopaj kesilmemesi, yurt içi bankaların tabi olduğu kambiyo sınırlamalarına tabi tutulmaması.

Bu avantajları sayesinde kıyı bankaları klasik bankalara oranla daha düşük maliyetle hizmet verme imkanına sahiptirler. (Vurucu ve Arı, 2017: 62-63).

1.3.7. Özel Amaçlı Bankalar

Kuruluşuna esas olan amaca yönelik faaliyetlerde bulunarak özel bir yasayla kurulan bankalardır. Genellikle belirli sektörleri (tarım gibi) veya grupları (KOBİ’lerle veya ihracatçılar gibi) desteklemek amacıyla kurulurlar. Kendine has amaçlarla kurulan bankaların birçoğunda bu amaçlarının yanı sıra ticari bankalarda olduğu gibi toplumun pek çok kesimine de bankacılık hizmetlerini sunarlar. Bu bankalar Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Vakıflar Bankası gibi bankalardan oluşmaktadır (Hazar ve Babuşcu, 2021: 86).

1.3.8. Ziraat ve Sanayi Bankaları

Ziraat Bankaları, tarımda çalışanların kaynak ihtiyaçlarını ve bu sektörde doğabilecek teknik ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemektedir. Çiftçiler, ürünün hasat edildiği ve toplandığı zaman arasında gelir elde edemedikleri için çiftçilere kredi limitleri sunulabilir. Sanayi Bankaları ise genel olarak sanayi finansmanı için tercih edilmekte ve çeşitli kurumsal sözleşmeler, projeler vb. bu alanda kurumlara finansal destek sağlamakta olup yüksek ticaret bölgelerinde tercih edilirler (Akın, 2018: 30-31).

Tarımsal ürünlerin diğer ticari ve endüstriyel faaliyetlerden tamamen farklı bir nitelik taşıması dünyanın her ülkesinde hükümetleri tarımsal kredi ile uğraşan özel bankalar kurmaya ya da bu amaçla kurulan kurumlara geniş yardımlar yapmaya itmiştir. Ziraat Bankaları çiftçilerin kredi ihtiyacını karşılayarak ürünlerini daha iyi değerlendirme olanağını yaratmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde borçlunun büyük bir kısmının köylü olması bu tür kurumların önemini daha çok arttırmaktadır (Öçal vd., 1997:39-40).

1.4. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE BANKACILIK

1.4.1. Dünyada Bankacılık

Bankacılık faaliyetlerinin ortaya çıkışındaki temel nedenin güvenliğe dayandığı Sümer ve Babil uygarlıklarına ait uygulamalardan ortaya çıkmaktadır. Talep edilenden fazla üretim yapan birtakım üreticiler, fazla üretmiş oldukları ürünleri sağlam yapısı, dayanıklı-güvenilir olması, muhafızlar tarafından korunması nedeniyle tapınaklarda saklamayı tercih etmişlerdir. Güvenlik nedeniyle tapınaklarda saklanan bu fazla ürünler, zaman içinde ihtiyaç sahiplerine, geri ödemeleri koşuluyla rahipler tarafından ödünç (aslında bir tür kredi) olarak sunuluyordu. Bu eylemin tarihteki ilk kredi örneklerinden birini ürettiği söyleniyor. Aslında bu iki unsur günümüz bankacılık sisteminin özünü oluşturmaktadır. Bankalar, tasarruf sahiplerine güven verir ve bunun sonucunda tasarruf sahiplerinden aldıkları birikimleri, fon talep edenlere ödünç vererek kredi sistemini oluştururlar. Günümüz bankacılığında ise o dönemden farklı olarak daha komplike yenilikçi bir faiz sistemi bulunmaktadır (Parasız, 2009: 103-136).

Batıda yaşanan Rönesans ve Reform hareketleri ile birlikte teknoloji ve buna bağlı olarak ticaretin gelişmesi, bankaların ekonomik sistemin vazgeçilmez unsuru olduğunu göstermiştir. Bu bağlamda; 1609 yılında, modern anlamda bankacılık faaliyetlerini gösteren ilk banka olan Amsterdam Bankası kurulmuş, sonrasında 1637 yılında Venedik Bankası

faaliyetine başlamıştır. Devlete fon sağlama amacıyla 1694 yılında kurulan İngiltere Bankası, para basma yetkisini kendi tekeline alarak, devletin kontrolü altında özel vasıflara sahip banka statüsüyle Merkez Bankalarının çağdaşlığının ilk örneğini oluşturmuştur (Urgancı, 1982: 51-52).

Amerika'daki modern bankacılık faaliyetleri ise Bank of North America'nın 1782'de kurulmasıyla başlamış, 1791'de merkez bankası gibi çalışması ve özel banka niteliği taşıyan Bank of The United States'in kurulması ile devam etmiş ve nihayetinde 1913 yılında bugünkü Amerika Merkez Bankası olan Federal Reserve (FED) kurulmuştur. 19. yüzyıldan bu yana mevduat toplama işlemleri, kıymetli evrak iskonto etmek ve sermaye piyasası araçlarına aracılık etmek gibi faaliyetlerde bulunarak kaynak kullanımına başlayan bankaların ülke ekonomilerindeki önemi gittikçe artmış ve bankalar faaliyetlerinde uzmanlaşmaya başlamışlardır. 1980'lerden itibaren bankacılıkta bilgisayar teknolojisi kullanımı yaygınlaşmış, 1990'larda internet bankacılığı ve diğer elektronik bankacılık uygulamaları hızla yayılmıştır. 2000'li yıllardan itibaren ise bankacılıkta bireysel ürünlerin ve hizmetlerin önemi daha da artmış ve yenilikçi teknolojiler insanların hizmetine sunulmuştur (Bakkal ve Aksüt, 2011: 10).

Farklı ülkelerde faaliyet gösteren bankacılık sistemleri, şube bankacılığı ve perakendeci bankacılık sistemleri olarak sınıflandırılabilir. Bankacılık hizmetleri tek bir şube tarafından sağlandığı sistem perakendeci bankacılık olarak adlandırılır. Bu bankalardan bazılarının genellikle sınırlı bir alanda bazı şubelere sahip olmasına izin verilmektedir. Bu birim bankalar muhabir banka sistemi tarafından birbirine bağlanmıştır. Muhabir banka sistemi, bir banka ile diğeri arasındaki iştirakler için amir olarak hareket etmekte ve borç verme ve kredi işini paylaşma konusunda istişare için imkanlar sağlamaktadır. Amerikan bankacılık ofislerinin yaklaşık üçte biri birim bankalardır. 19. Yüzyılda, ulaşım ve iletişim olanaklarının yokluğunda, en pratik bankacılık organizasyonu birim bankacılıktı. ABD'deki birim bankacılık sistemi, hizmet verdiği sınırlı alanları vurgulayan yerel bankacılık sistemi olarak adlandırılabilir. Birim bankacılık büyük ölçüde Mississippi ve Rockies arasında yoğunlaşmıştır (Machiraju, 2008: 27).

1.4.2. Türk Bankacılık Sektörü

1856 yılında kurulan Osmanlı Bankası Türkiye'de kurulan ilk bankadır. İngiltere merkezli bu bankanın kazanmış olduğu yüksek oranlı kârın farkına varan Avrupalı

yatırımcılar, Osmanlı Devleti'ne yüksek oranlı faizlerle borç vererek gelir elde etme amacıyla çok sayıda banka kurma eğilimi göstermişlerdir (Artun, 1983: 28).

Ulusal sınırlar içinde, her biri farklı amaç, yapı ve faaliyet alanı ile birçok banka faaliyetlerine devam etmektedir. Bankaların faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için yapılan tüm yasal işlemler ve uygulanan prosedürler bu ülkenin bankacılık sistemini oluşturmaktadır (Öçal, 1973: 4).

Türk bankacılık sektörü ile ilgili yapısal özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Çolak, 2001: 15-20; Başaran, 2015: 14-15):

- Türk bankacılık sistemi finans kesiminin en temel unsurudur.
- Bankacılık sektörü rekabetçi piyasa yapısı şeklinde gelişmiştir.
- Ağırlıklı olarak mevduatların barındırıldığı, çok sayıda şubesi olan bir yapısı vardır.
- İmalat sanayi ile bütünleşmiştir.
- Uzmanlaşma konusunda yeterli değildir.
- Finansal derinlik açısından derinliği bulunmamaktadır.
- Ekonomideki istikrarsızlıklar, mali riskler, yüksek kaynak maliyetleri, haksız rekabet şartları, hızlı teknolojik gelişimler, özkaynak yetersizlikleri ve yapısal sorunlar Türkiye'deki bankacılık sektörünün en önemli sorunları arasında gösterilebilir.

1.4.3. Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi

Türk bankacılık sektörünün tarihsel gelişimi incelenirken, başlangıç noktası olarak bazı kaynaklarca Osmanlı İmparatorluğu'nda kurulan ilk banka olan İstanbul Bankası'nın faaliyete başladığı 1847 yılı kabul edilmektedir. Ancak İstanbul Bankası'nın sınırlı bir süre faaliyet gösterdikten sonra tasfiye olduğu göz önüne alındığında (1847-1852), Osmanlı Bankası'nın kuruluş tarihi olan 1856 yılının başlangıç noktası olarak alınması gerektiği yönünde görüşler de bulunmaktadır (Keskin vd., 2008). Netice olarak Türkiye'de bankacılık sektörünün başlangıcının 19. Yüzyılın ikinci yarısına tekabül ettiği ve yaklaşık 160 yıllık bir geçmişinin olduğunu söylenebilecektir.

1.4.3.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem (1847-1923)

Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yapısındaki diğer tüm değişimler gibi bankacılık sektöründe de yapısal değişimler Cumhuriyet döneminde başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun sonuna kadar bankacılık sektörü ekonomik hayatta uygun ve

sürdürülebilir bir ortam bulamamış, ancak yavaş yavaş ve durağan da olsa gelişimini devam ettirebilmiştir (Coşkun, 2012).

Bu durumun temel nedeni Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik yapılanmasından kaynaklanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan 1850'li yıllara kadar olan süreçte ekonomi üretimden ziyade savaflara dayandırılmıştı. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu'nda sanayi sınırlı alanda olmuş, ancak var olan sanayi sistemi geliştirilememiş ve ekonominin temeli kışın tarım, baharda sefere dayandırılmıştır. Bu şekilde oluşan ekonomik sisteme sosyal ve dini hayat eklendiğinde finansal sistem ve bankacılık kültürü oluşturulamamıştır (Demiroğlu, 2019: 42).

İngiliz sermayesi ile 1856 yılında kurulan Bank-ı Osmani ve imparatorluğun 1862 yılı borçlanmasını üstlenen Fransız sermayesinin eşit ortaklığıyla 1863 yılında İstanbul'da Bank-ı Osmani-i Şahane adıyla Osmanlı Bankası kurulmuştur (Aydemir, 2004).

Bu dönemde bahse konu olabilecek önemli başka bir bankacılık faaliyeti ise 1888 yılında Menafi Sandıklarının T.C. Ziraat Bankası'na dönüştürülmesidir.

Menafi Sandığı'nın yerini almak, faaliyetlerini sürdürmek üzere 15 Ağustos 1888'de modern bir finans kurumu olarak Ziraat Bankası resmi olarak kurulmuş ve mevcut Menafi Sandığı banka şubesine dönüştürülerek işletmeye açılmıştır. O zamana kadar Menafi Sandıklarının finanse eden menafi hisseleri bankaya devredilmiş ve bu süreçten sonraki hisseler banka sermayesine eklenmiştir. Organize tarım kredisi tarihinde yeni bir dönem böylelikle başlamıştır (<http://www.ziraatbank.com.tr>)

1.4.3.2. Cumhuriyet Dönemi

Osmanlı Devleti'nin uygulayamadığı ekonomik reformlar gelişmiş ülkelere göre açıklara yol açmış ve ekonomik gelişmeye paralel olarak bankacılık sektörünü de etkilemiştir. 1923 yılında Cumhuriyet kurulduğunda yerli sanayi, ticaret ve bankacılık ile ilgili faaliyetler sadece askeri fabrikalar, imtiyazlı yabancı şirketler ve altyapı hizmetleri yapan bazı şirketler ile sınırlıydı ve yabancı sermayeli kurulan bankaların varlığından söz edebiliriz. Osmanlı İmparatorluğu 1923'te toplanan İzmir İktisat Şurası, ülkenin ekonomik karamsarlığını değiştiren önemli kararlar aldı. Bu kararlar, yerli sanayinin inşası ve geliştirilmesi yoluyla tarımsal faaliyetlerin artırılmasını amaçlıyordu. Şura kararı, bir bankacılık sisteminin kurulmasını ve sanayi, tarım, ticaret ve inşaatın finansmanı için Merkez Bankası'nın kurulmasını öngörmüştür (Ökçün, 1968: 312).

1927 yılında Emlak ve Eytam Bankası konut kredisi vermek için kurulmuştur. Sonrasında Emlak ve Kredi Bankası olarak 1946 yılında isim değiştirmiştir. Türk bankacılık sektörü 1930 yılında önemli bir değişim ve gelişim gerçekleştirmiştir. Bu yönde atılan adımlarından en önemlisi Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın 3 Ekim 1931 tarihinde, 1715 sayılı MB Kanunu ile resmen faaliyetine başlamasıdır (Vurucu ve Arı, 2017: 27).

1929 yılında Dünya Ekonomik Krizi tüm dünyayı etkilediği gibi Türkiye ekonomisini de olumsuz etkisi altına almıştır. Bunun sonucunda devlet desteğinin önemi anlaşılmıştır. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nı 1934 yılında yürürlüğe girmesiyle devlet sermayesi kılavuzluğunda özel amaçlı kurulan bankalar faaliyetlerine başlamışlardır. Bütün bu zaman zarfında bankacılık sektörünün dikkat çeken taraflarından birisi olan bugünkü kamu bankalarının kurulmasıdır (Takan ve Boyacıoğlu, 2015: 5).

1940 ve 1945 yıllarında gerçekleşen İkinci Dünya Savaşı global çevrede finansal alanı olumsuz etkilemiş ve yaşanan etkilerden payını bankacılık sektörü de almıştır. 1930'lu yıllarda uygulanan dışa kapalılık ve korumacılık ülke ekonomisinde yerini daha liberal ve özel kesimi teşvik eden dışa açık politikalara bırakmıştır (Yıldırım, 2004: 3).

1950 Yılında iktidara gelen Adnan Menderes'in kamuoyu desteğini sağlamak için geliştirdiği politikaları uygulamak amacıyla yaptığı harcamalar kamu bütçesinde ciddi açıklar verilmesine neden olmuştur. 1950 yılından itibaren devletçilik politikasından taviz verilerek yabancı sermayenin gelişine ağırlık verilmesiyle başlayan yeni yönetim anlayışı sonraki yıllarda yüksek enflasyona ve ciddi kamu açıklarının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Ekonomik süreç bu şekilde seyrederken 1944 yılında 43 olan banka sayısı 1958'de 62'ye yükselmiştir.

1958 yılında ekonomik kriz oluşmuş, bu kriz ülkemizde kuruluşundan beri var olan ve halen varlığını sürdüren temel sektörel sorun olan "güven" sorunu ilk kez bu kadar açık şekilde ortaya çıkarmıştır. Krizin başlangıcında ülkenin mevduat stokunun az ve yeterli olması ile krizin derinleştiği zamanlarda sınırlı olan mevduatın "güvenilmez" bankalardan çekilmesi sektörel olarak bankacılığın krizden daha derin etkilenmesine neden olmuştur (Demiroğlu, 2019: 49).

1980 yılından bu yana bankacılık sektörü toplam kredilerde %200, toplam aktiflerde %400, toplam mevduatlarda %660 ve GSMH'da %85 büyümüştür. Bu dönemde yapılan borçlanmalar, yurt dışı fonlar ve mevduatlar bankalar için önemli fon kaynakları haline gelmiştir. Bu dönemde yüksek enflasyon kronikleşmiştir. Döviz tasarrufu imkânı ve

mevduat faizlerinin serbestleştirilmesi finansal sistemin gelişmesine yol açan etkenler arasında yer aldı. Mevduat büyümesinin aksine, kredi büyümesi 1990'lar boyunca sınırlı kaldı. Bunun nedeni, kamu fonlarına ve devlet tahvillerine (DİBS) artan taleptir. Ekonominin liberalleşmesi, kredi ve mevduat faiz oranlarının serbestleşmesi ve artan rekabet, ürün çeşitliliğine hitap eden bir bankacılık sektörünün yaratılmasını mümkün kılmıştır. Kredi kartları, leasing, faktoring, çeşitli türev ürünler, teknolojik gelişmeler ve personel eğitimleri sektörün verimliliğini büyük ölçüde artırdı (TBB, 2017: 14-15).

1988 yılında bankalararası döviz piyasası ve kurulan efektif piyasa sayesinde bütün döviz rezervleri daha etkin yönetilmeye ve piyasa arz ve talebine göre konumlandırılmaya başlanmıştır. 1989 yılında yürürlüğe giren 32 sayılı Kanun, sermaye hareketlerinin ve dövizin serbestleştirilmesini getirmiş ve yabancı ülkeleri de kapsayan bir mali yapı oluşturmuştur. Yerleşik kurumlar tarafından döviz ticaretini piyasalarda serbestleştirdi. Aynı zamanda, devlet tahvillerinin ve hazine bonolarının yurtiçinde alım satımının yanı sıra yabancı yerleşikler ve yabancı kurumlar tarafından yapılan yabancı havalelerine de izin verdi. Türk lirasının tamamen konvertible hale gelmesinden sonra bankacılık sektörü dış piyasalara açıldı (Ağır, 2010: 182).

Bankalar, müşterilere sunulan ürün çeşitliliğine (Tüketici Kredileri, Kredi Kartları, Döviz Tevdiat Hesapları, Leasing, Faktoring, Forfaiting, Swap, Forward, Future, Opsiyon...) gidilerek, bilgisayar sistemlerinin geliştirilmesine yönelik teknolojik gelişmelerin takibini de yakından izlemişlerdir. Personel eğitimini de ön planda tutarak verimlilik artışı sağlanmıştır.

1994 yılı finansal sektör ve bankalar açısından risklerin büyük ölçüde zarara dönüştüğü bir yıl olarak bilinmektedir. Kamu açıklarındaki büyümeye rağmen genişleyici politika uygulamasının sürdürüldüğü bir durumda faiz oranlarının düşürülmesi yönündeki ısrarcı yaklaşım finansal sektörde tansiyonun yükselmesini beraberinde getirmiştir.

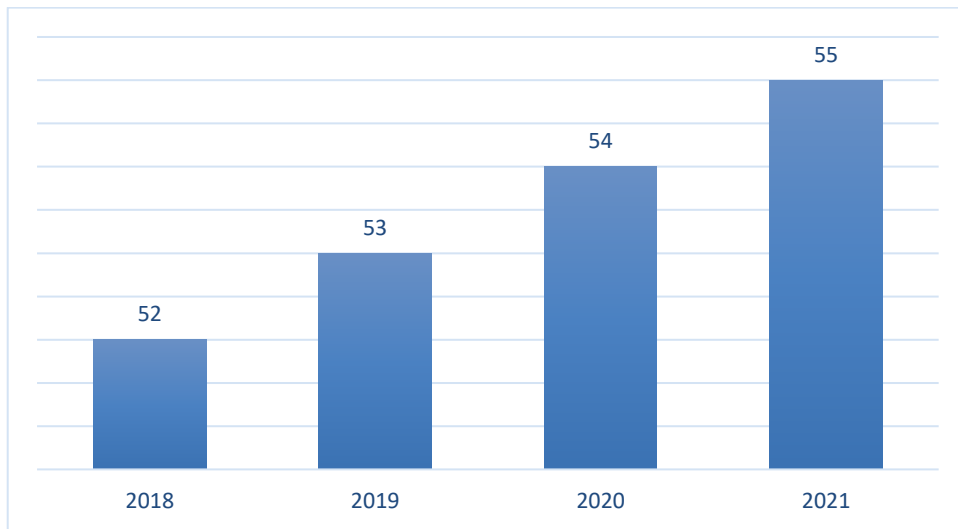
1995 yılından sonra ekonomideki hızlı toparlanma ile birlikte bankacılık sektöründe pozitif etkiler yaratmıştır. Yüksek reel faizler Türk Lirası cinsinden yatırım araçlarının cazibesini ön plana çıkarmıştır. Yerli paranın ikamesini alan yabancı para talebi yavaşlamış ancak tamamen tersine dönmemiştir. Kapatılan döviz pozisyonları bu defa yüksek maliyetlerle tekrar açılarak dış borçlanmaya gidilmiştir. Bu kez hem yüksek faizle toplanan Türk Lirası hem de dış borçlanma mali yükümlülüklerin artışına sebebiyet verdiği gözlemlenmiştir (Çobanoğlu,2020: 19-20).

Enflasyonun etkilerini dengelemek için 2000 yılında uygulamaya konulan döviz politikaları, bankaların aktif yapılarında değişikliklere, kredi verme oranlarının artmasına ve yüksek likiditeye sahip menkul kıymetlerin oranının azalmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda bankacılık sektörünü kur ve faiz risklerine karşı kırılgan hale gelmiş ve 2000 yılı Kasım ayında bir krize yol açmıştır. Kriz sonucunda faiz oranları aşırı yükselmiş ve bankaların mali yapıları bozulmuştur. 2001 yılına gelindiğinde ise, ekonomik oynaklığın artması önce bankacılık sektörünü ardından reel sektörü etkilemiş ve Şubat 2001'de krize yol açmıştır. Bankacılık sektörünün zayıflaması sonucunda TMSF'ye sekiz banka devredilmiştir. Ayrıca, Yaşarbank, Egebank, Bank Kapital, Yurtbank ve Ulusal Bank Sümerbank; Interbank ve Esbank ise Etibank çatısı altında birleştirilmiştir (Turgut, 2019: 21-23).

2001 ekonomik krizinden sonra Türkiye ekonomisinin büyüme hızı artmıştır. 2008 ve 2009 küresel mali krizlerinin bir sonucu olarak büyüme yavaşlamıştır. 2010'dan 2011'e kadar ekonomi büyümeye devam etti, ancak büyüme hızı sınırlı ve düşük kaldı. 2011'den bu yana, Türkiye'nin artan ekonomik ve siyasi kırılganlığı, finansman olanaklarını azalttı ve sermaye girişlerini durdurdu (Bahçekapılı, 2015: 112).

1.4.4. Türk Bankacılık Yapısı

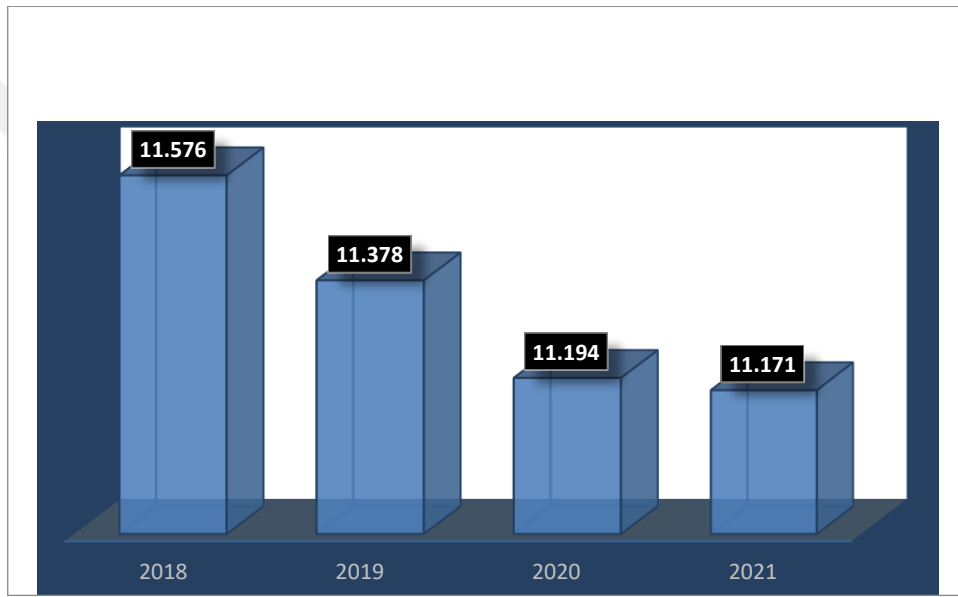
Türkiye Bankalar Birliği raporuna göre, bankacılık sektöründe Aralık 2021 itibariyle 34 adet mevduat, 15 adet kalkınma ve yatırım, 6 adet katılım bankası olmak üzere toplam 55 banka faaliyet göstermektedir (TBB, 2021).

Kaynak: TBB

Şekil 1.2: Türkiye'de Faaliyet Gösteren Banka Sayısı

2021 yılı K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler de dahil olmak üzere kamu sermayeli bankaların 3.715 adet, özel sermayeli bankaların 3.573 adet, yabancı sermayeli bankaların 2.434 adet, TMSF'ye devredilen 2 adet, kalkınma ve yatırım bankalarının 68 adet ve katılım bankalarının ise 1311 adet olmak üzere 11.171 şube sayıları bulunmaktadır. Ülkemizde bulunan kamu bankalarının 70.372 kişi yerli özel bankaların 67.551 kişi yabancı bankaların ise 64.213 kişi personeli bulunmaktadır. Bankacılık sektörünün bir önceki çeyreğe göre (Haziran 2021) şube sayısı 57 adet azalmış, personel sayısı 471 kişi artmıştır. Aralık 2021 dönemi itibarıyla ülkemizde bulunan toplam şube sayısı 11.098 adet ve toplam personel sayısı 202.136 kişidir.

Kaynak: BDDK, TBB.

Şekil 1.3: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Şube Sayıları

Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü Aralık 2021 döneminde bir önceki yılsonuna göre %50,9 artarak 9.213 milyar TL olmuştur. Aralık 2021 döneminde bilanço dışı kalemlerden bir önceki yılsonuna göre; gayri nakdi kredi ve yükümlülükler %67,0; türev finansal varlıklar ise %55,9 artmıştır. Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğünün GSYH'ye oranı 2020 yılsonu itibarıyla 1,21 olarak gerçekleşmiştir. 2021 Aralık döneminde, bankacılık sektörünün toplam aktiflerine göre mevduat bankaları %85, kalkınma ve yatırım bankaları %7 ve katılım bankaları %8 paya sahiptir. Sahiplik grubu ayrımına göre; kamu bankaları %43, yerli özel bankalar %31 ve yabancı bankalar %26 paya sahiptir. Bilanço içerisindeki yabancı para varlıkların toplam varlıklara oranı %51, toplam yabancı para yükümlülüklerin toplam yükümlülüklerle oranı %58 olarak gerçekleşmiştir. Yabancı para

kredilerin toplam krediler içerisindeki payı %42, yabancı para mevduatın toplam mevduata oranı %65'dir. Toplam varlıklar içerisinde kredilerin payı %52, menkul kıymetlerin payı %16 ve zorunlu karşılıkların payı %8 olarak gerçekleşmiştir. Mevduat %58 pay ile toplam yükümlülükler içerisinde en büyük paya sahipken, bankalara borçlar kaleminin payı %15 ve repodan sağlanan fonların payı %6'dır. Özkaynakların toplam yükümlülükler içerisindeki payı ise %8'dir. Aralık 2021 dönemi itibarıyla gayri nakdi kredilerin büyüklüğü 1.674 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Gayri nakdi krediler içerisinde teminat mektupları %69 ile en büyük paya sahipken akreditif kredilerinin payı %18'dir.

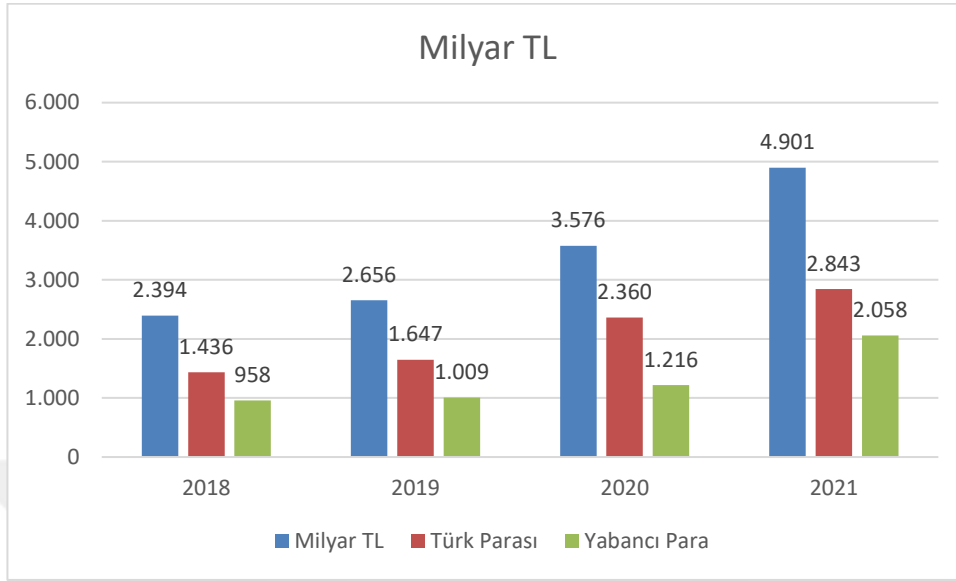
Tablo 1.1. Türk Bankacılık Sektörü Temel Büyüklükleri (Milyar TL)

Milyar (TL)	2018	2019	2020	2021
Krediler	2.394,4	2.655,9	3.576,4	4.901,0
TL	1.438,5	1.641,9	2.352,6	2.832,4
YP	955,9	1.014,1	1.223,7	2.068,6
Takipteki Alacaklar	96,7	150,8	152,6	160,0
Menkul Kıymetler	477,1	660,2	1.021,9	1.475,8
Mevduat	2.036,0	2.566,9	3.455,3	5.303,3
TL	1.041,8	1.259,0	1.546,2	1.880,3
YP	994,2	1.307,9	1.909,1	3.423,0
Özkaynaklar	422,0	492,2	599,6	711,0
Net Dönem Karı	54,1	49,0	58,5	92,1
Aktif Toplamı	3.867,4	4.490,8	6.106,4	9.213,2

Kaynak: BDDK

Aralık 2021 dönemi itibarıyla türev alım tutarı 3.146 milyar TL, türev satım tutarı 3.052 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bilanço dışında yer alan türev işlemlerin %48'i swap para işlemlerinden, %33'ü swap faiz işlemlerinden ve %7'si vadeli döviz işlemlerinden oluşmaktadır. Mevduatın krediye dönüşüm oranı Aralık 2021 itibarıyla 0,85 olarak gerçekleşmiştir. Ancak Toplam Kredi tutarına, kalkınma ve yatırım bankalarının verilen krediler dâhil edilmemiştir. Bilanço dışı yabancı para pozisyonu 622 milyar TL fazla, bilanço içi yabancı para pozisyonu 564 milyar TL açık pozisyonda olup, yabancı para net pozisyonu 57 milyar TL fazla pozisyondadır. Bankacılık sektörünün gelir tablosunda faiz geliri 642 milyar TL ve faiz gideri 376 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Aralık 2021 dönemi itibarıyla Türk Bankacılık Sektörünün net dönem kârı 92 milyar TL'dir. Aralık 2021 dönemi

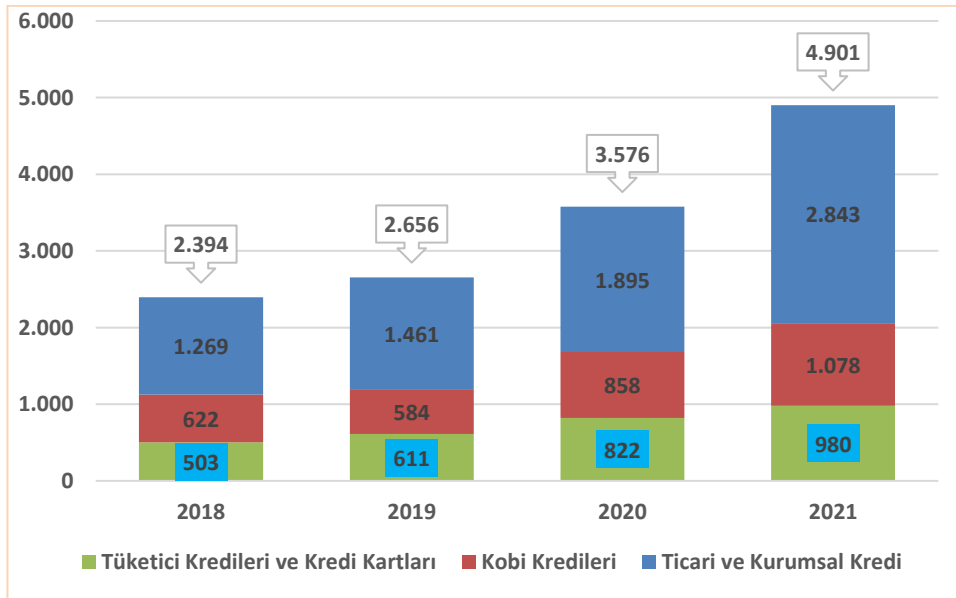
net kârı, 2020 yılının aynı dönemine göre kamu, yerli özel ve yabancı banka gruplarında artış göstermiştir.

Kaynak: BDDK

Şekil 1.4: Krediler Türk Parası-Yabancı Para

Aralık 2021 döneminde, 4.901 milyar TL olan toplam kredi tutarının 2.843 milyar TL'si Türk parası kredilerden, 2.058 milyar TL'si yabancı para kredilerden oluşmaktadır.

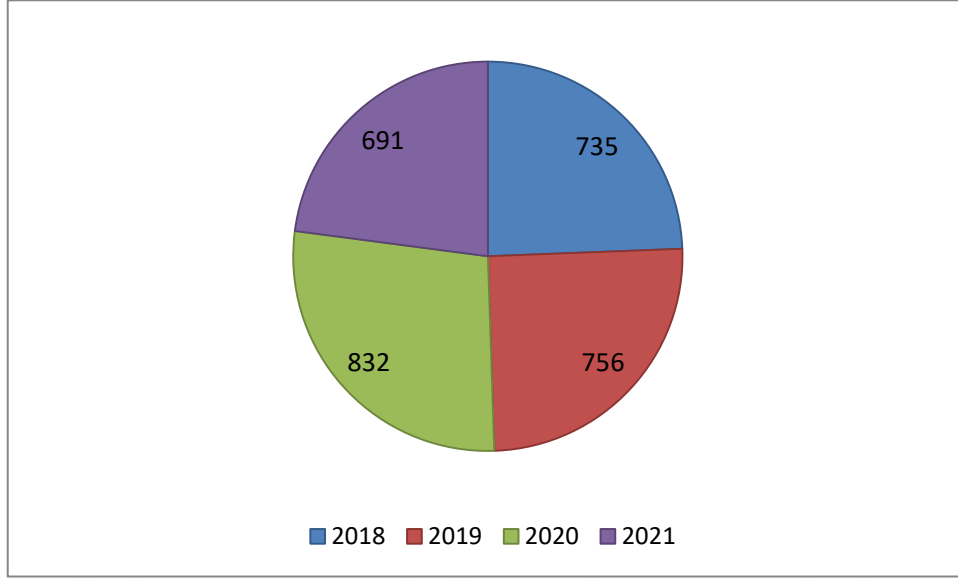

Kaynak: BDDK, TBB.

Şekil 1.5: Kredi Türlerinin Gelişimi

Kredilerin içerisinde ticari ve kurumsal kredilerin payı %58, KOBİ kredilerinin payı %22 ve tüketici kredilerinin (kredi kartları dâhil) payı %20'dir. Aralık 2021 döneminde;

ticari ve kurumsal krediler 2.843 milyar TL, KOBİ kredileri 1.078 milyar TL ve tüketici kredileri ve kredi kartları 980 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Toplam krediler içerisinde, inşaat sektörünün payı %8,29; toptan ticaret ve komisyonculuk sektörünün payı %7,26'dır. Aralık 2021 döneminde konut kredilerinin tutarı 299 milyar TL, bireysel kredi kartlarının tutarı 210 milyar TL, ihtiyaç kredileri tutarı 465 milyar TL seviyesindedir. Bireysel krediler içerisinde ihtiyaç kredilerinin payı %47, konut kredisinin payı %30 ve kredi kartlarının payı ise %21 olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılı aralık ayı itibarıyla bankacılık sektörü toplam menkul kıymetlerinin, 804 milyar TL'si Devlet tahvilinden, 428 milyar TL'si Hazine Eurobondundan ve 108 milyar TL'si sukuktan oluşmaktadır. Toplam mevduatın, 1.880 milyar TL'si TP mevduat/katılım fonlarından, 3.006 milyar TL'si döviz tevdiat hesabı/katılım fonlarından ve 417 milyar TL'si kıymetli maden hesaplarından oluşmaktadır. Mevduatın %35'i TP mevduat/katılım fonlarından, %57'si döviz tevdiat hesabı/katılım fonlarından ve %8'i kıymetli maden depo hesaplarından oluşmaktadır. Mevduatın %61'i gerçek kişi mevduatından oluşurken, ticari ve diğer kuruluşlar mevduatının payı %36 ve resmi kuruluşlar mevduatının payı %3'tür. Açılış vadelerine göre, toplam mevduat içerisinde vadesiz mevduatın payı %39 ve 1-3 ay arası mevduatın payı %38'dir. 2021 Aralık itibarıyla bankacılık sektörünün gerçek kişiler mevduatının 1.461 milyar TL'si TP, 1.781 milyar TL'si YP ve ticari ve diğer kuruluşlar mevduatının 738 milyar TL'si TP, 1.192 milyar TL'si YP olarak gerçekleşmiştir. Türk Bankacılık Sektörünün sermaye yeterliliği oranı Aralık 2021 döneminde %18,34 olarak gerçekleşmiştir. Banka sahiplik grupları ayrımında yerli özel banka grubunun sermaye yeterliliği standart oranı %19,97 olup sektör ortalamasının üzerindedir. Fonksiyon grupları ayrımında sermaye yeterlilik oranları mevduat, katılım ile kalkınma ve yatırım bankalarında sırasıyla %17,99; %18,91 ve %22,55 olarak gerçekleşmiştir. Sermaye yeterliliği hesaplamasında, risk ağırlıklı varlıkların %90'nı kredi riskine esas tutardan, %7'i operasyonel riske esas tutardan ve %3'ü piyasa riskine esas tutardan oluşmaktadır. Kredi riskine esas tutar hesaplanmasında yer alan brüt risk ağırlıklı varlıklardan, risk ağırlığı %100 olanların payı %27, risk ağırlığı %0 olanların payı %24'dür.

Kaynak: TBB.

Şekil 1.6: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Toplam Aktifleri (Milyar Dolar)

Toplam aktifler %51 artarak 9,2 trilyon TL’ye yükselmiştir. Toplam aktifler dolar bazında %16 azalarak 691 milyar dolar olmuştur. Sabit kurlarla toplam aktifler %17 oranında artmıştır. Bu artışın önemli kısmı TL kalemlerden gelmiştir. Toplam aktiflerin GSYH’ya oranı 8 puan artarak %128’e yükselmiştir.

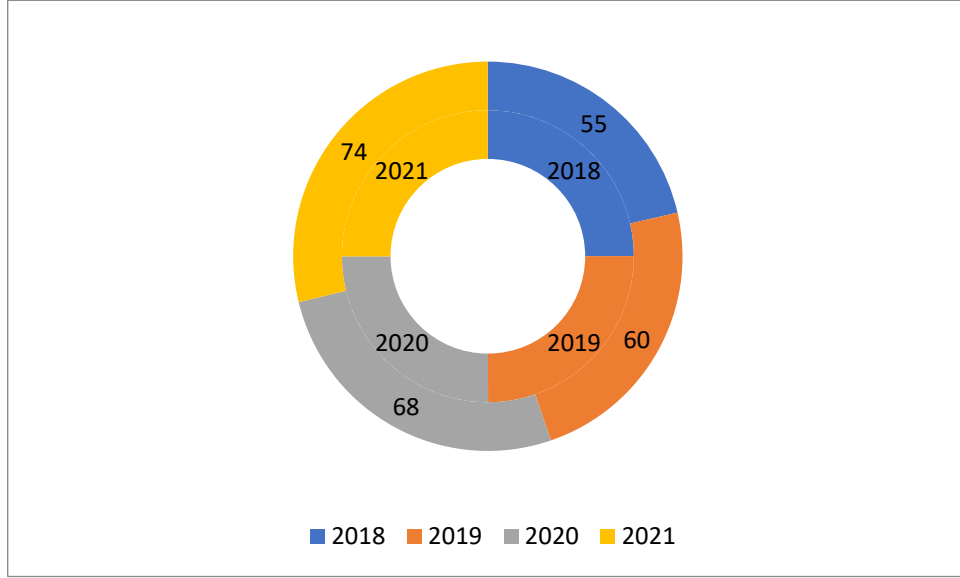
Bilançonun büyüme hızı mevduat bankalarında %49; kamu sermayeli bankalarda %41, özel sermayeli bankalarda %56 ve yabancı sermayeli bankalarda ise %55’tir. Kalkınma ve yatırım bankalarının bilanço artış hızı %59, katılım bankalarının ise %64 olmuştur.

Tablo 1.2. Seçilmiş Bilanço Kalemleri (Milyar TL)

YILLAR	2018	2019	2020	2021
Likit aktifler	571	644	897	1.932
Finansal varlıklar	478	661	1.023	1.477
Krediler	2.395	2.657	3.577	4.901
Aktifler	3.867	3.867	6.108	9.213
Mevduat	2.034	2.567	3.455	5.303
Mevduat dışı	1.009	998	1.473	2.291
Özkaynaklar	421	492	601	711
Pasifler	3.867	4.492	6.108	9.213

Kaynak: TBB.

Varlıkların %53’ü kredilerden, %21’i likit aktiflerden oluşmaktadır. Menkul değerlerin payı %16 düzeyindedir. İştirak ve sabit kıymetlerin payı %2’dir. Kaynakların %58’i mevduat, %25’i mevduat dışı kaynaklardan oluşmaktadır. Özkaynakların payı %8, diğer pasiflerin payı ise %9 düzeyindedir.

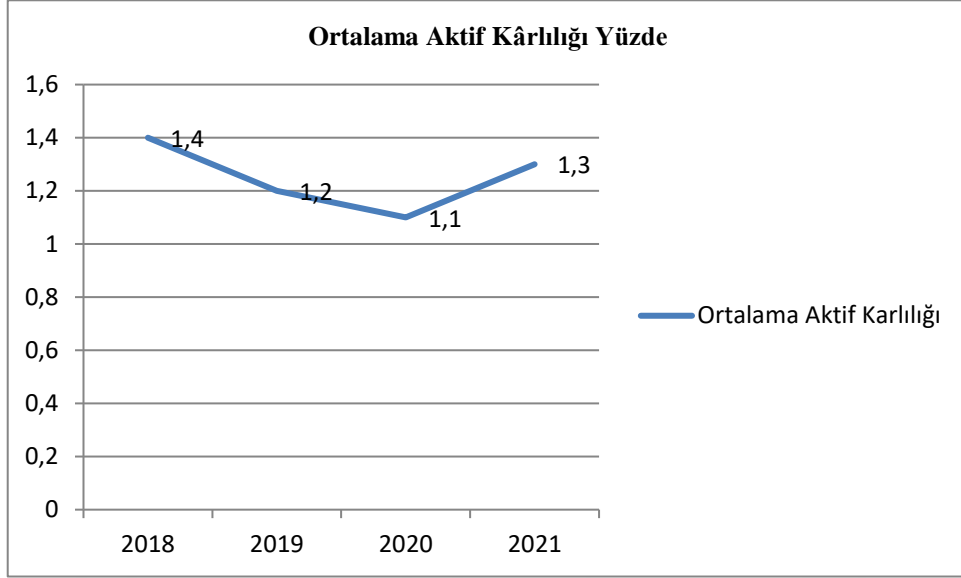

Kaynak: TBB.

Şekil 1.7: Mevduat (GSYH'ya Oran, Yüzde)

Toplam mevduat, %53 oranında, 13 haftalık hareketli ortalama olarak (sabit kurlarla) %9 büyüyerek 5.303 milyar TL (398 milyar dolar) olmuştur. Bilançonun %58'i mevduat ile finanse edilmiştir. Mevduatın GSYH'ya oranı %74'tür. TL mevduatın toplam mevduat içindeki payı 10 puan azalarak %35'e gerilemiştir. Türk lirası mevduatın toplam mevduat içindeki payı kamu bankalarında %41, özel bankalarda %34 ve yabancı bankalarda %33 düzeyindedir. Gerçek kişiler mevduatının toplam mevduata oranı %61, toplam aktiflere oranı ise %35 düzeyindedir. Gerçek kişiler mevduatının GSYH'ya oranı %45 olarak gerçekleşmiştir. Kıymetli maden mevduatı 411 milyar TL ile toplam mevduatın %8,1'ini oluşturmaktadır. Kıymetli maden hesaplarının toplam mevduat içindeki payı 2021 yılında %7,6'dan %8,1'e yükselmiştir.

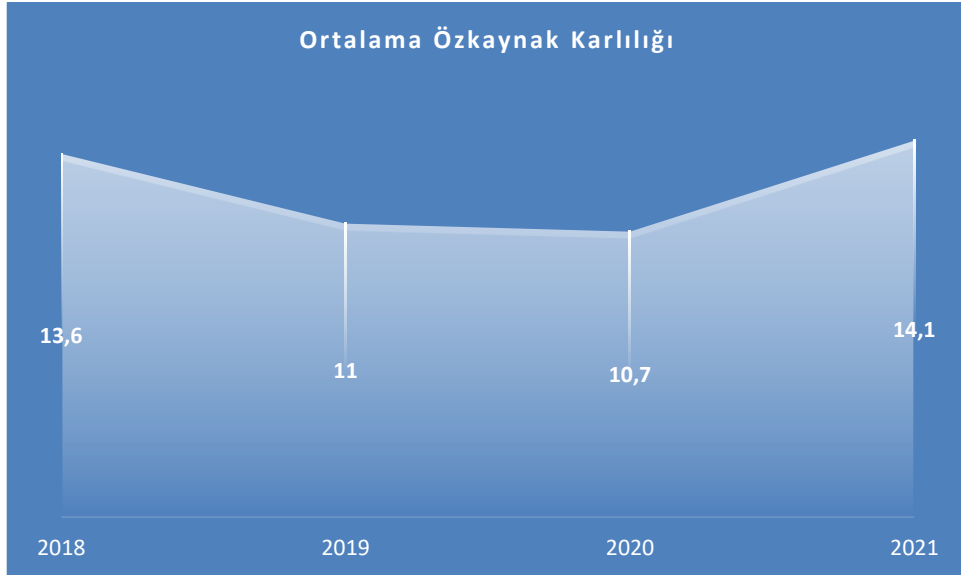
Toplam mevduatın ortalama vadesi 2,2 aydır. Ortalama vade TL mevduat için 2,4, yabancı para mevduat için ise 2 aydır. Sabit kurlarla kredi büyümesi 2020 yılı ikinci yarısından itibaren mevduat büyümesinin üzerinde seyretmiştir. Yılın son çeyreğinde kredilerde büyüme hızlanmıştır.

Kaynak: TBB.

Şekil 1.8: Ortalama Aktif Kârlılığı- Yüzde

Bankacılık sektörünün özkaynak kârlılığı geçen yılın aynı dönemine göre kamu banka grubunda düşüş gösterirken, yerli özel ve yabancı banka gruplarında artış göstermiştir. Bankacılık sektörünün Aralık 2021 dönemi aktif kârlılığı geçen yılın aynı dönemine göre artmıştır.

Kaynak: TBB.

Şekil 1.9: Ortalama Özkaynak Kârlılığı- Yüzde

Ortalama özkaynak kârlılığı 340 baz puan artarak %14,1 olmuştur. Bu oran, özel bankalar grubunda %17,2, kamu sermayeli bankalarda %6,4, yabancı sermayeli bankalarda %17,1, kalkınma ve yatırım bankalarında ise %16,9 düzeyindedir.

Ortalama özkaynak kârlılığı, %17,5 olan devlet iç borçlanma senetlerinin getirisinin (gösterge tahvil, günlük ortalama) altındadır.

BÖLÜM II

LİKİDİTE, LİKİDE RİSKİ, PERFORMANS, FİNANSAL PERFORMANS KAVRAMLARI

2.1. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE LİKİDİTE

2.1.1. Likidite Kavramı

Finansal kurumların talep etmeleri halinde, zarar etmeden ödenek bulabilme ve ödeme sözlerini yerine getirebilme yeteneğine likidite denilmektedir (Altıntaş, 2018: 141). Likidite kavramı bankaların nakdi kaynaklarını ve nakde çevrilebilirlik düzeyini göstermektedir. Kısacası likidite, bankaların değer kaybetmeden ya da en az değer kaybına uğrayarak en kısa zamanda varlıklarını nakde çevrilebilme kabiliyeti olarak tanımlanabilir (Çolak, 2007: 373).

Yatırımcılar hisse senedi alımlarında almış oldukları hisse senetlerinin maliyetsiz kolay satılabilme durumu ile ilgilenirler, mesela tanınan büyük bir şirketin hisse senetleri düşük maliyetle ve kısa sürede piyasada alıcı bulabilirken halka arzı yapılmamış küçük bir şirketin hisse senetlerinin satılma durumu daha uzun zamanda, daha az talep olmasından dolayı alıcı bulabilmeyi ve düşük fiyatı kabul etmeyi gerektirebilir. Bundan dolayı likidite, bir varlığın satın alındıktan sonra değer kaybetmeyip maliyete katlanmadan satılabilme düzeyini ifade etmektedir (Dalgaard, 2009: 9-10).

Bankaların tüketicilerin kredi ihtiyaçlarını karşılayabilme kabiliyeti, gücü ve müşterilerinin olağandışı para çekme durumlarına karşılık yeterli nakit bulundurma durumları bankaların likidite durumu ile yakından ilişkilidir. Aynı zamanda firmaların da sermaye ihtiyaçları ve yasal likidite bulundurma zorunlulukları için yeterli tutarda likit varlığa sahip olmaları gerekmektedir (Akkuş, 2008: 83).

Likidite, bankaların varlıklardaki fon artışlarının ve vadesi dolan borçlarının kabul edilemeyecek zarar olarak karşımıza çıkmadan karşılık ayırma veya ödeme durumu olarak tanımlanabilir. Zamanla piyasa şartlarının kötü etkilenmesi, banka mudilerinin bankada bulunan borçlarından veya fonlarından planlanmayan bir ödeme talebinde bulunmaları gibi durumlarla karşılaştıklarında likidite riski ile karşılaşmakta ve likidite yükümlülüklerini yerine getirememektedirler. Riskin düzgün yönetilememesi durumu bankaları iflasa kadar sürükleyebilir (Ahi, 2020: 43).

Likidite finans alanında pek çok anlamda kullanılabilir. Genel anlamıyla likidite bir ekonomik birimin varlığını piyasa değerini etkilemeden diğer varlıklar ile takas edilebilme hızı, yeteneği ve gücü olarak tanımlanabilir. Bu tanımda üzerinde durulacak nokta diğer varlıklar kavramının genellikle nakit varlıkları temsil etmesidir. Likidite bilançonun hem aktif ile hem de pasif durumuyla ilgilidir. Burada ise bilançonun sağ tarafı ile ilgilidir ve varlığın nakde dönüşümünün piyasa fiyatı üzerinden ve kısa bir zaman diliminde yapılabilmesi anlamını taşımaktadır. Ayrıca ekonomik birimin ihtiyaç duyulan fonları piyasa faiz oranından, zamanında ve hızlı şekilde sağlamasını ifade etmektedir (Akkaya, 2021: 213).

Bir varlığın likiditesi o varlığın düşük maliyetle, değerinden bir şey kaybetmeden hızlı bir şekilde nakde dönüştürülebilmesini ifade eder (Ceylan, 2001: 39). İşletmeler açısından likidite ise, bir işletmenin nakit pozisyonunu ve vadesi geldiğinde borçlarını ödeme kabiliyetini ifade eder. "Nakit pozisyonu" ifadesi, eldeki ve bankadaki nakit para ile sınırlı değildir; banka kredilerine ve kısa vadeli yatırımlara erişimi de içerir. İşletmelerde iki çeşit likiditeden söz edilebiliriz, bunlar; gerçek ve teknik likiditedir. Gerçek likidite işletmenin tasfiyesi durumunda borçlarını ödeyebilme durumunu, teknik likidite ise, işletmenin vadesi gelen borçlarını ödeyebilme durumunu ifade eder (Ceylan, 2001: 40).

2.1.2. Likidite Riski

Likidite riski, finansal kurumların ve bankaların normal işlemlerinde yeterli nakdin olmaması, yani bu kuruluşların kendi yükümlülüklerini zamanı geldiğinde nakit yaratılabilmesi kapasitesine sahip olmaması durumudur. Farklı bir tanımla likidite riski, bankanın ve finansal kurumun taahhütlerini süresi geldiğinde karşılamakta aciz kaldığı durumdur (Altıntaş, 2006: 101). Buna daha sade bir deyimle herhangi bir finansal kurumun parasının bitmesi ve günlük yaşanan faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde yaşanan zorluklar da denilebilir. Farklı bir tanımla likidite riski, bankanın tekrar borçlanma kaydıyla uygun maliyetli nakit sağlamak zorluğunun yaşanması durumu olarak da nitelendiriliyor (Mandacı, 2003: 72).

Likiditeyi bir işletmenin mevcudunda bulunan nakit ve nakit benzerleri değerler olarak tanımladığımızda, işletmenin nakit ve nakit benzerleri değerlerinin noksanlığı veya nakit varlık elde edilmesi suretiyle varlıkların uygun fiyattan satılamaması ya da piyasadan uygun maliyetlerle fon kaynağı bulunamaması durumunu da likidite riski olarak tasvir edebiliriz (Banks, 2013: 4).

Likidite riski, bankaların borçlanma yoluna giderek maliyet bakımından uygun nakit edinme zorluğu yaşaması ve menkul kıymet elden çıkarma durumunu gösterir. Bankalar, kredi taleplerini karşılayacak nakdi bulamadıklarında ve yüklü mevduat çıkışlarında likidite riskiyle karşı karşıya kalmaktadırlar ve buradaki asıl problem nakit kaynakların noksanlığı ve bankanın piyasadan yeterli nakdi toplayamamasıdır. Bu risk interbank piyasalarında ve uluslararası finans piyasalarında bankanın nakit kaynak yaratmak için yer edinmemesi durumunda yükselecektir (Mandacı, 2003: 72).

Likidite riski bankacılıkta cam topa benzetilmektedir. Kârlılık ise lastik topa benzetilir. Çünkü bıraktığınızda zıplar, yani bir sene zarar da edilse sonraki sene kâra dönüşebilir. Ancak likidite sıkıntısı yaşanırsa, geri dönüşü yüksek olasılıkla olmayacaktır. Yani cam top bırakıldığında kırılacaktır. Bankalar faaliyetlerini sürdürebilmek için yeterli miktarda likiditeye gereksinim duymaktadırlar. Bazı ürünlerdeki kısıtlı, bölümlere ayrılmış sektör yapısı veya piyasalara giriş engelleri bulunması sebebiyle bankanın zararını hızlı hareket kabiliyeti sergileyerek makul fiyatta ve gerekli zamanda kapatamaması durumunda meydana gelen duruma piyasa likiditesi riski denilmektedir (Yıldırım, 2020: 195-196).

Bankaların bankacılık faaliyetlerinin temel amacı, mevduat toplamak ve topladıkları bu mevduatlarla kredilendirme yaparak kâr elde etme amacıdır. Bu amaçlarını gerçekleştirmeyi arzulayan bankalar pek çok riskle karşılaşmaktadır. Bu risklerin başında likidite riski gelmektedir. İstenildiği zaman gerekli tutarda likide sahip olamayan bankalar için bu durum konkordato ilan edebilir. Varlıklarıyla yükümlülüklerini karşılayamayan bankalar ve finansal kuruluşlar bu durum sonucunda meydana gelen vade uyumsuzlukları, beklenen tutarda mevduat kabulü olmaması, vade sonu gelen mevduatın vade yenilenme işlemlerinin olmaması sonucunda yaşanan (ön görülemeyen) para çıkışları, tahsilatlarda tahmin edilenin dışında gerçekleşen gecikmeler, olağanüstü durumlar karşısında yaşanan yüklü para çıkışları gibi durumlarla karşılaştıklarında bankaların ve finansal kuruluşların aktif kalitesi bozularak likidite riski ile karşı karşıya kalmalarına neden olur.

Bankaların karşı karşıya kaldığı likidite riskini örneklendirecek olursak, bankaya girişi olan mevduat kaynaklarının vadelerinin kısa olmasına karşın bankaların kullandırmış olduğu kredi vadelerinin uzun vadeli olması sonucu karşılaşılan likidite noksanlığı durumudur. Ülkemizdeki bankaların bilançolarında aktif vade yapısı pasif vade yapısına göre oldukça uzun vadeli seyir ettiği gözlemlenmektedir. Sonuç olarak bu durumda likidite

riskiyle karşılaşmak ülkemiz gibi ülkelerde kaçınılmayacak bir sondur (Gümüş, 2019: 31-32).

2.1.3. Likidite Riski Kuralları

- Likidite riskinden kaçınılamaz.
- Likidite riski çok çeşitlidir.
- Güven unsuru hayati önemdedir.
- Senaryolar likidite riskinin lisanıdır.
- Yetersiz likidite bir bankayı ani şekilde öldürebilirken, gereğinden fazla likidite yavaş yavaş öldürecektir.

- Likidite riski yönetimi iyi yapıldığında edinilecek faydalar doğrudan gözlemlenemez.

- Düzenlemeler gereklidir ancak her zaman yeterli değildir (Şimşek, 2019: 69-71).

2.1.4. Likidite ve Banka Performansı

Kâr amaçlı ve gelir elde etmeye endeksli bankalar çalışmalarının bu doğrultuda gerçekleştirmeyi amaçlarlar, bu nedenle de kendilerine olumlu katkı sağlayacak finansal performans oranlarını (kredi-mevduat, maliyet-gelir, aktif kârlılıkları, servet-varlık ve özkaynak-varlık vb. oranlar) kullanarak sağlam yapı oluşturmaları zorunludur. Bu doğrultuda gerçekleştirilen deneye dayalı çalışmalar bankaların likidite durumlarındaki pozitif gelişmelerin banka performanslarını arttırdığı ve özellikle kriz dönemlerinde kırılgan yapılarının olumsuz olarak etkilenmemesine yol açtığını göstermiştir. Bununla birlikte, yapılan çeşitli çalışmalar doğrultusunda, likidite uluslararası durumlardan etkilendiğinden, gelişmekte olan ülkelerde özellikle de bankalarda olağanüstü etkiler göstermektedir. (Çanakçı, 2017: 246).

Bankalar tarafından mevcut ve gelecekteki likidite kaynaklarının doğru planlanması, kriz zamanlarında gerçekleşebilecek varlık ve kaynak yönetim uyumsuzluklarını ve doğabilecek operasyonel riski düşürebilir ya da engelleyebilir. Ayrıca elde edilen fon kaynaklarının ve kullanımlarının farklılaşması likidite durumunu etkileyerek faiz gelirleri ile faiz dışı gelir türlerinin çoğalmasında etkili bir durum olacaktır. Benzer şekilde, bankalar için optimal kârlılık da faiz gelirleri ile faiz dışı gelirlerin çeşitlenmesine katkı sağlamaktadır. (Avcı, 2019: 234).

2.1.5. Likidite Riskini Ortaya Çıkaran Unsurlar

Likidite riskini ortaya çıkaran durumları aşağıdaki gibi sıralanabilir (Aslan, 2009: 36):

- Vade uyumsuzluğundan kaynaklanan likidite riski,
- Aktif kalitesinin bozulmasından kaynaklanan likidite riski,
- Beklenmedik kaynak çıkışlarına bağlı likidite riski,
- Kârlılığın düşüşüyle ilişkili likidite riski,
- Krizlerle ilişkili likidite riski.

2.1.6. Likidite Türleri

Finansal sistem içerisinde merkez bankası, piyasa ve fonlama likiditesi olmak üzere üç farklı türü bulunan likidite, finansal sistemin ara vermeden devam edebilmesi için gereklidir (Castagna ve Fede, 2013).

Her birinin ayrı bir niteliği ve görevi mevcut olmakla beraber tüm likidite şekilleri birbirini destekler niteliktedir. Herhangi bir likiditede yaşanan olumsuzluk diğer likidite türlerinde de direkt veya dolaylı olarak bir olumsuzluk yaratacaktır. Aynı şekilde yaşanan olumlu bir durum diğer likiditelerde de olumlu bir etki sağlayacaktır. Etki gücü açısından, ekonomideki rolü nedeniyle, en geniş kapsamlı likidite türünün merkez bankası likiditesi olduğu söylenebilir.

2.1.6.1. Merkez Bankası Likiditesi

Finansal sistemin ve bankacılık sisteminin ihtiyaç duyduğu fonların merkez bankası tarafından karşılanabilmesi olarak tanımlanabilir (Castagna ve Fede, 2013; Başçı ve Kara, 2011). Merkez bankasının finansal sisteme aktardığı fonların kaynağı ise parasal taban (M0), merkez bankasının rezervleri ve dolaşımdaki banknottan oluşmaktadır. Merkez bankası likiditesi, bu üç fon kaynağının toplamı olarak da görülmektedir.

Para basma yetkisi merkez bankalarında olduğundan likidite sıkıntı çekmeleri neredeyse imkânsız olsa da karşılıksız basılan banknotların, yerel parada devalüasyon yaratması nedeniyle likiditenin optimal düzeyde tutulması tercih edilmektedir.

Optimal likidite düzeyi, merkez bankasının açık piyasa işlemleri ve hazır değerler aracılığıyla sağlayabileceği ve genel olarak otonom faktörler ile banka rezervlerinin toplamının, yaratılan fona eşit olduğu düzey olarak kabul edilir (Castagna ve Fede, 2013).

Optimal düzeyinden sağlanamaması likidite yetersizliği veya likidite fazlalığı nedeniyle oluşacaktır. Merkez bankası likiditesinin yetersiz olması, piyasaların ihtiyaç duyduğu fonların sağlanamamasıdır. Likiditenin yetersiz olması kaynak maliyetlerinin artmasına, döviz kuru ve kredi riskinin oluşmasına, ekonomik konjonktürün daralmasına, devamında şirketlerin kârlılığının azalmasına ve işsizlik başta olmak üzere çeşitli toplumsal sorunlara yol açabilmektedir (Yıldırım, 2011).

Likiditenin fazla olması ise bankacılık sistemine nakit girişlerinin, merkez bankasının piyasadan çektiği likidite miktarından sürekli olarak fazla olması durumunda söz konusudur (Koçyiğit, 2009). Likidite fazlalığı ülkede enflasyon etkilerinin belirmesine, kısa vadeli faiz oranlarının seyrinin sıfıra doğru ilerlemesine, bankacılık sisteminin aksamasına, devalüasyona yol açacaktır (Doğan, 2009; Taner, 2008).

Merkez bankaları, likidite dengelerinin bozulması sonucu ortaya çıkan sorunlarla karşılaşmamak için açık piyasa işlemleri ve hazır değerler gibi yollarla bankalara ihtiyaç duydukları dönemlerde fon sağlayarak ekonominin her zaman likit olmalarını sağlarlar. Merkez bankası, likiditeye ayrıca ekonomik istikrarı sağlamak, uygun para politikalarını belirlemek ve para politikası sorumluluklarını yerine getirebilmek, piyasa fiyatlarının doğru şekilde belirlenmesini sağlamak için önem vermektedir. Merkez bankası likiditesin sağlıklı olması, öncelikle fonlama likiditesini olmak, üzere piyasa likiditesini de etkilemektedir.

Likidite türleri arasındaki etkileşim nedeniyle merkez bankası likiditesi, piyasaların olumsuzluklara karşı daha dirençli olmalarına, yatırımcılara cesaret vererek piyasadaki sistematik riskin azalmasına yardım ederek piyasa likiditesine destek olur. Piyasaların likit olması ise merkez bankası politikalarının daha etkin bir şekilde çalışmasına yardım ederek merkez bankası likiditesinin korunmasını sağlar (Nikolaou, 2009).

2.1.6.2. Piyasa Varlık Likiditesi

Piyasa likiditesi, son araştırmalarda, bir varlığın önemli fiyat düşüşleri olmaksızın kısa sürede ve en az maliyetle sahiplerini değiştirme yeteneği olarak tanımlanan, uzun süredir tartışılan bir kavramdır. Bu tanımda da görüldüğü üzere, piyasanın üç temel faktörü derinlik, genişlik ve esneklik olarak kabul edilmektedir. Banka değerlemesi, piyasa likiditesini bu üç faktörün bankalararası ve yatırım piyasalarında bir arada bulunması olarak değerlendirir. Piyasa likiditesi riski, varlıkların piyasadaki gerçeğe uygun değerinden kolayca nakde çevrilememesi riskidir ve bu risk, likidite riskinin sistematik, sınıflandırılmayan yönünü temsil eder. (ECB, 2009:15-19).

Nikolaou (2009)'ya göre Üzerinde anlaşmaya varılan bir tanıma varmak uzun zaman aldı. Likiditeyi tanımlamanın üçüncü bir yolu olan piyasa likiditesi; bir varlığı hızlı, düşük maliyetle ve fiyatta çok az değişiklikle alıp satma yeteneği olarak tanımlanır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi, piyasa likiditesinin çeşitli boyutları vardır. En belirgin özellik alınıp satılabilme kabiliyetidir (ability to trade).

2.1.6.3. Fonlama Likiditesi

Uluslararası Para Fonu (IMF-International Monetary Fund), fonlama likiditesini “üzerinde anlaşılan ödemelerin zamanında yerine getirilebilme kabiliyeti” olarak tanımlamıştır. Ayrıca fonlama likiditesinin alım satımını yapanlar veya bu likiditeye yatırım yapan yatırımcılar açısından da çeşitli tanımlamalar yapıldığı görülmektedir.

Strahan (2008) ile Brunnemeier ve Pedersen (2009)'a göre, fonlama likiditesi piyasa oyuncularının kısa sürede fonlama (sermaye ya da nakit) yapabilme kabiliyetidir. Anlaşılacağı üzere, bir akım/akış (flow) kavramı olan bu likidite çeşidi bir bütçe kısıtı özellikleri taşır. Bu anlamda, bir kuruluş nakit girişlerinin nakit çıkışlarından daha fazla olduğu veya en azından eşit olduğu hallerde likit olarak kabul edilmektedir.

Kerry (2008)'e göre bankalar için özellikle fonlama likiditesi büyük önem arz etmektedir. Mevduat toplayıp kredi olarak piyasaya fon aktarımı yapan bankalar yüksek getiri sağlayan likit dışı varlıklar ile düşük getiri sağlayan likit varlıklar arasında dengeli bir köprü kurmaya çalışır. Fonlama likiditesi riskine uğramış bankaların genelinde likidite sorunuyla karşılaşıldığında ve sorun sistemsel bir boyuta ulaştığında piyasa likiditesi ilk elden negatif etkilenir. Fonlama likiditesi ve piyasa likiditesinin birbirleriyle bağlantılı olmalarında merkez bankası likiditesinin etkisi yadsınamaz. Merkez bankası piyasalara likidite aktarımı yaparak, fonlama ve piyasa likiditesinde bulunan aksaklıkları en kısa sürede çözebilir. Bununla birlikte finansal piyasaların faaliyetlerinde ve katılımcılarının uygulamalarında denetim ve düzenleme işlemlerinde fonlama ve piyasa likiditesi konularında merkez bankası muamelelerini destekleyerek faydalı çözümler bulunmasını destekleyebilir. MB'nın piyasaya sunduğu nakdin miktarı ekonominin dinamiklerini etkilemekte ve bu durum sonucunda farklı likidite kavramları da uzun sürede etki altında kalmaktadır. Para arzında oluşan artışlar, hane bireyleri ve finansal kurumların ihtiyaç fazlası varlık tutmalarına yol açabilir. Bunun sonucunda da finansal varlık talepleri ile birlikte finansal piyasa aktiviteleri de genel seviyelerinden daha fazla artış gösterebilirler.

2.2. FİNANSAL PERFORMANS

Türk Dil Kurumu tarafından “başarım” olarak nitelendirilen performans kelimesinin literatürde çok fazla tanımın yapıldığını öğrenmekteyiz. Kelime tanımı, başarım ya da verim gücü olarak ifade edilen performans kavramı, şahıslar açısından ne kadar önemli ise işletmeler açısından da o kadar önem arz etmektedir.

Performans kelimesi, Türkçe'ye performans olarak yerleşen İngilizce "performance" kelime kökünden gelir. Söz konusu kavram; bir görevi yapmak, gerçekleştirmek, başarmak, muktedir olmak, beceri göstermek ve kapasiteye sahip olmak olarak tanımlanabilir (Bayyurt, 2007:578).

Performans analizi ise bir şirketin kaynaklarını ne kadar etkin ve verimli kullandığını ölçmeye, mevcut sorunları tespit etmeye ve bu sorunları çözmek için adımlar atmaya dayanan bir yaklaşımdır. Bir şirketin performansı istenilen bir seviyeye getirebilmek için şirketin performansını zaman zaman düzenli olarak ölçmek ve değerlendirmek gerekli ve önemlidir (Elitaş ve Ağca, 2006:348-349).

Performans kavramı, belirli bir amaç, görev veya işlevin yerine getirilmesi veya gerçekleştirilmesi anlamına gelir. Genel olarak performans, belirli bir amaç için hazırlanmış bir plana göre ulaşılan noktaları, yani niteliksel ve niceliksel olarak elde edilenleri belirleyen bir terimdir. Başarı, bir amaca ulaşmak için planlanan tüm çabalar ve sonuçlardır, yani mutlak veya göreceli, niteliksel veya niceliksel değerlendirmedir (Turunç, 2006:119-120).

Performans kavramına yaklaşımımız yıllar içinde değişti. 1990'ların başında iş dünyası performans kavramına bütüncül bir yaklaşımı benimsemiş ve performans yönetiminde önemli bir dönüm noktası olan performans karnesini (Balanced Scorecard) elde etmiştir. Küresel olarak kabul edilen bir yönetim muhasebesi aracı olan Performans Puan Kartı, finansal olmayan ve finansal performans ölçütlerinin kullanılmasını önerir, çok boyutlu bir iş performansı ölçüsü sağlar ve organizasyonel stratejiye odaklanır. Performans puan kartı, maddi duran varlıkların yanı sıra maddi olmayan varlıkların değerini de dikkate alır ve performans yönetim sisteminin stratejik hedefler üzerine kurulmasını sağlar (Kaplan ve Norton, 2004:6)

2.2.1. Finansal Performans Kavramı ve Önemi

Finansal performans analizi neticesinde banka yönetiminden elde edilen bilgilere ek olarak banka düzenleyici ve denetleyicilerinden, müşterilerden ve hatta hükümetlerden de

bilgi alınabilir. Bankaları finansal analiz yoluyla denetleyen kuruluşlar, ciddi sıkıntı içinde olan bankaları tespit etmeyi amaçlamaktadır. Yatırımcılar ve yatırım danışmanları, hangi bankaların daha fazla getiri sağladığı hakkında bilgi alarak yatırımlarını değerlendirmek isterler. Müşteriler ise kredi ihtiyaçlarını karşılamak istediklerinde finansal performans değerlendirmelerinden yararlanabilirler. Bu sayede krediye verilen faiz oranını iskonto edebilirler ve verilen teminat mektuplarının diğer bankalar tarafından ne kadar değerlendirildiğini tespit edebilirler. Bankanın iyi performans göstermesinin nedenlerinden biri de hükümetin ekonomi politikalarının da etkili olmasıdır. Bu konuda bankacılık krizinde kullanılan ekonomik istikrarsızlığı örnek olarak verebiliriz. Bütün bu değerlendirmeler sonucunda finansal performansın önemi ortaya çıkmaktadır (Bağcı, 2014: 54).

Banka bilançosunda bulunmayan fakat taahhütler, garanti ve kefaletler, döviz ve faiz oranı ile ilgili işlemler (türev finansal araçlar) olmak üzere üç kategoride sınıflandırılan bilanço dışı işlemler bankanın performansını etkiler. Taahhütlerde bulunan repo ve ters repo işlemleri, garanti ve kefaletlerde bulunan teminat mektupları-banka kabullerinin ve akreditifleri, türev finansal araçlarda ise para ve faiz swapları ve vadeli döviz alım satım işlemleri önem arz etmektedir. Toplam bilanço dışı kalemlerde garanti ve kefaletlerin payı azalırken, türev finansal araçlar içinde vadeli döviz işlemleri ile döviz ve faiz swaplarının payı artmıştır. Kamu ve özel sermayeli bankalarda taahhütlerin payı artarken, yabancı sermayeli ve kalkınma-yatırım bankaları için azalmıştır. Bu durumun nedeni, bankaların finansal piyasalardaki faiz ve kur risklerinden korunma arzusudur. Bankalar risk yönetim aracı olarak türev finansal araçları kullanmışlardır. Ancak kriz sırasında bu anlaşmalardaki artış uluslararası düzenleyicilerin dikkatini çekti. Yeni kurallar, bu bilanço dışı işlemler için tarama mekanizmaları getirmeye çalıştı. Sonuç olarak, finans kurumları günümüzde bu işlemleri yeni bir pazar fırsatı olarak görmektedir (Aydın, 2000: 65-77).

2.2.2. Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler

Banka performansı verimlilik ya da kârlılık gibi farklı yöntemlerle ölçümlenebildiği için performansı etkileyen faktörlerinin araştırıldığı çalışmalarda performansın farklı yönlerini etkileyen faktörlere yoğunlaşmıştır. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda, genellikle ölçüm yönteminden bağımsız olarak performansı etkileyen faktörlerin banka içi ve banka dışı faktörler olarak sınıflandırıldığı görülmektedir (Demirgüç-Kunt ve Huizinga, 2011: 255). Banka içi faktörler, banka yönetimi tarafından kontrol edilebilen değişkenleri, banka dışı faktörler ise bankanın kontrolü dışında olan ve faaliyetlerini olumlu ve/veya

olumsuz yönde etkilemesi beklenen değişkenleri kapsamaktadır (Olson ve Zoubi, 2008: 121). Banka dışı faktörler genel olarak bankanın faaliyet gösterdiği ülkedeki yasal düzenlemeler, kurumsal ve finansal sistem, makroekonomik özellikler gibi faktörlerden oluşmaktadır (Demirgüç- Kunt vd., 2004: 604-606).

Bankalar, yapmakta oldukları finansal aracılık hizmetleriyle ekonomik büyümenin ve gelişmenin en önemli unsurunu oluşturmaktadırlar. Bu sebeple bankaların performansları ve finans sistemindeki istikrarları ekonomik sistem içerisinde yer alan her bir hizmet ve üretim birimleri bakımından önem arz eder. Bankacılık performansı da gerek kendi bünyesinde barındırdığı unsurlardan gerekse içerisinde yer aldığı ekonominin değişkenlerinden etkilenmektedir (Taşkın, 2011: 297).

Bankaların kârlılığını ve performansını etkileyen temel unsurlar (Karadaş, 2006: 30).

- Personel kalitesi
- Kaynakların verimli kullanılması
- Risk yönetimi
- Sermaye yeterliliği
- Likidite ve kârlılık
- Teknoloji kullanma seviyesi
- Aktif kalitesi gibi başlıklar olarak sınıflandırılabilir.

2.2.2.1. Personel Kalitesi

İnsan sermayesi, bir kişinin doğuştan gelen becerilerinde eğitim ve gelişim süreci sonunda kazandığı tüm özellikleri içerir. Ekonomik önemi de büyük olan bu kavram, mikro düzeyde şirketlerin kârlılığını, makro düzeyde ise bir ülkenin kalkınmasını etkilemektedir. Hizmet yaratmanın temelinde insan olduğu düşünülürse, bankacılık hizmet sağlayıcıları için eğitilmiş, kalifiye personelin çok önemli olduğu aşikardır. Bir bankanın her birimindeki personelin eğitim ve kültür düzeyi, uzmanlık düzeyi, yeniliklere ve finansal gelişmelere ayak uydurabilen bireyler olmaları kârlılığı ve performansı pozitif yönde etkilemekte ve banka işleyiş seviyesini yükseltmektedir. Banka personeli, banka yönetiminin temel işlevlerinden biridir. Bankalar için operasyonel ve teorik, gelişime ve öğrenmeye açık bir işgücünün personelin seçilmesinden başlayarak ve personel işe alındıktan sonra, yüksek düzeyde organizasyonel beceri ve iletişim elde etmek için gerekli teknik altyapının oluşturulması, oluşan sorunların çözülme kalitesi banka yönetimi oldukça önemlidir (Arıçelik, 2010: 25).

2.2.2.2. Kaynakların Verimli Kullanılması

Bankalar, yurtiçinde ve yurtdışında kısa, orta ve uzun vadeli tutarlarda çeşitli fonlar toplamaktadır. Bankaların birikmiş bu fonları çeşitli vade ve tutarlarda yatırımcılara sunması ve yatırımcıların istedikleri miktar ve sürede fon bulabilecekleri fikri, yatırım kararlarını ve isteklerini yönlendiren unsurlardır. Bankalar âtil fonlara yatırım yapabilir, kaynakları yeni yatırımlara tahsis edebilir ve kaynakları rasyonelleştirebilir (Atik, 2013: 289-290).

2.2.2.3. Risk Yönetimi

Risk, bir işleme dair parasal bir kaybın yaşanması ya da bir giderin veya zararın gerçekleşmesi ile sonuçlanabilecek ekonomik faydanın azalması olasılığıdır. Risk yönetimi, risk ile getiri arasında firma yönetimine uygun bir geçiş ya da değişim yapabilmesine olanak tanıyan bir süreçtir (Yüzbaşıoğlu, 2003: 3).

Risk yönetimi ise bankaların kârlılıklarını arttırmak ve korumak amacıyla uygulanan farklı politikalar olarak tanımlanabilir. Para, menkul kıymetler, kıymetli madenler, vadeli işlem sözleşmeleri, döviz mevduatları ile ilgili iç ve dış piyasalarda doğabilecek her türlü belirsizlikten kaynaklanan zararlardan kaçınmak, olası zararları sınırlamak için gerekli adımları atmakla yükümlülük, duruma göre hızlı ve doğru karar vermeyi sağlayan sistemler oluşturmak için bunları ölçmek, yönetmek, bilgi sistemleri oluşturmak ve hızlı kararlar almak risk yönetiminin başka bir ifadesidir (Ercan, 2002: 11).

Başta bankalar olmak üzere finansal kuruluşlar, hızla genişleyen ve gelişen finansal piyasalarda karar alırken ve bu kararları değerlendirirken çeşitli kriterlere ihtiyaç duymaktadır. Bu kriterlerden en önemlisi risk faktörüdür. Finansal yatırımda üç farklı durum vardır. Bunlar; belirlilik, risk ve belirsizlik durumlarıdır. Başta bankalar olmak üzere finansal kurumlar için her zaman hedef ve değerlendirme ölçüsü olarak risk ve belirsizlik kavramları kullanılmıştır. Belirsizlik durumu ise, beklenen bir sonucun olasılık değerini belirlemek için bir tahmin durumu veya bu durumun belirlenememesidir. Bu nedenle olası sonuçlar üzerinde sayısal bir analiz yapılamaz. Gelecekteki belirsizliğin olasılığı subjektif olarak tahmin edildiğinde belirsizlik, objektif olarak yapıldığında ise bazen risk olarak adlandırılır (Öker, 2007: 29).

2.2.2.4. Sermaye Yeterliliği

Bankaların süregelen faaliyetlerini aksamadan sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi için belirli miktarlarda sermayeye sahip olmaları gereklidir ve bankalar da diğer

işletmelerin sahip olduğu gibi minimum sermaye ile olabildiğince çok faaliyetlerde bulunarak kâr maksimizasyonunu sağlamak öncelikli amaçlarını oluşturmaktadır.

Sermaye yeterliliğine ilişkin yapılan düzenlemeler, bankaların sahiplendiği riskler ile ilişkili minimum sermaye tutarlarının belirlenmesi ve alınan kriterler üzerine izlenmelerini amaçlamaktadır (Candan ve Özün, 2006: 56). Dünya üzerinde, sermaye yeterliliği bakımından uluslararası bir standart oluşturmayı bankacılık sistemi üzerinde istenmiştir. Bu bakımdan 1988 yılında bu standartlaştırma görüşü Basel Uzlaşısı ile edinilmiştir. Basel uzlaşısı sayesinde enternasyonal düzeydeki bankaların varlıkları ile sahip oldukları sermaye arasındaki ilişki risk temelli oluşum hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda Sermaye Yeterliliği Rasyosu (SYR) meydana çıkmıştır (Teker vd., 2005: 44).

SYR' nin temel amacı, finansal sistemde meydana gelen arıza, aksama veya diğer olumsuz koşullarda bankaların finansal yapılarının bozulmamasını sağlamaktır. Bankalar, işlerine bağlı olarak maruz kalabilecekleri riskleri karşılayacak yeterli sermayeye sahip olmalı ve kullanılmamış sermaye tutmamaya özen göstermelidir. Sermaye yönetiminin bu doğrultuda uygulanması banka performansına olumlu etki yapacaktır (Kayhan, 2020: 71).

Bu faktörün altında, bir bankanın büyüklüğüne göre sermayesinin düzeyi ve kalitesi, ek sermayeye acil ihtiyaç duyulduğunda fon yaratma yeteneği, sorunlu varlıklara yeterli kaynak tahsisi ve bankanın büyüme planları, birikmiş kârlar düzeyi bulunmaktadır (Kaya, 2001: 7).

2.2.2.5. Likidite ve Kârlılık

Bankalar açısından likidite, fon taleplerinin karşılanabilme yeteneğidir. Likidite, ödemeleri zamanında yapma gücü-kabiliyetidir ve bankalar bu ödemeleri yapmak için kasalarındaki parayı, kolaylıkla nakde çevrilebilen varlıkları ve merkez bankası ve muhabirleri nezdindeki cari hesaplardaki tahsis edilmemiş bakiyeleri kullanır. Likidite riski, nakit girişleri ve çıkışları arasındaki dengenin sağlanamaması olarak da tanımlanabilir. Banka fon yöneticileri, fazla likidite maliyetini yetersiz likidite maliyeti ile dengelemelidir. Bankaların yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilmesi için yüksek likiditeye sahip nakit değerlere veya finansal araçlara sahip olması gerekmektedir (Arıçelik, 2010: 29).

Bankaların kısa vadede bünyelerindeki aktifleri satışa sunması, rehin vermesi veya iskonto ettirip likidite ihtiyaçlarını karşılamaya çalıştıkları yaklaşıma aktif yaklaşımı denirken, bankaların birbirlerinden veya daha öncesinden planlanmış olan kredi

limitlerinden ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaları ise pasif likidite yönetimi olarak ifade edilir. Ayrıca bankaların bilançolarındaki vade yapısını düzenleyerek fon giriş ve çıkışlarını dengeli hale getirmeleri de likidite ihtiyaçlarını karşılamalarının başka bir yöntemidir (nsal ve Duman, 2005: 65).

Diğer tüm ticari firmalar gibi bankalar da devamlılıklarını sağlamak amacıyla maliyet ve yükümlülüklerini karşılama konusunda duyarlı davranması gerekmektedir. Bunların gerçekleşebilmesi için ise bankanın kâr elde etmesi gerekmektedir. İstenilen kâra ulaşmak için sundukları hizmetlerin maliyetlerini doğru bir Şekilde hesaplayarak fiyatları belirlemeleri gerekmektedir. Ancak bankalar arasında artan rekabet verilen hizmetlerdeki fiyatlamayı da mühim hale getirmiştir. Bu bağlamda bankalardaki verilen hizmetlerin maliyetlerinin belirlenmesi ve bu maliyetlerin denetiminin sağlanması büyük önem taşır. Bankaların sayıları arttıka rekabet ortamı da artmakta, dolayısıyla müşterilerin verilen hizmetlerin fiyatlarına olan duyarlılıkları da artmaktadır. Müşterilerin seçme özgürlüğünün bulunmasından dolayı bankalara olan bağlılığının fiyatlamaya göre değişmesi kaçınılmazdır (ztrk, 2015: 101).

Finansal sistem yapısı bankacılık sektöründe yoğunlaşmış ülkeler için banka kârlılığı büyük önem arz etmektedir. Banka kârlılığı, banka uygulamalarından veya banka yönetiminden kaynaklı banka içi işleyiş kaynaklı olabileceği gibi; banka dışındaki yasal, yapısal ya da dışsal değişkenlerden de etkilenebilmektedir (Dağıdır, 2010: 32).

Banka kârlılığını etkileyen içsel (mikro) faktörler; bankaların bilanço ve gelir tablolarındaki hesaplar olup literatürde banka kârlılığının içsel belirleyicileri sermaye, büyüklük, takipteki krediler, gider yönetimi, risk yönetimi vb. gibi değişkenler olarak belirtilmektedir. Bu nedenle içsel faktörler, bankalara özgü faktörler Şeklinde de ifade edilebilir. Dışsal (makro) faktörler ise; bankaların yönetimleri ile alakalı olmayan ancak finansal kurumların yasal ve ekonomik Őartlarını yansıtarak, performanslarını etkileyen unsurlardır (Güngör, 2007: 42-43).

2.2.2.6. Teknoloji Kullanma Seviyesi

1995’li yıllarda bankacılık sektörü, ülkemizde çoğunlukla hızlı bir yükseliş yakalamış ve büyüme sürecine girmiştir. Bankalar teknolojinin ilerlemesiyle birlikte bankacılık alalına yatırımlarını arttırmışlar ve yalnızca Şubelerde sergiledikleri hizmetleri, mobil ve internet gibi farklı kanallarda da sergilemeye başlamışlardır. Ülkemizdeki pek çok banka günümüzde, bankacılık alanında kullanmış oldukları teknolojilerle Avrupa bankaları

ile rekabet edebilecek güç ve niteliğe sahiptir. Bankaların bu teknolojilere yatırım yapma sebepleri müşterilerine sundukları hizmetleri yenilikçi ve çağa uygun dağıtım kanalları ile entegre edip sunarak işlem maliyetlerini azaltıp, kârlılık ve performanslarında yükseliş sağlamaktır. Alternatif dağıtım kanallarıyla (ATM, internet bankacılığı, mobil bankacılık gibi) müşterilere sunulan hizmetlerin işlem maliyetleri şubeler aracılığıyla yapılan işlem maliyetinden oldukça az olduğundan bankalar teknolojik alanda yaşanan gelişmeleri bankaların maliyetlerini düşürmesi hususundaki katkılarından dolayı takip etmektedirler (Kayhan, 2020: 72).

Köse de teknolojiye yapılan yatırımlarda amacın müşterilere verilen bankacılık hizmetlerinin değişik alternatif dağıtım kanalları aracılığıyla sunulmasıyla şubedeki işlem maliyetlerini azaltıp böylelikle kârlılık ve performans artışının sağlanmasını çalışmada belirtmiştir. Alternatif dağıtım kanalları vasıtasıyla verilen hizmetlere ilişkin işlemlerin maliyetleri, şubelerde yapılan işlem maliyetlerine kıyasla daha düşük olduğundan, teknolojide yaşanan gelişmeler bankalara toplam maliyetleri azaltması konusunda yardımcı olmaktadır (Köse, 2018: 52).

2.2.2.7. Aktif Kalitesi

Bu faktör, bir bankanın genel yapısını belirleyen en önemli faktörlerden biridir. Aktif kalitesini etkileyen başlıca faktörler, kredi portföyünün ve kredi hizmet programlarının doğasıdır. Bir bankanın varlıklarının çoğunluğunu temsil eden krediler, sermaye için en büyük riski oluşturur. Bir bankanın durumu, aktif kalitesi, şüpheli alacak tahsilat başarısı, kredi kullanılabilirliği, kredi risk düzeyi ve kredi kullandırım sürecinin performansı gibi konularla ilgili olarak incelenir (Kaya, 2001: 8).

2.2.3. Finansal Performans Ölçütleri

2.2.3.1. Muhasebe Esaslı Finansal Performans Ölçütleri

Muhasebe hesaplamaları sonucunda kazanılan sayısının yani kârın hesaplanan değere bölünmesi sonucu elde edilen ölçüttür. Bu performans kriterleri, belirli bir zaman diliminde gerçekleşen faaliyetlerin sonuçlarına dayanmaktadır. Bununla birlikte, mali tablolarında açıklanan gelir rakamları, günümüz ekonomisinin ve iş dünyasının temel parametrelerinden biri olan riski dikkate almamaktadır. Halka açık şirket sayılarının artması, finansal piyasaların gelişmesi ve derinleşmesinin sonucunda önem kazanan hissedar değeri

ve hissedar beklentilerine bağlı olarak ortaya çıkan zkaynak maliyetini, muhasebe temelli performans göstergeleri yansıtılmamaktadır (Şenol ve Ulutaş, 2018: 86).

Bu grupta bulunan performans göstergelerinin baŐlıcaları; zkaynak kârlılığı (ROE), varlık (aktif) kârlılığı (ROA), yatırılan sermayenin getirisi (YKO) ve hisse başı kr (HBK) Şeklindedir.

2.2.3.1.1. Aktif Kârlılığı (ROA)

Aktif kârlılığı (ROA), bankaların aktifinden kazanmış olduğu birim başına kâr gösteren önemli bir kârlılık oranı olarak kabul görmektedir. Banka kredileri bankaların varlıklarını büyük ölçüde oluŐturduđundan, birim başına getiri banka yönetiminin önemli bir ls olarak yerini almaktadır. ROA oranı, bir bankanın net vergi sonrası gelirinin toplam varlıklarına bölümüdür. En önemli noktalardan birisi de bankaların yüksek oranda kaldıraa sahip olması sonucunda %1 ila %2'lik nispeten düşük bir ROA bile, bir banka için önemli getiriye ve kârı temsil edebilir. Banka yöneticileri genel olarak banka kârlılığını zkaynak kârlılığı (ROE) ve aktif kârlılığı (ROA) açısından değerlendirir. Bir banka sürekli olarak ortalama bir ROA ve ROE'den daha yüksek bir çıktı verdiğinde, performansı yüksek bir banka olarak nitelendirilir. Daha yüksek getiri elde etmek için, bir bankanın ya ortalamanın üzerinde risk alması ya da belirli ürün ya da hizmetleri sunmada rekabet avantajına sahip olması gerekir (Lessambo, 2020).

$$\text{Aktif Kârlılığı (ROA)} = \frac{\text{Net Kâr}}{\text{Toplam Aktifler}}$$

Aktif kârlılık (ROA), bir finansal kurumun varlıkları toplamından ne ölçüde kâr elde ettiğinin bir lsdr. ROA, yöneticilere, yatırımcılara veya analistlere, bir finansal kurumun idaresinin gelir elde etmek amacıyla varlıklarının ne kadarını verimli kullandığını gösterir. Yatırım getirisi yüzde olarak ifade edilir. Bu oran finansal kurumun varlıklarından kazanılan geliri ifade etmektedir (İskenderoğlu vd., 2012: 294).

Farklı sektörlerin kendine has aktif yapısı-sermaye gereksinimleri bulunması sebebiyle ROA bazında karŐılaŐtırılmaları anlamlı olmazken, ROA'nın finansal performans ölümü için dikkate alınması aynı sektörde faaliyet gösteren firmalar için, bilhassa bankalar için, bankaların topladıkları fonu ne kadar verimli bir Şekilde kâra dönüŐtürdüklerini göstermesi sebebiyle iŐlevsel olmakta, ayrıca bankaların aktiflerinin taşıdığı değerler gerçek piyasa değerlerine de yakın olmakta, bu bağlamda da yaygın olarak kullanılmaktadır (Can, 2008: 32-33).

2.2.3.1.2. Özkaynak Kârlılığı (ROE)

İngilizce “Return on Equity”nin Türkçe karşılığı olan özkaynak kârlılığı bir firmanın belirli bir dönemde elde ettiği kâra ulaşabilmek adına ne kadar sermaye kullandığını ifade etmektedir. ROE bir mali dönemde elde edilen net kârın özkaynağa bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Örneğin, iki farklı firmanın, vaki tez için bankanın, bir mali dönemde aynı kâr tutarına ulaştığını ancak ceteris paribus ilk bankanın bu kâra ulaşmak adına 100 milyon TL’lik özkaynak bulundururken diğer bankanın 200 milyon TL özkaynak bulundurduğunu düşünelim. Bu durumda birinci bankanın ikinci bankaya kıyasla daha az sermaye maliyetiyle bu kâr tutarına ulaştığı sonucuna ulaşılır (Özdemir, 2019: 102).

Genel olarak bilinen ve yaygın olarak kullanılan performans ölçütleri, özkaynak kârlılığı ve toplam varlık(aktif) kârlılığıdır. Fakat bu ölçütleri detaylı incelenmeden bu oranların hangi sebeple diğerlerinden farklı olduğunu anlayamayabilirsiniz. Risk ve getiri, finansın temel özellikleridir ve tek başına bu metriklere bakmak, karar vericilerin risk ve getiri taraflarını görmelerine izin vermez. Resmin tamamını elde etmek için, net gelirin ortalama gelirin ortalama toplam sermayeye bölünmesiyle hesaplanan özkaynak kârlılığı (ROE), aşağıdaki formülde olduğu gibi bileşenlerine ayrılmalıdır. Özkaynak kârlılığı, aktif kârlılığı özkaynak çarpanı ile çarparak; özkaynak çarpanı ise ortalama toplam varlıkları ortalama toplam özkaynaklara bölerek hesaplanmaktadır. Ayrıca özkaynak çarpanı borç finansmanını, özkaynaklara borç finansmanı veya hissedarlar finansmanı kombinasyonu ile oluşturulacak şekilde yansıtmaktadır. Bu nedenle özkaynak çarpanı finansal kaldıraç göstergesidir ve sadece kârlılık göstermez, aynı zamanda riski de göstermektedir. Finansa kullanılan bütün oranlar için genelleme yapılacak bir tanım bulunmamaktadır (Aktan ve Bodur, 2006: 61-62).

$$\text{Özkaynak Kârlılığı (ROE)} = \frac{\text{Net Kâr}}{\text{Özsermaye Toplamı}}$$

ROE göstergesi, paydaşlarca bankaya yatırılan fonlardan elde edilen verimi analiz eder ve etkili banka faaliyetlerini göstermektedir. Özkaynak kârlılığı seviyesi, bankanın bilançosundaki ortak bir para biriminde karşılıklı ilişki sağlayarak borcun özel sermayeye oranına doğrudan bağlıdır. Özel sermaye hissesi büyüklüğü ve bankanın kredi notu yüksekliği arttıkça, bu sermayeden yüksek getiri elde etmek o kadar zorlaşmaktadır (Nihaliyef, 2021: 138).

2.2.3.1.3. Hisse Başına Kâr Oranı (HBK)

Yoğun olarak kullanılan bir başka muhasebe esaslı finansal performans ölçüsü de Hisse Başına Kâr Oranı (HBK)'dir. HBK ölçüsü de diğer ölçüler gibi muhasebe yaklaşımının tüm eksikliklerini bünyesinde bulundurmaktadır. Stok tekniklerini değiştirmek, üretim programlarını, faturalama uygulamalarını farklılaştırmak gibi muhasebe uygulamaları ile manipüle edilebilir. Fakat akademik çalışmalar doğrultusunda HBK gibi muhasebe esaslı finansal performans ölçüsü faaliyet marjları, sermaye maliyeti ve rekabetçi avantaj periyodu gibi değerlerin asıl kaynaklarını aksetmemekte olup hisse senedi değerleriyle ilişkisi zayıf yönde seyretmektedir. Goldman Sachs, Credit Suisse First Boston gibi büyük yatırım bankaları da HBK gibi muhasebe esaslı performans ölçülerinin hisse senedi değerlerini açıklamakta yeterli olmadıklarını, bundan dolayı analizlerinde Ekonomik Katma Değer (EKD) gibi ekonomik temelli ölçüleri kullandıklarını ifade etmektedirler (Ehrbar, 1998: 79).

Yatırımcılar için en önemli finansal ölçütlerden biri olan hisse başına kâr oranı, ancak kaliteli bilgiler içerdiği takdirde bir şirketin finansal performansı hakkında gerçekçi bilgiler sağlayabilir. Hisse başına kazanç bilgisinin kalitesi, şirketin yatırımcılara hisse başına kazanç konusunda gerçekçi bir bakış açısı sunmasıdır. Bu açıdan, hisse başına işletme faaliyetlerinden kaynaklanan net nakit akışı, hisse başına kazanç kalitesini test etmek için önemli bir araç olabilir. Şirketinizin kazanç ölçütlerini manipüle edebilirsiniz, ancak nakit akışınızı değiştiremezsiniz. Bu iki tarih arasında ayırım yapmak yatırımcılara şirketin nakit yaratma kapasitesi, işletme sermayesini yönetmedeki başarısı ve finansal başarısızlık riski hakkında fikir verir.

$$\text{Hisse Başına Kâr Oranı (HBK)} = \frac{\text{Net Kâr}}{\text{Hisse Senedi Sayısının Ağırlıklı Ortalaması}}$$

HBK numaralarının kendi geçmiş verilerinizle ve diğer şirketlerle kıyaslanabilirliği, bu tür finansal verilerin doğruluğuna bağlıdır. HBK sayısı hesaplanırken ağırlıklı pay sayısı değiştirilemezken, çeşitli muhasebe işlemleri ve dönüşümler yoluyla net gelir sayısı değiştirilebilir. Bir mekanizma veya işleyiş olmasa bile, gelir ve giderlerin oluşması, yükümlülük ve giderlerin oluşması gibi etkenler nedeniyle şirket fiili net kârdan farklı rakamlar üretebilir. Bir yatırımcının bakış açısına göre, fiili kâr, yapay değil, geçici olmayan bir faaliyet kârı biçimidir; bu, bu kârın şirketin kasasına nakit değer olarak aktığı anlamına gelir (İçten, 2013: 49-52).

2.2.3.1.4. Yatırılan Sermaye Getirisi Oranı (YKO)

Çeşitli finansal hesaplama çalışmalarında, piyasa değeri ve defter değeri kullanım alternatiflerinde tercihen piyasa değeri kullanılmaktadır. Borç ve öz sermaye için ağırlıklı sermaye maliyeti, piyasa değerleri kullanılarak hesaplanır. Borç ve öz sermaye, yatırım getirisi oranında ve yatırılan sermayeyi ölçmek için kullanılır. Yatırım sermayesi, toplam varlıklardan kısa vadeli yabancı kaynaklar ve nakit çıkarılarak veya sabit varlıklara nakit dışı işletme sermayesi eklenerek hesaplanır. Yatırılan sermaye getiri oranı aşağıdaki formülde ifade edilmektedir (Damodaran, 2007).

$$\text{Yatırılan Sermaye Getirisi Oranı(ROIC)} = \frac{\text{Faaliyet Geliri}_t(1 - \text{Vergi Oranı})}{\text{Yatırılan Sermayenin Defter Değeri}_{t-1}}$$

YKO değeri firmanın mevcut asıl faaliyet performansına yoğunlaştığından dolayı firma performansının anlaşılabilir olmasında, özsermaye getirisi veya varlık getirisi gibi gelir ölçülerine göre daha realist sonuçlar elde edilen bir ölçüdür. Yatırılan sermaye üzerinden elde edilen getiri, NOPLAT (Net Operating Profit Less Adjusted Taxes-Düzeltilmiş Vergiden Sonraki Net Faaliyet Kârı) değerinin faaliyetler için yatırılan sermaye miktarına oranlanmasıyla bulunmaktadır (Copeland vd., 1996: 170).

2.2.3.2. Piyasa Esaslı Performans Ölçümleri

Özellikle halka açık olan işletmelerde yatırımcıların hisse senedi alım satım kararlarında etkili olan oranlardır.

Küreselleşmenin yoğun etkilerinin bulunduğu konulardan biri de finansal piyasalardır. Günümüzde teknolojinin imkânları sayesinde dünyanın hemen hemen her yerinden tüm pazarlara ve borsalara erişebiliyoruz. Finansal piyasalar derinleştikçe, piyasa katılımcıları ulusal ve bölgesel özelliklerini kaybetti ve heterojen bir karaktere büründü. Bu gelişmelerin yanı sıra piyasa performansına dayalı ölçme ve değerlendirme yöntemleri tüm yatırımcılar ve analistler tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır (Şenol ve Ulutaş, 2018: 88).

Piyasa temelli performans ölçütleri olarak genellikle Tobin's Q, piyasa değeri/defter değeri (PD/DD) ve fiyat/kazanç (F/K) oranları kullanılmaktadır.

2.2.3.2.1. Yeniden Yerine Koyma (Tobin's Q) Oranı

Tobin Q olarak da bilinen yeniden yerine koyma oranı PD-DD oranının bir alternatifidir. Bu oran, Teorik olarak varlıkların piyasa değerinin yine bu varlıkların

yenileme değerine oranıyla elde edilir. Bu denklem. Tobin Q oranının genel olarak nasıl hesaplanması gerektiğini ortaya koysa da pay ve paydanın hesaplanması uygulamada kolay değildir. Tobin Q oranının genel yorumu PD-DD oranının yorumuyla paralellik gösterir. Oranın 1 'den büyük olması istenir (Gündoğdu, 2018: 357-358). Öte yandan bu oranın 1'in altında olması, kaynaklardan etkin bir biçimde yararlanılmadığını göstermektedir.

$$\text{Tobin's Q} = \frac{\text{Varlıkların Piyasa Değeri}}{\text{Varlıkların Yenileme Değeri}}$$

Bazı çalışmalarda uzun dönem q'nun kısa dönem q'dan daha farklı olduğunu vurgulanmaktadır. Ayrıca çeşitli çalışmalarda ortalama q kullanılmaktadır. Ancak Lang ve Litzemberger (1989), çalışmalarında ortalama q kullanımının sakıncalarından söz etmişler ve marjinal q'nun kullanılmasını tavsiye etmişlerdir. Ancak ortalama q ile marjinal q'yu uzlaştırmak da olası bir durumdur. Doğru yatırımda bulunan bir firmanın ortalama q oranının 1'in üzerinde olması gereklidir. Eğer bu oran 1'in altında ise yatırımın marjinal getirisi sermaye maliyetinin altında yer bulacaktır. Çalışmalardan bazıları q'su 1'den büyük firmaları doğru yatırımcı, 1'den küçük olan firmaları da doğru olmayan yatırımcı olarak tanımlamışlardır.

2.2.3.2.2. Piyasa Değeri / Defter Değeri

Hisse senedinin piyasa değerinin özsermayeye bölünmesi ile bulunan ve piyasa değerinin Şirketin özvarlığının kaç katı olduğunu gösteren orandır.

$$\text{Piyasa Değeri/Defter Değeri} = \frac{\text{Hissenin Piyasa Değeri}}{\text{Özsermaye}}$$

Piyasa Değeri/Defter Değeri oranı hisse değeri kazançlarının tespitinde oldukça önemli ölçüm tekniklerinden biridir. Yatırımcıların yatırım yaparken kullanmış oldukları ve ayrıca entelektüel sermayenin parasal kıymetini tespit etmeyi sağlayan en önemli yöntemlerdendir. PD/DD oranı şirketlerin hisse senedi piyasa değerinin hisse başı öz sermayeye bölünmesiyle elde edilir. Yüksek enflasyonun olduğu zamanlarda, şirket kârlılık rakamlarının gerçeği yansıtmadığı şüphesine kapılan yatırımcılar yatırım kararını alırken PD/DD oranını göz önünde bulundurmaktadır. Bu ölçüm yönteminde hisse senedi fiyatının olması gereken durumu belirlenmektedir ve yöntemin uygulanmasında asıl değer belirlenirken, işletmenin bulunduğu sektörden ya da aynı risk grubundaki firmalardan bir gözlem alanı oluşturulur. PD/DD oranının genellikle 1'e yakın olması umulmaktadır.

Hisse senedi fiyatı 1'e ne kadar yakınsa, hisse fiyatı o kadar ucuz ve yatırım yapma olasılığı o kadar yüksektir. 1'den küçük bir oran ise piyasa değerinin defter değerinden düşük olduğu anlamına gelir. PD/DD puanı 1'e yakın olarak derecelendirilir, ancak daha mantıklı bir yorumlama için puanın piyasa ortalamasına ve emsallerin PD/DD oranlarına göre analizini gerektirir. Farklı sektörlerde PD/DD oranının farklı sonuçları ortaya çıkabilir. Dolayısıyla bu kriteri baz alırken bir noktada sektöre, firmaya ve hatta ülkeye göre bir değerlendirme yapmamız gerekiyor. PD/DD ölçüm yönteminin uluslararası kullanımında borsada işlem gören fiyatlarının değerli olup olmadığını belirler (Dörtbölük,2019: 33-34).

Bu oran, yatırımcının bir hisse senedinin 1 TL defter değeri için ne kadar ödemeye razı olduğunu gösterir, eğer bu oran sektör ortalamasının üzerindeyse o hisse değerlidir, ancak sektör ortalamasının altında ise hissenin değerinin düşük olduğu anlamına gelir. Hisse senedi değerliyse satmalısın, ucuzsa hisseyi almalısın (Ceylan, 2004: 64).

Erdoğan ve Elmas (2010), bireysel yatırımcıların PD/DD oranının hisse senedi getirilerini etkilediği görüşünü araştırmaya yönelik yaptıkları çalışma sonuçları, katılımcıların %54,5'i PD/DD oranı yüksek hisse senetlerinde getiri potansiyelinin daha fazla olduğu düşüncesinde oldukları, %45,5'inin ise aksi yönde düşündüklerini göstermiştir.

$$PD/DD = P_t / DD_t$$

Formülde, PD/DD: Şirketin piyasa değeri defter değeri oranını.

P_t : Hisse senedinin t dönemindeki piyasa fiyatını.

DD_t : Şirketin t dönemdeki hisse başına defter değerini ifade etmektedir.

2.2.3.2.3. Fiyat / Kazanç Oranı (F/K)

Hisse senedi başına kazanç ile hisse senedinin piyasa fiyatı arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Bu ölçüm oranı öncelikle işletmeye yatırımda bulunacak yatırımcıları yakından ilgilendirir. Fiyat/Kazanç (F/K) oranı, İşletmenin sahip olduğu değeri 1 TL olan hisse senetlerinin net kârına karşın, işletmeye yatırım yapan kişilerin ne kadar TL ödemeye razı olduklarını göstermektedir. Başka bir açıdan hisse senedinin sektörde belirlenen fiyatının hisse başına getirisine (net kâr miktarına) oranı olarak tanımlayabiliriz. İncelenecek şirketin, sahip olduğu oran ya da benzer şirket ortalamaları ile hisselerinin nominal değerinin çarpılması sonucunda şirketin sahip olduğu değere ulaşılır (Yaslıdağ, 2018: 172-173).

F/K oranı, çalışmalarda sıklıkla kullanılan piyasa esaslı performans ölçütlerinden birisidir. F/K oranı aşağıdaki formülde de gösterildiği gibi hisse fiyatının, hisse başına belirlenen kazanca bölünmesiyle hesaplanmaktadır.

Fiyat-kazanç oranı, bir hisse senedi için ödenen fiyatın hisse başına kazanca ne sıklıkla eşit olduğunu gösterir. Kurumsal değer arayan bir şirketin diğer şirketlere göre durumunu sergilemeye çalışır.

$$\text{Fiyat / Kazanç Oranı} = \frac{\text{Hisse Senedinin Piyasa Fiyatı}}{\text{Hisse Başına Kazanç}}$$

Diğer faktörleri değerlendirmeden bir F/K oranı stratejisi kullanmak, yatırımcılar için iki önemli sorun yaratabilir. İlk olarak, geçici olarak yüksek F/K'leri olan düşük kârlı şirketler göz ardı edilir. Öte yandan, bu tür şirketler de kısa sürede düşük F/K şirketleri haline gelebilirler. İkincisi, mevsimsel etkileri olan şirketlerde hisse satın almak sorun yaratabilir. F/K oranı düşük olduğunda, ekonomi büyüme aşamasındadır, bu nedenle satın aldığımız hisse senetleri kârlı olabilir. Bu hisse senetleri yüksek F/K oranlarına sahiptir, ancak sattıklarında ekonomi bir gerileme içindeyse çok düşük getiri sağlayabilir (Senchack ve Martin, 1987: 46-56).

$$\text{Fiyat / Kazanç Oranı} = \frac{\text{Hisse Senedi Adedi x Piyasa Fiyatı}}{\text{Geçmiş Yıl Net Kârı}}$$

Fiyat-kazanç oranları genellikle menkul kıymet analistleri ve yatırımcılar tarafından yatırım yapılacak hisse senetlerini seçmek için kullanılır. Daha düşük F/K oranlarına sahip hisse senetleri, sonraki dönemlerde daha düşük piyasa fiyatları nedeniyle daha yüksek getiri sağlayabilir. F/K oranının ortalama getiri fonksiyonu; yaşanan gelişmeler sonucunda fiyatın kazançlara kıyasla önemli ölçüde değişmediğini belirtir. Yani, eğer ortalamaya dönme fonksiyonu mevcutsa, etkilenme etkisi geçicidir ve birim kök testi ile test edilebilir. Finansal piyasaların, ekonomilerin ve toplumların dinamik yapısı gereği, olay kaynaklı yapısal değişikliklerin etkileri nedeniyle, şokların etkileri zamanla kalıcı hale gelebilmektedir. Bu, F/K oranının ortalamaya dönüşünü ve fiyatları tahmin etme kabiliyetini kaybetmesine neden olur. Bundan dolayı F/K oranının yatırımcılar ve analistler tarafından ortalamaya dönen bir yapıda hareket edip etmediğini belirleyebilmek oldukça önemlidir (Sevil vd., 2017: 781).

Bir şirketin hissesinin ucuz ya da pahalı olduğunu ve prim potansiyelinin ne olduğunu belirlemek için fiyat-kazanç oranını kullanabilirsiniz. Şirketin nihai fiyat-kazanç oranı, yıllık kazançlara oranı, hisse senedine yapılan bir yatırımı telafi etmenin ne kadar süreceğini gösterir. F/K oranı ne kadar düşük olursa, hisse senedi için ödenen tutarın getirisi o kadar kısa sürede olur. Geçmişteki F/K oranlarının ardından şirketin en son verileri, ortalamaya göre ucuz mu yoksa pahalı mı olduğunu gösteriyor. Sektör ortalaması ile yapılan karşılaştırma, bir şirketin F/K oranının sektöre göre ucuz mu yoksa yüksek mi olduğunu gösterir. Bir şirketin fiyat-kazanç oranı, sektör ortalamasının altındaysa sektöre göre ucuz, sektör ortalamasının üzerindeyse pahalı olarak kabul edilir. Borsa ortalaması ile karşılaştırarak, bir şirketin F/K oranının borsa ortalamasına göre ucuz mu yoksa yüksek mi olduğunu belirleyebilirsiniz. Bir şirketin F/K oranı borsa ortalamasının altındaysa genellikle hisse senedinden daha ucuz ve üzerindeyse borsadan daha pahalı olarak kabul edilmektedir (Karadeniz ve Koşan, 2021: 252).

2.2.3.2.4. Piyasa Katma Değeri (PKD)

Danışmanlık şirketi olan Stern Stewart & Co., PKD'nin değer yaratmanın kesin ölçüsü olduğunu belirlemiştir.

PKD, diğer tüm ölçümlerden daha iyidir. Bunun nedeni, nakit girişi ve çıkışı arasındaki farkı temsil etmesidir. Yani bir yatırımcı hisseyi bugünün fiyatından satarak ne kadar gelir elde ettiği ve bu gelire şirkete ne kadar yatırım yapacağını gösterir. Bu nedenle PKD, şirketin yararlandığı veya azalttığı toplam hissedar zenginliği tutarıdır. PCD aynı zamanda, piyasanın yönetim kalitesine ilişkin değerlendirmesini yansıtan en iyi harici performans göstergesidir ve işletmenin kıt kaynaklarını kullanma verimliliğini gösterir. Ayrıca PKD, şirketin uzun vadeli perspektifle yönetimin ne yaptığını gösterir. Piyasa değeri, bir şirketin zaman içinde yaratabileceği nakit girişlerinin nakit günümüzdeki değerini temsil eder. İşletmelerin temel hedefi bütün bunlardan dolayı hissedar zenginliği yani yüksek PKD'dir. Toplam Hissedar Getirisi, veri bir dönemde hisse senedi değerindeki yüzde artışla, başlangıç değerinin yüzdesi olarak ödenen kâr payı oranının toplamını ifade edilir ve PKD'nin THG'den farkı genel olarak riske göre düzeltilmiş olmasıdır. Bunun nedeni, bir şirketin piyasa değerinin performans ve riske ilişkin yatırımcı algılarını konsolide etmesidir. Bu, PKD'nin farklı endüstrilerdeki veya farklı ülkelerdeki şirketlerin performansını karşılaştırmak için kullanılacak bir ölçü olduğu anlamına gelir (Ehrbar, 1998: 44-45).

PKD, piyasanın yönetimin kontrolü altındaki sınırlı kaynakları ne kadar etkin kullandığına ilişkin algısını gösterdiği için yönetim performansının harici bir ölçüsüdür. PKD ayrıca uzun vadeli yönetim performansını da yansıtır, çünkü piyasa değeri bir şirketin uzun vadede sağlaması beklenen nakit akışlarının bugünkü değeridir (Şamiloğlu, 2004: 168).

Ekonomik değer yaratma perspektifine dayalı diğer ölçüler de bir şirketin değer yaratma ve finansal performansını hesaplamak için kullanılabilir. Kullanılan bu kriterlerden biri de piyasa katma değeridir. Bu, şirketin faaliyet dönemi sonunda yarattığı piyasa değerini hesaplamamızı sağlar. PKD, bir şirketin piyasa değeri ile toplam yatırım sermayesi arasındaki fark olarak tanımlanır. Genellikle bir şirketin piyasa değeri ile şirkete yatırılan sermaye arasındaki fark olarak bilinen PKD, yalnızca halka açık şirketler ve hisselerinin piyasa değeri belirli olan şirketler için hesaplanabilir. PKD, bir girişimcinin servetinin, yalnızca şirketin toplam değeri ile toplam sermayesi arasındaki fark büyük olduğunda maksimize edildiği görüşüne dayanır ve şu şekilde formüle edilmektedir;

$$\text{Piyasa Katma Değeri (PKD)} = \frac{\text{Toplam Değer}}{\text{Toplam Yatırılan Sermaye}}$$

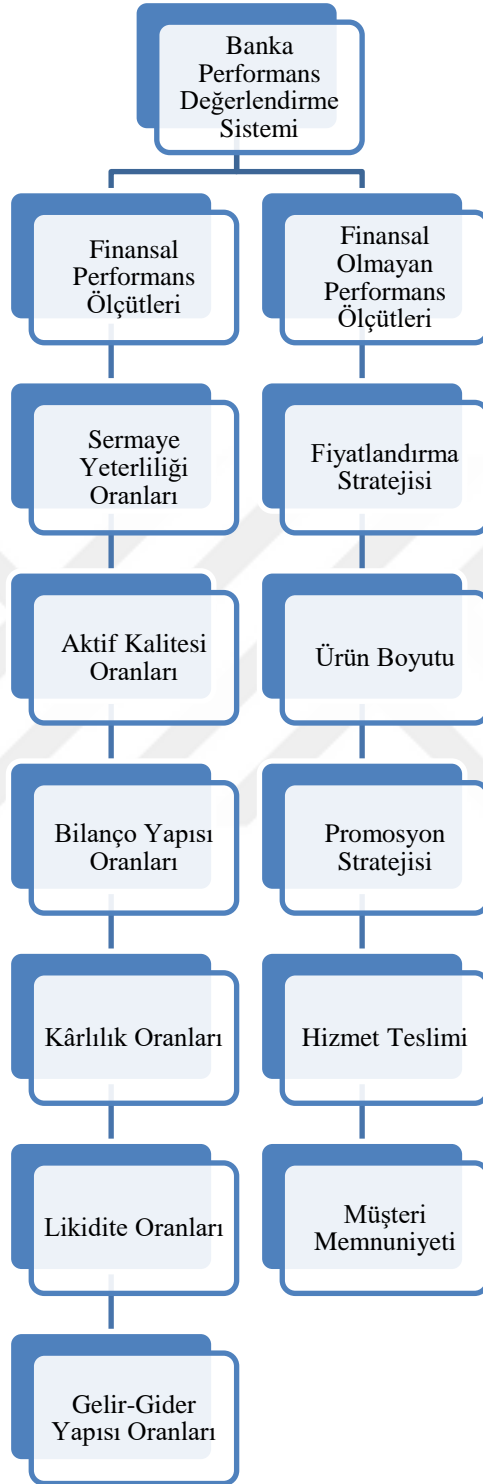
Bu açıdan bakıldığında;

Toplam Değer = [(Dolaşımdaki hisse senetlerinin sayısı x Hisse senedinin piyasa fiyatı) + (İmtiyazlı hisse senetlerinin sayısı x İmtiyazlı hisse senedinin piyasa fiyatı) + (Borcun Piyasa Değeri)] olmaktadır.

Nakit katma değeri (Cash Value Added-CVA) ise, Boston Consulting Group ve Halt Value Associates tarafından ortaya konulmuş, artık kâr bakış açısı orjinli, nakit akımlarına dayalı alternatif bir finansal performans ölçüm yöntemidir (Öztürk, 2004: 355-356).

Daha açık bir ifadeyle, PKD sadece şirketler arasındaki piyasa performansını karşılaştırmak için kullanılamaz, aynı zamanda dahili performans ölçümleri için referans görevi gören harici bir ölçüm olarak da kullanılabilir. Bununla birlikte, eşdeğer PKD'ler oluşturmak, oluşturulan değeri mutlak bir sayı yerine yüzde olarak ifade eden standartlaştırılmış bir PKD gerektirir. PKD'deki değişikliğin başlangıçtaki düzeltilmiş toplam sermayeye bölünmesiyle standartlaştırılmış PKD hesaplanır (Evans, 1999: 8).

Banka performans değerlemede finansal ve finansal olmayan değerler aşağıdaki Şekil 2.1.' de verilmiştir.

Şekil 2.1: Banka performans değerlendirme sisteminin yapısı (Özbek, 2017: 57)

BÖLÜM III

LİTERATÜR İNCELEMESİ

3.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar ve Elde Edilen Bulgular

Kaya (2001), 1997 ve 2000 yıllarını çalışmasında baz almış ve Türkiye’de faaliyette bulunan bankaları gruplamış, CAMELS yöntemini kullanarak performans analizi yapmıştır. Çalışmasında aktif büyüklüğüne göre 1997 yılındaki küçük çaplı bankaların daha üstün performans gösterdiği fakat 2000 yılında bu durumun büyük çaplı bankaların lehine değiştiği gözlemlenmiştir. Bununla birlikte CAMELS notunun artması bankaların TMSF kapsamına girmesi hususu olasılığının düştüğünü göstermiştir.

Albayrak (2004), AHP (Analitik Hiyerarşi Prosesi) yöntemi aracılığıyla ticari bankaların sahip oldukları performansı finansal olan ve olmayan kriterler ile ölçmüş ve bankanın sahip olduğu toplam performansına finansal olmayan kriterlerin etkisi ile bankanın müşteri büyüklüğünün önemini belirtmiştir. Çalışmasında 2002 yılı verilerinden faydalanarak aktif büyüklüğü en yüksek 5 bankayı incelenmiştir ve sosyal kriterleri dikkate almadan sadece ekonomik kriterleri değerlendirerek performans değerlendirmesi yapmanın yeterli olmadığını çalışmasının sonucunda tespit etmeye çalışmıştır.

Bayrakdaroğlu ve Ege (2008), “Türkiye’deki Bankaların Performansının Analitik Hiyerarşi Süreci ile Değerlendirilmesi Üzerine Bir Model Önerisi” adlı çalışmasında incelemiş olduğu bankaların finansal performanslarının ölçümünü performans skorlarını belirlemek amacıyla AHP karar destek sistemi modelini kullanmıştır. Araştırmasında ilk olarak bankaların finansal oranlarını başlıklar halinde 43 adet finansal oran olarak ROC (Receiver Operator Characteristic) Eğrisi analizini uygulamış ve en açıklayıcı finansal oranı belirlemiştir. Sonrasında ise tespit edilecek modelin katsayıları AHP yönteminden faydalanılmıştır. Bankaların 2006 yılı verilerinden yararlanılarak kümeleme analizi aracılığıyla performans skorları gruplandırılmıştır. Sonuç olarak oluşturulan modelin uygulanmasıyla bankaların finansal performans göstergeleri tek değere indirgenmiş ve hangi bankanın veya bankanın ait olduğu grubun diğer bankalar veya gruplar karşısındaki durumu tespit edilecektir. Çalışmasında en iyi finansal performansı mevduat bankaları sergilemiş ve en kötü finansal performansı ise yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankaları sergilemiştir. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre bankaların finansal performansı değerlendirmesinde gelir ve gider faktörlerinin diğer faktörlerden daha fazla belirleyici bir kriter olduğunu tespit etmiştir.

Ata (2009), Türkiye’de bulunan mevduat bankalarının kârlılığını 2001 krizi sonrası etkileyen faktörleri incelemiştir. 25 mevduat bankasının 2002-2007 yıllarını kapsayan dönemlerinde kârlılıklarını içsel ve dışsal faktör etkileri aracılığıyla incelemiş ve sabit etkiler modelini incelemede kullanmıştır. Bağımlı değişken aktif kârlılığı kullanmış ve çalışma sonucunda banka kârlılığını içsel faktörlerin dışsal faktörlerden daha fazla etkilediği kanısına varmıştır. Yapılan analizler sonucunda; krediler/mevduat, banka büyüklüğü ve bankacılık sektörü toplam aktifleri/GSYH oranlarının kârlılık üzerinde pozitif etkilediği, sermaye yeterliliği, maliyet ve takipteki krediler/toplam krediler oranlarının ise kârlılık üzerine negatif yönde etki gösterdiği tespit edilmiştir.

Ertuğrul ve Karakaşoğlu (2009), çalışmalarında bankacılık sektöründe yaşanan rekabeti göz önünde bulundurarak banka şube performanslarının değerlendirilmesi ve bu değerlendirmeler sonucunda bankaların performanslarını arttırmak için gerekli tedbirleri almalarını savunmuşlardır. Bu doğrultuda şubelerin performansını incelemek amacıyla VIKOR yöntemini kullanmışlardır. Çalışmalarında hizmet sektöründe önemli yer edinen ticari bankalarının performanslarını ölçmüştür. Ege bölgesinde en az 2 yıldır faaliyette olan 18 banka şubesinin performansını VIKOR yöntemiyle ölçülmüştür. Çalışma sonucunda VIKOR yöntemiyle şubelerin performanslarına göre sıralamaları yapılabilmektedir.

Özden (2009), Türk Bankacılık sektörü finansal performansını ölçmek amacıyla TOPSIS, ELECTRE, PROMETHEE ve VIKOR yöntemlerinden faydalanmış ve 2003-2007 verilerini kullanarak ayrı ayrı her yöntemi yıllara göre kıyaslamış ve böylelikle mevduat bankalarının finansal performansını sıralamayı amaçlamıştır. Çalışmasında finansal performans kriteri olarak (TCMB) ve BDDK'nın raporlarında yer alan; sermaye yeterliliği, kur riski, aktif kalitesi, likidite durumu, kârlılık durumu ve gelir-gider yapısı hakkında finansal oranları kullanmıştır.

Arslan ve Ergec (2010), çalışmalarında 2006-2009 yıllarındaki banka verilerinden yararlanmışlardır. İncelenen bu dönemlerde 26 konvansiyonel banka ile 4 katılım bankasının verimlilik analizini veri zarflama analizi modeliyle yapmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına baktığımızda 2006 yılında 10 bankadan 3’ünün verimsiz olduğu, 2009 yılında ise 11 bankadan sadece 1 katılım bankasının verimsiz olduğu tespit edilmiştir.

Demireli (2010), 2001-2007 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren üç kamu bankasının performansı TOPSIS performans değerlendirme sistemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada TOPSIS değerlerini belirlemek için Özsermaye/Toplam Aktifler,

Toplam Krediler/Toplam Aktifler, Takipteki Krediler (Net)/ Toplam Krediler, Duran Aktifler/ Toplam Aktifler, Likit Aktifler/Toplam Aktifler, Likit Aktifler/Kısa Vadeli Yükümlülükler, Dönem Net Karı (Zararı)/ Toplam Aktifler, Dönem Net Karı (Zararı)/Özkaynaklar, Net Faiz Geliri/Toplam Aktifler, Net Faiz Geliri/Toplam Faaliyet Gelirleri oranları kullanılmıştır. Sonuç olarak Türkiye'de geniş şube ağına sahip olan kamu bankalarının yurtiçi-yurtdışı finansal krizlerden ve yurtdışı verilerdeki negatif dalgalanmalardan performans puanları etkilenmektedir. Ayrıca bankacılık sektöründe gözle görülür bir iyileşme olmadığını da tespit etmiştir.

Sakarya (2010), çalışmasında ülkemizde yabancı sermayeli banka sayısının artış göstermesi üzerine İMKB'de bulunan 6'sı yerli 7'si yabancı sermayeli 13 bankanın finansal performansının ölçülmesinde CAMELS derecelendirme yöntemi ile karşılaştırmalı analizini yapmıştır. Çalışma sonucunda; sermaye yeterlilik oranlarının (SYR oranı hariç) yerli sermayeli bankalarda yabancı sermayeli bankalara nazaran daha yüksek olduğu, varlık kalitesinin aynı seviyede seyretmesiyle birlikte yabancı sermayeli bankalarda biraz daha yüksek olduğu, yönetim kalitesi açısından yabancı ve yerli sermayeli bankaların aynı düzeyde olduğu, likiditede yerli sermayeli bankaların yabancı sermayeli bankalardan daha iyi oldukları ve piyasa risklerine duyarlılık seviyesinde ise yabancı sermayeli bankaların yerli sermayeli bankalara göre daha hassas olduklarını tespit etmiştir.

Aksoy (2011), çalışmasında bankaların finansal performansını büyük ölçüde etkileyen 16 adet finansal oran dikkate alınmış ve aktif büyüklüğü yüksek, veri noksanlığı bulunmayan 2007-2009 yıllarını kapsayan 25 mevduat bankanın finansal performansları incelenmiştir. Bankaların performansını etkileyen unsurlardan ilk olarak Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemlerinden Faktör Analizi uygulanmıştır. Sonrasında bankalar performanslarına göre Çok Kriterli Karar Verme yöntemlerinden ELECTRE ve TOPSIS yöntemleri aracılığıyla sıralanmıştır. TOPSIS değerlendirme yöntemi yıllara göre bakıldığında ilk sırada 2007 yılı Vakıflar Bankası, 2008 yılı Anadolubank ve 2009 yılı da Vakıflar Bankası yer almaktadır. ELECTRE yönteminde ilk sırada yer alan bankalar ise 2007 yılı Akbank, 2008 yılı Akbank ve 2009 yılı Ziraat Bankası'dır. Ancak yöntemlere göre yapılan değerlendirmelere bakıldığında tüm yıllar dikkate alınmış bunun sonucunda ELECTRE ve TOPSIS yönteminden tespit edilen sıralamalarda bazı bankalarda ciddi farklılık olduğu göstermiştir. Örnek olarak TOPSIS yönteminde 2007 yılında Vakıflar Bankası 1. sırada yer almış ELECTRE yönteminde ise Vakıflar Bankası 25.sırada yer almıştır. Analizde

kullanılan yöntemlerin her biri bir diğerine göre teorik açıdan eksikliğini tamamlayan yöntemlerdir. Güvenirlilik açısından TOPSIS yöntemi düşünülebilir sonucuna ulaşmıştır.

Dinçer ve Görener (2011), Türkiye’de bulunan kamu, özel ve yabancı sermayeli bankaları gruplandırmış ve bu bankaların finansal performanslarını ölçmek için analitik hiyerarşi süreci (AHP) yardımıyla hesaplanmış kriter ağırlıkları kullanmışlardır. Sonrasında VIKOR yöntemiyle performans ölçümünü gerçekleştirmişlerdir. Yapmış oldukları çalışmanın amacı, 2002-2008 yıllarını içeren Dinçer ve Görener tarafından oluşturulan banka gruplarının performans analizlerinin yapılmasıdır ve bulunan sonuçlar incelendiğinde; 2002, 2003 ve 2008 yıllarında en iyi performansı yabancı sermayeli bankalar gösterirken, 2004-2007 yılları arasında ise kamu bankaları göstermiştir.

Uçkun ve Girginer (2011), çalışmalarında 3 kamu bankası ve 10 özel banka gruplar halinde ayrı ayrı analize tutulmuş ve bankaları finansal başarılarına göre sıralamışlardır. Performans analizini yaparken sermaye yeterliliği, likidite, aktif kalitesi ve kârlılık durumlarından faydalanılmış ve 14 finansal oranla birlikte Gri İlişki Analizi testine tabi tutularak bankaların finansal performanslarını tespit etmişlerdir. Analiz sonuçlarında özellikle çok yüksek likiditeye sahip olan bankaların kârlılıklarının diğer bankalardan daha düşük olduğunu görmüşlerdir. Finansal performans olarak incelendiklerinde kamu bankalarının en önemli değerinin kârlılık olduğu, özel bankalar için ise aktif kalitesi oranlarının önemli olduğu sonucuna ulaşılmışlardır. Ayrıca kamu bankaları için yapılan analizler sonucunda finansal performans sıralaması Ziraat Bankası, Vakıflar Bankası ve Halk Bankası olarak gerçekleşmiştir. Özel bankalara yapılan analizlerde ise finansal performans olarak ilk beş banka Anadolu Bankası, Turkish Bank, Akbank, Garanti Bankası ve Şekerbank olmuştur. Bu sıralamada Yapı ve Kredi Bankası özel bankalar arasında en son sırada yerini almıştır.

Poyraz (2012), çalışmasında bankacılık sektöründe yer alan kârlılık ve aktif kalitesi arasındaki ilişkiyi tespit etmeye çalışmıştır. Aktif kalitesinin belirlenmesinde en iyi gösterge bağımsız değişken olarak Toplam Krediler / Toplam Aktif oranı iken bağımlı değişken olarak Net Kâr / Toplam Aktif ve Net Kâr / Özsermaye oranları kabul edilmiştir. Bu değişkenler arasında korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Çalışma sonuçlarına baktığımızda kârlılığın önemsendiği Türk bankacılık sektöründe optimal kredi düzeyine ulaşılan dönemler azınlıkta kalırken kredilendirme faaliyetlerinin kredi risk-getiri dengesi göz ardı edilerek yürütüldüğü anlaşılmaktadır.

Doğan (2013), araştırmasında geleneksel ve katılım bankalarını ele almıştır. Geleneksel bankaların katılım bankalarından likidite, borç ödeme gücü ve sermaye yeterliliği açısından daha yüksek ve risklilik açısından ise daha düşük potansiyele sahip olduğunu belirlenmiştir. Ayrıca geleneksel ve katılım bankalarının krliliklerini de incelemiş ve aralarında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Kandemir ve Demirel Arıcı (2013), Türkiye’de faaliyette bulunan mevduat bankalarını mülkiyet yapılarına göre gruplandırmış ve CAMELS performans değerlendirme modelini kullanarak 2001-2010 yıllarındaki finansal performanslarını grup olarak karşılaştırmalı analizini yapmışlardır. Gerçekleştirilen analiz sonucunda 2001 yılı bankacılık krizinden sonra mevduat bankalarının sahip olduğu likidite ve sermaye yeterlilik oranlarının yüksek olduğu ve yaşanabilecek krizler karşısında ihtiyatlı davranış sergilediklerini görmüşlerdir. İncelemiş oldukları dönemlerde, aktif kalitesi ve yönetim kalitesi bakımından en iyi performansa sahip grup yabancı sermayeli mevduat bankaları olurken, öte yandan diğer gruplara göre piyasa risklerine karşı daha duyarlı olan bankalar da yabancı sermayeli mevduat bankaları olmuştur.

Ege ve arkadaşları (2015), çalışmalarında performans değerleme modellerinden CAMELS modelini kullanmışlar ve Türk bankacılık sektöründeki bankaların 2002-2010 yıllarındaki verilerini inceleyerek bankaların mali durumlarını belirlemeye çalışmışlardır. alışmalarının sonucunda özel sermayeli bankaların sahip olduğu krliliklerinin kamu sermayeli bankaların karşılaştıktıkları piyasa risklerinden etkilendiğini ve ayrıca yabancı sermayeli bankaların da likidite durumu ve aktif kalitesi bakımından diğerlerine göre iyi durumda olduklarını ortaya koymuşlardır.

Güneş (2015), alışmasında Türk bankacılık sektörünün kârlılığını belirleyen unsurlarını içsel, dışsal ve sektörel faktörler kullanarak aktif kârlılığı (ROA) ve zkaynak kârlılığı (ROE) panel veri yöntemleri ile tespit etmeye çalışmıştır. Kamu sermayeli, özel sermayeli yerli ve özel sermayeli yabancı mevduat bankalarına ait 2002-2012 yıllarını kapsayan veriler, stata programıyla panel veri yöntemi aracılığıyla analiz etmiştir. Yapılan analiz sonucunda sermayenin hem aktif kârlılığını hem de zkaynak kârlılığını etkileyen en önemli değişken olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, ölçek ekonomilerinin sağladığı faydalardan yararlanmak amacıyla takipteki kredi oranının düşük tutulması, büyüme sağlanması ve enflasyon beklentilerinin kârlılık üzerindeki olumlu etkisine ulaşmıştır.

Finansal oranları karşılaştırıldığı çalışmada sermayenin özkaynak kârlılığını ve aktif kârlılığını önemli şekilde etkileyen değişken olduğunu ortaya koymuştur.

İslatince (2015), çalışmada, Türkiye'de mevduat bankalarının kontrolünde olan içsel faktörlerin ve ülkelerdeki finansal sistemi yansıtan ve bankaların kontrolü dışında kalan dış faktörlerin bankaların kârlılığı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu amaçla Türk mevduat bankalarının 2008-2014 dönemine ait verileri kullanılarak çok doğrusal bir regresyon analizi yapılmıştır. Sonuç olarak bankaların aktif kârlılığı ile özkaynak kârlılığı arasında yüksek bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir ve mikro değişkenler bir bankanın performansının belirlenmesinde makroekonomik değişkenlere göre daha etkilidir. Makro değişken olarak belirlenen likiditenin özkaynak kârlılığı üzerinde olumsuz etkisi olduğu ve bankanın kârlılığını ve özkaynak kârlılığını etkileyen tek değişkenin banka gider yönetimi olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen bulgular, bankaların finansal sistemdeki etkinliklerini artırabilmeleri için kârlılık performanslarını belirleyen iç ve dış faktörlere yönelik politikalar geliştirmelerine yardımcı olacaktır. Sermaye yeterlilik oranındaki bir değişikliğin bankanın aktif kârlılığını etkileyeceği anlaşılmıştır. Buna göre, bankaların kârlılığı için yüksek ve sürekli performans isteniyorsa, istikrarlı ve güçlü bir sermaye yapısı kaçınılmaz hale gelmektedir. Bankaların aktif kârlılığını olumlu etkileyen değişkenler, sermaye yeterlilik oranında ve yönetim giderlerinde etkinlik sağlama başarısıdır. Bankaların yönetim giderlerini iyi yönetmeleri, işletme giderlerini mümkün olduğunca az karşılamaları ve likit varlıkları en düşük seviyede tutmaları bankaların kârlılıklarını artırmalarını sağlayacaktır.

Muzır ve Şeker (2015), Türk bankacılık sistemindeki yerli ve yabancı sermayeli 26 adet mevduat bankalarının 2003 – 2009 yılları verilerini üçer aylık dönemler halinde finansal ve finansal olmayan bilgileriyle çalışmalarında kullanmışlardır. Çalışmada işletme faaliyetlerinden kaynaklanan genel net nakit akımı ve net nakit akımı pozisyonları doğrultusunda parametrik ve parametrik olmayan tahminleme modellerinden faydalanılmış olup dış ticaretteki performanstan kaynaklı yaşanabilecek ülke risklerinin likidite açığı olasılığını yapılan İkili Lojistik Regresyon ve Çok Değişkenli Uyumlu Regresyon Uzanımları analizi sonucunda aynı yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca bankaların aktif-pasif yapılarının yabancı para ve Türk lirası tercihlerinde başarısız olma olasılığını önemli seviyede değiştirdiğini de tespit etmişlerdir. Başarısızlık riski yabancı bankalarda yerli bankalardan daha az oranda görülmüş ve kredi kullandırım durumu ve sermaye yeterlilik düzeyinin risk unsurunu azalttığı bulunmuştur.

Yücel ve arkadaşları (2015), Türkiye'deki katılım bankalarında performansın sermaye yeterliliğinin güçlendirilmesi yoluyla arttığı, Malezya'daki İslami bankalarda ise faaliyetlerde etkinlik sağlanarak performansın artırıldığı gözlenmektedir. Bu çalışmalarında Türkiye'de bulunan katılım bankalarının İslami bankalarla performanslarını hangi faktörlerin etkilediğini araştırmışlardır. Malezya bankaları İslam bankacılığı açısından gelişmiş pazara sahip olduğundan çalışmada örnek olarak alınmış ve Türkiye'de bulunan katılım bankalarının performanslarını irdelemiştir. Araştırmasında veri zarflama ve regresyon analizlerinden faydalanmıştır. Analiz sonuçlarına göre iki ülke arasında performanslarını etkileyen unsurların farklı olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'de bulunan katılım bankalarının performansını güçlü sermaye yeterliliği aracılığıyla, Malezya'da bulunan İslami bankalarda ise faaliyetlerde yaşanan etkinlik aracılığıyla artırıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bayramoğlu ve Gürsoy (2017) çalışmalarında CAMELS derecelendirme yöntemini kullanarak Türk bankacılık sistemindeki mevduat bankalarının ekonomik durumlarını ve risk derecelerini analiz etmişlerdir. CAMELS yöntemiyle yapılan analizler sonucunda ekonomik durumda güçlü olan bankalar sırasıyla; kamu bankaları, özel bankalar ve yabancı bankalar olmuştur. Likidite durumları ve sermaye yeterlilik oranları açısından özel bankalar sağlam yapıya sahipken yönetim kalitesi açısından zayıf yapıya sahip oldukları görülmüştür. Yabancı bankalar da piyasa riskleri karşısında sahip oldukları duyarlılık ve aktif kaliteleri açısından sağlam bir yapıya sahipken likidite durumları ve yönetim kaliteleri açısından zayıf bir yapıya sahip oldukları tespit edilmiştir.

Işık vd. (2017), çalışmalarında Türkiye'de bulunan 20 adet mevduat bankasının 2006-2014 yıllarındaki kârlılıklarının hangi içsel ve dışsal faktörlerden etkilendiklerini kredi riskleri ve likidite yönetimi durumlarına bakarak tespit etmeyi amaçlamışlardır. Banka kârlılığı bağımlı değişken olarak kullanılmış ve 2007-2009 yılları krizinin banka kârlılığı üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmanın bulgularına göre kredi riski ve likidite yönetimi değişkenleri banka kârlılığını negatif etkilemiştir. Faiz gelirleri, faiz dışı gelirler ve banka sermayesi değişkenleri ise banka kârlılığını pozitif yönlü etkilemiştir. Ayrıca çalışmalarında bankaların kârlılıkları ile varlıkları arasında ters-U şeklinde doğrusal olmayan ilişki gözlemlenmiştir. Makroekonomik değişkenler olarak bulgular değerlendirildiğinde banka kârlılığını ekonomik büyümenin pozitif yönlü olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Akın (2018), çalışmasında Türkiye’de bulunan kamu bankalarının sahip olduğu gelir tablolarından ve finansal durum tablolarından faydalanarak finansal analizlerini yapmayı amaçlamıştır. Finansal performans olarak kamu bankalarını incelerken nelerin bankaların kârlılıklarını etkilediğini ve bankaların zamanla hangi durumları gösterdiklerini incelemiştir. Çalışmasında yatay, dikey, trend ve oran analiz tekniklerini kullanarak finansal tablolarla kamu bankalarının performanslarını açıklamak istemiştir. Kârlılık oranlarını incelediğinde Ziraat Bankası’nın sahip olduğu oranların Halkbank ve Vakıflar Bankası’na göre yüksek olduğunu tespit etmiştir. Bankaların sektör ortalamalarına baktığında ise tüm bankacılık sektöründe kamu bankalarının ortalamaya yakın sonuçlar gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.

Aksoy (2018), çalışmasında Türk bankacılık sisteminde yar alan halka açık bankaların kârlılık performanslarında TCMB para politikası araçlarının ne kadar etkili olduğunu incelemiştir. Çalışmasında bankaların kârlılık performanslarını 2003-2016 yıllarının üçer aylık dönemlerinin verilerini kullanarak Panel VAR modeliyle tahminleme yapmıştır. Yapmış olduğu analizde para politikası araçlarından biri olan zorunlu karşılıklar ve ağırlıklı ortalama fonlama maliyetini dışsal değişken olarak ele almıştır. İçsel değişken olarak ise performans göstergesi olarak bankaların kullanmış olduğu aktif kârlılığı, net faiz geliri ve özkaynak kârlılığını kullanmıştır. Panel VAR modeliyle elde etmiş olduğu bulgularda bankaların performanslarının oluşumunda ağırlıklı ortalama fonlama maliyeti ve zorunlu karşılıkların çok az etki yarattığı bununla birlikte dışsal değişkenlerin karlaştığı beklenmeyen durumlarda bankaların birbirlerinden farklı tepkiler gösterdiği ve bankaların kısa sürede yeni duruma uyum sağlayarak dengeye geldiklerini saptamıştır.

Emir ve Akyüz (2018), çalışmalarında temel amaç olarak Türkiye’de faaliyette bulunan 22 mevduat bankasını CAMELS derecelendirme yöntemiyle performans endekslerini belirlemeyi ve bu bankaları değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışmasında 22 adet mevduat bankasının 2003 3. – 2016 2. çeyrek yılları verilerini kullanılmıştır. Türkiye’deki bankacılık sektörünün genelinde ve araştırmadaki gruplarda CAMELS yöntem analizini yapmışlar ve her CAMELS bileşeninde belirlenen performansları değerlendirmişlerdir. Yabancı sermayeli mevduat bankalarının sermaye yeterliliği, likidite ve aktif kalitesi bileşenlerinde, kamu sermayeli mevduat bankalarının kârlılık ve yönetim kabiliyeti bileşenlerinde ve son olarak özel sermayeli mevduat bankalarının piyasa riskine duyarlılık bileşeninde yüksek performans gösterdiğini analiz sonucunda elde etmişlerdir.

Günay (2018), çalışmasında Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankalarının performanslarını ve etkinlik durumlarını değerlendirilmiştir. Mevduat bankalarının etkinlik durumlarını belirlemek için Veri Zarflama analizini, performanslarını ölçmek için ise Çok Kriterli Karar Verme yöntemlerinden olan ELECTRE ve TOPSİS metotlarını kullanmıştır. Çalışmasında analiz yapmak için kullandığı yöntem sonuçlarının benzerlik ve farklılık durumlarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Türk bankacılık sisteminde yer alan yerli ve yabancı sermayeli bankalarla beraber kamu bankalarının da yer aldığı 15 adet mevduat bankasının 2012-2016 yılları verilerini çalışmasında kullanılmıştır. Çalışmanın analizinde kullanılan üç analiz yöntemi sonuçlarını doğru karşılaştırma yapmak için ortak değişkenler belirlemiştir. Bu değişkenler bilanço yapısı, aktif kalitesi, likidite, sermaye yeterliliği ve kârlılık oranlarından oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda yapılan analizlerde bankaların genellikle etkin faaliyet sergiledikleri sonucuna ulaşmış ve incelenen yıllarda pek çok farklı bankanın iyi performans sergilediği görülmüştür. Ayrıca doğrusal programlamayla çalışan etkinlik ölçüm yöntemlerinden biri olan VZA ve sıralama mantığıyla çalışan ELECTRE ve TOPSİS yöntemlerinin beraber kullanılmasıyla ilgili yıllarda yöntemlerin (2015 yılı hariç) çoğunlukla aynı yönlü sonuçlanmadığı görülmüştür.

Ece (2019), Türkiye’de bulunan bankaların likidite, risk ve finansal performanslarının coğrafi çeşitlilikten nasıl etkilendiğini çalışmasında tespit etmeye çalışmıştır. Ece 2007-2017 yıllarında panel veri analiziyle Türkiye’de bulunan mevduat bankalarını örneklem olarak baz almış ve yapmış olduğu analiz sonucunda coğrafi çeşitlilikle bankaların finansal performansları arasında ters yönlü, bankaların riskleri ile likiditeleri arasında ise aynı yönlü ve anlamlı sonuçlara ulaşmıştır. Likidite tarafından değerlendirilmede coğrafi çeşitlilik, likit varlıklar ve bilanço likiditesinin mevduatlara oranını pozitif yönlü etkilemiştir. Coğrafya üzerinde banka şube ağının artmasıyla bankacılıkta yapılan işlem hacminin artırması, mevduat sahiplerine ulaşımın kolaylaşması pozitif yönlü etki olmasının sebeplerindedir. Fakat coğrafi çeşitliliğin likit değerler/yabancı kaynaklar oranı üzerinde negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu sonucu uluslararası çeşitlilik oranlarının düşük olması ve bölgeler arasındaki çeşitliliğin yüksek olmasıyla açıklamıştır. Ayrıca coğrafi çeşitlenmenin banka likiditesi üzerinde olumlu yönde etki sergilediği genel yargısına varılabileceğini ve sonuç olarak araştırmanın neden yapıldığı hususunda finansal performans üzerinde etki gösteren coğrafi çeşitlilik için bu durum kanıt niteliğindedir yargısına varmıştır.

Hokka (2019), çalışmasında kredi ve likidite riskinin finansal performans açısından bankaları nasıl etkilediğini panel veri analiziyle araştırılmıştır. Yapmış olduğu analizde 2003-2017 yıllarında Türkiye’de bulunan bankalardan 27 adet ticari bankanın sahip olduğu finansal verilerden yararlanmışır. Çalışmasını özkaynak kârlılığı (ROE), aktif kârlılığı (ROA), faiz dışı gelirler (NII) ve net faiz marjı (NIM) olmak üzere dört ayrı finansal performans ölçüsünden faydalanarak yapmıştır. Bununla birlikte likidite riskini; likidite açığı ile likit varlıkların tersiyle, kredi riskini ise; kredi kayıplarının karşılıkları ve takipteki bulunan krediler kıstaslarıyla ölçülmüştür. Yapmış olduğu analizlerin sonucunda bankaları likidite riskinin kredi riskine oranla finansal performansları açısından daha fazla etkilediğini tespit etmiştir. Başka bir açıdan bakıldığında likidite ve kredi risk faktörlerinin birbirleriyle etkileşim durumunun bankaların finansal performansları üzerine etkisi genellikle negatif olmaktadır. Kredi riskinin artmasıyla likidite riski finansal performansı pozitif yönlü etkileme durumunun azaltmakta olduğu gözlemlenmiştir.

Kabakçı ve Sarı (2019), Türkiye’deki bankacılık sisteminde çalışan bankaların finansal performanslarını bütüncül, karşılaştırmalı ve pratik olarak takip etmek amacıyla çok kriterli karar verme tekniklerini kullanmışlardır. Çalışmalarında 2008-2017 yılları için en fazla aktif büyüklüğüne sahip 10 adet mevduat bankasının finansal performanslarını ölçmeyi amaçlamışlardır. Çalışmada Tercih Seçim Endeksi (PSI) yöntemi kullanılmış ve bankalar için önemli olan 15 finansal rasyo hesaplaması yapılarak bankaların finansal performanslarının sıralamaları yapılmıştır. Burada Tercih Seçim Endeksi yöntemiyle belirlenen kriterlerin ağırlıklandırılma işlemi kendi içlerinde genel tercih değerleriyle gerçekleştirilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş ve Akbank T.A.Ş yapılan araştırmalar sonucunda en yüksek değere sahip bankalar olmuştur. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş ve Denizbank A.Ş ise en düşük değere sahip bankalar olarak gözlemlenmiştir. Bir diğer kriterli teknik olan TOPSIS ile yapılan analiz sonuçlarında da tespit edilen sıralamalar farklılık göstermemiş ve Tercih Seçim Endeksi yöntemiyle TOPSİS yöntemi sonuçları arasında aynı yönlü güçlü ilişki tespit etmişlerdir.

Koç (2019), çalışmasında Türkiye’de faaliyette bulunan 13 özel ve 3 kamu sermayeli 16 bankanın iki farklı banka grubu oluşturularak 2003-2018 seneleri bilançoları ile 16 farklı dönemde bankaları CAMELS analizine tabi tutmuştur. Çalışmasının sonucunda Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., Akbank T.A.Ş. ve Türkiye Garanti Bankası A.Ş. en yüksek performansa sahip bankalar, grupların karşılaştırmasında ise kamu sermayeli bankaların diğer banka gruplarından güçlü performans sergilediğini tespit etmiştir.

Özdemir (2019), Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların finansal performanslarını belirleyen bankalara özgü, makroekonomik ve sektörel faktörlerin mevduat ve katılım bankaları için ayrı ayrı belirlenmesi amaçlanmış, uluslararası ve ulusal literatürde yaygın olarak kullanılan değişkenlerin yanı sıra durumsallık arz eden küresel kriz, daha önce sorgulanmamış seçim ekonomisi, KGF kefaleti varlığı gibi faktörler araştırılarak mevduat ve katılım bankası karşılaştırması, 23 mevduat ve 3 katılım bankası için 2005/Aralık-2018/Eylül zaman aralığında gerçekleştirilmiştir. Modellerde bağımlı değişkenin gecikmeli değerine yer verildiği, başka bir deyişle modellerde otokorelasyon bulunduğu, ayrıca değişen varyans sorunu mevcut olduğu için panelde düzeltilmiş standart hatayı dikkate alan Prais-Winsten regresyonu ile analiz gerçekleştirilmiştir. Modellemelerde net faiz marjı (yalnızca mevduat bankaları için), aktif kârlılığı ve özkaynak kârlılığı kullanılmış olup, Sonuç olarak Mevduat ve katılım bankalarının aktif ve özsermaye kârlılığı modelleri aracılığıyla karşılaştırılmasından elde edilen bulgular; kârlılığın her iki banka türü için de devamlılık arz etme eğiliminde olduğunu, sermaye yoğunluğunun, kâr payı/faiz hariç gelirlerin, kredilerin, gösterge faiz oranının ve küresel krizin kârlılık üzerinde olumlu etkisi bulunduğunu göstermektedir.

Ahi (2020), Araştırmamızın amacı, bankacılık sisteminin likidite riskinin belirlenmesi ve likidite yönetiminin banka performanslarını nasıl etkilediği, likidite riskinin belirleyicilerinin neler olduğunun tespiti ve Türk Bankacılık sektörünün bu konudaki durumunun tespit edilmesidir. Özellikle 2008’deki global finansal krizden sonra, bankaların likidite risklerini etkileyen unsurlar uluslararası araştırmalarda çok fazla ilgi duyulan bir araştırma başlığı olmuştur. Ancak bu konuda Türk bankacılık sistemine ait araştırmaların sayısı yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple, çalışmamızda Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların taşıdıkları likidite riski üstünde etkili olan faktörlere ait yeni ampirik deliller temin ederek mevcut alan yazına katkı vermeyi hedeflemektedir. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre Likidite oranı değişkeni pozitif ortalamaya sahiptir. Bağımlı değişken niteliğindeki sermaye yeterlilik oranlarının, bilanço yapısı oranlarının, aktif kalitesi oranlarının, kârlılık oranlarının ve gelir/gider oranlarının tamamı da pozitif ortalamaya sahiptir. Değişkenler içinde standart sapması en yüksek olan değişken “Toplam Krediler/Toplam Mevduat” oranıdır. Kredi-mevduat dengesi ticari bankaların aktifleri içinde en fazla oynaklığa sahip dengenidir.

Sayar (2020), çalışmasında Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kârlılık oranlarına etki eden faktörlere yönelik yapılmıştır. Çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren

tüm kamu bankaları, özel sektör bankaları, tasarruf mevduatı sigorta fonuna devredilen bankalar, yabancı sermayeli bankalar ve kalkınma ve yatırım bankalarına ait veriler kullanılmıştır. Çalışma sonucunda likidite oranlarının özsermaye kârlılığı ve net faiz marjı üzerinde pozitif etkisinin olmadığı buna karşın fakat aktif kârlılığı üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Cost/income oranında meydana gelen bir artışın her üç kârlılık oranına da negatif yönde bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Araştırmanın bir diğer bağımsız değişkeni olan aktif büyüklüğünde meydana gelen bir artış sadece özkaynak kârlılığını artırırken aktif kârlılığı ve net faiz marjına olumsuz etki etmektedir. Buna karşın özkaynak büyüklüğü aktif kârlılığını ve net faiz marjını artırırken özkaynak kârlılığı üzerinde bir etkiye sahip değildir. Araştırmanın son bağımsız değişkeni olan sermaye yeterlilik oranı ise özkaynak kârlılığı ve aktif kârlılığı üzerinde negatif bir etkiye sahipken net faiz marjı üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

Bostan (2021), çalışmasında kârlılık ve maliyet rasyolarından 22 adedini kullanarak Türk bankacılık sektöründeki faaliyette bulunan katılım bankalarının finansal performanslarını karar verme yöntemlerinden ENTROPİ, TOPSIS ve VIKOR vasıtasıyla analiz etmiştir. 6 kriter baz alınarak araştırmanın uygulama safhasında yapılan literatür araştırmaları sonucunda sıklıkla kullanılan sermaye yeterliliği, aktif rasyosu, likidite, gelir-gider yapısı, bilanço yapısı ve kârlılık rasyoları ENTROPİ yöntemiyle ana ve alt kriterler belirlenmiştir. Belirlenen kriterlerle katılım bankalarının çalışmada incelenen yıllar dahilinde performans değerlendirmeleri TOPSIS ve VIKOR yöntemleri uygulanarak araştırma incelenmiştir. Çalışmasında 2017-2019 yılları arasında faaliyette bulunan iki kamu ve üç özel sermayeli katılım bankalarının performanslarını değerlendirilmiştir. Çalışmasında kullanmış olduğu yöntemler sonucunda kamu katılım bankalarının finansal performanslarının daha iyi olduğunu tespit etmiştir. Bostan araştırmasında bankaların finansal performanslarını yükseltmelerinde kamu desteğinin etkili olup olmadığını eğer etkiliyse ne kadar oranda büyümelerini etkilediğini araştırılabileceğini tavsiye etmiştir.

Özkaya (2021), çalışmasında Türkiye'deki mevduat bankalarının finansal performans üzerinde kadın istihdamının yarattığı etkiyi araştırılmayı amaçlamıştır. Panel veri analizi yöntemini uygulandığı çalışmasında, BİST'de işlem yapan mevduat bankalarını örneklem olarak seçmiş ve finansal performanslarını ölçmek için bağımlı değişken olarak aktif ve özkaynak kârlılıklarını kullanmıştır. Çalışmasında zaman aralığı olarak 2009-2020 yıllarının 3'er aylık çeyrek dönemlerinin verilerinden faydalanmıştır. Çalışmasında sonuç

olarak mevduat bankalarının kadın çalışan oranlarının bankaların finansal performans sonuçlarını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yetiz ve Kılıç (2021), çalışmalarında kamu ve özel sermayeli Türkiye’de bulunan mevduat bankalarının finansal performanslarını çok kriterli karar verme metotları ile değerlendirmişlerdir. Çalışmalarında kullandıkları veri setini, Türkiye’de faaliyette bulunan ve 2015-2019 yıllarını kapsayan 15 mevduat bankasına ait finansal rasyolardan oluşturmaktadır. Ayrıca finansal performansı değerlendirirken VIKOR analizi yönteminden faydalanmışlardır. Belirlemiş oldukları finansal oranlar ile analiz yapılan yıllarda en başarılı finansal performansa sahip bankaların ilk üç yılda T.C. Ziraat Bankası A.Ş., sonraki iki yılda ING Bank A.Ş. olduğunu tespit etmişlerdir. Başarı olarak en düşük performansa sahip bankalar ise ilk iki yıl için HSBC Bank A.Ş., sonraki iki yılda Alternatif Bank A.Ş. ve son yılda ise Türkiye Halk Bankası A.Ş. olarak belirlenmiştir.

Yılmaz ve Yakut (2021), çalışmalarında Borsa İstanbul’da muamele gören bankalardan 22’sinin 2009-2018 yıllarındaki finansal performanslarını Vikor ve Topsis çok kriterli karar verme yöntemleri aracılığıyla değerlendirilerek belirlenmeyi amaçlanmıştır. Çalışmalarında 26 adet kriterden faydalanmışlar ve kullanmış oldukları bu kriterlerin ağırlıklarını Entropi yöntemini kullanarak hesaplanmışlardır. Sonrasında Topsis ve Vikor yöntemleri ile performans analizlerini gerçekleştirmişlerdir. Değerlendirmenin sonucunda ilk üç sırada yer alan banka isimlerinin iki yöntemde de değişmediğini tespit etmişlerdir. En yüksek puanı alan kriter Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler kriteri olduğunu belirlemişlerdir ve bankalar açısından incelediklerinde sıralama olarak altta kalan bankalarda Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler oranını düşük olduğunu gözlemlenmişlerdir. Sonuç olarak bankalara yapılarını, maksimum yönlü kriterlerle güçlendirecekleri ve minimum yönlü kriterlerle de düşük seviyede tutacak çalışmalar yapmalarını önermişlerdir.

3.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar ve Elde Edilen Bulgular

Molyneux ve Thornton (1992), çalışmalarında Avrupa’da bulunan 18 ülkenin 1986-1989 yıllarının verilerini incelemiştir. Her bir Avrupa Ülkesinin faiz oranları seviyeleri, kamu mülkiyetleri ve sektörde yer edinmeleri faktörleriyle bankaların sahip oldukları özkaynak kârlılığı arasında pozitif yönlü bir ilişki saptamışlardır. Araştırma sonucunda aktif kârlılığı ile likidite arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur. Özkaynaklar, kamu mülkiyeti,

faiz oranları, yoğunlaşma ve personel giderleri arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Claessens vd. (2001), çalışmalarında 1988-1995 dönemini kapsayan verilerle 80 adet ülkedeki ticari bankaların yabancı kökenli banka açılışlarının yerel banka piyasasını nasıl etkilediğini incelemiştir. Verilerini kullandığı bankaların sahip oldukları kârlılıkları, ayırmış oldukları zorunlu kredi karşılıkları, net faiz marjı, genel faaliyet giderleri, ödenen vergiler kriterlerini karşılaştırmışlardır. Gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin araştırma sonuçlarında farklılıklar tespit edilmiştir. Genel faaliyet giderleri, kârlılık ve net faiz marjı unsurlarının gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı sermayeli bankaların yerli sermayeli bankalara kıyasla daha yüksek olduğu saptanmış ve gelişmiş olan ülkelerde ise bu kıyaslamaların daha düşük olduğu bulunmuştur. Bulunan sonuçlar doğrultusunda, yabancı sermayeli bankaların piyasaya girişiyle yerli sermayeli bankaların kârlılıklarının düşmesine sebep olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca bankaların faiz dışı gelirleriyle toplam giderlerinin de yabancı sermayeli banka girişlerinden olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında yabancı sermayeli bankaların piyasaya girişiyle müşteri refah standardının artacağı ve ülkenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlayacağı yönünde açıklamada bulunmuşlardır.

Diamond ve Rajan (2001), çalışmalarında likit dışı varlıklar olarak kredileri tanımlamışlar ve kredi olarak borç verenler kendilerine has borç tahsilat kabiliyetleri olmadan ellerinde bulunan varlıkları değerinden aşağıda satabilirler. Kredi verenlerin vermiş oldukları kredileri faizleriyle tahsil ettiklerinde finansal sistem üzerinde likidite kaynağı oluşturulur. Bankalar kredi verenlere bu fonksiyonu kazandıran kurumlardır. Vadesiz Bankalar vadesiz hesapta bulunan mevduatları müşterileri istedikleri anda ödeme yapmak yükümlülüğündedirler. Bu ödemelerde oluşabilecek aksaklıklar bankaya karşı müşterilerde güven kaybına ve müşteri kayıplarına neden olacaktır. Bunun sonucunda bankalarda likidite riski oluşacaktır. Kredilerin tahsilatlarının yapılamaması ve mevduatlarda görülen azalışlar bankalarda likidite krizine sebep olmaktadır.

Maudos ve Guevara (2004), çalışmalarında 1993-2000 yıl aralığında Avrupa'da bulunan 5 ülkenin finansal verilerini kullanarak bankaların net faiz marjlarını etkileyen unsurları incelemiştir. Yapılan analizler sonucunda bankacılık sektöründeki yoğunlaşma oranları pozitif yönlü olarak marjları etkilemiştir ancak faiz, kredi ve operasyonel risklerin azalması sebebiyle bu pozitif etki bastırılmış ve net faiz marjları bu sebeplerden ötürü gerilemiştir. Bununla birlikte araştırma sonuçlarında, bankaların ücret ve komisyon

gelirlerinin/toplam gelirler oranındaki ücret ve komisyon gelir payının artmasıyla net faiz marjları azalmıştır.

Mohan ve Ray (2004), çalışmalarında performans ve kar maksimizasyon durumları açısından yabancı, kamu ve özel bankaların 1992-2000 yılları verilerini incelemiştir. Yapılan analizler sonucunda çeşitli finansal reformlarla yapılan düzenlemeler sonucunda kamu ve özel sermayeli bankaların performanslarında yakınlaşma olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak kamu sektörü bankalarında özel sektördeki bankalara kıyasla etkinlik ve üretkenliğin kendi bankalarına göre daha düşük olduğu önermesini sunmuşlardır. Özel sektör bankaların sayılarının artmasıyla performans ve kar maksimizasyonu durumları değişmemiştir. Araştırmada varlık büyümesi yerine varlık kalitesi üzerinde durulmuştur. Kamu bankaları maliyetlere göre gelirlerinde büyüme yarattıkları için kârlılıklarını arttırmayı başarmışlardır.

Berger ve Bouwman'ın (2006), ABD'deki bankaların 1993-2003 dönem verilerini kullanarak bankaların likidite durumlarını tespit etmeyi amaçlamışlardır. Berger ve Bouwman modelinde devlet tahvili, mevduat, aktif kârlılığı, sermaye yeterlilik standart oranı ve kısa vadeli borç / kısa vadeli alacak oranları bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Tercih ettikleri ölçüm yöntemine göre, bankacılık sektörünün yarattığı likidite miktarı bu dönemde yaklaşık üçte iki oranında artarak 1,5 Trilyon doları aşmıştır. Sermayenin büyük ölçekli şirketler için likidite yaratma üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu, ancak büyük ve küçük ölçekli bankalar için olumsuz bir etkisi olduğunu bulmuşlardır. Araştırmada incelenen bankaların aktif büyüklükleriyle likidite durumları arasında pozitif yönlü ilişki olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca bilanço aktif büyüklükleri artan bankaların likiditeleri artmış ve bununla birlikte likidite riski artışına maruz kalmışlardır. Aynı zamanda bankaların sahip olduğu büyüklüğün likidite üzerinde önemli etkisi bulunduğunu savunmuşlardır.

Chang (2006), GİA (Gri İlişkisel Analiz) yöntemini kullanarak Tayvan'da faaliyette bulunan 15 adet ticari bankanın performanslarını analiz etmiştir. Çalışmasında 20 adet rasyo hesaplamasıyla 2000-2002 dönemlerinin verilerini sermaye yapısı, likidite ve kârlılık oranlarını kullanmıştır. Yapılan analiz sonucunda özkaynak kârlılığı ve aktif kârlılığının ticari banka performansları üzerinde etkisi bulunduğunu tespit etmiştir.

Ho ve Wu (2006), finansal performans analizini yaptığı 3 büyük bankanın bulunduğu çalışmasında GİA (Gri İlişkisel Analiz) yöntemini kullanmıştır. Avusturya'da faaliyette bulunan bu bankaların analizinde 59 adet oranı gruplandırmışlar ve 23'e indirerek karar alma sürecini kısaltmışlardır. Bunlardan bazıları; finansal kaldıraç, kârlılık ve likidite oranlarıdır.

Bu gruplarda yer alan likit varlıklar bankaların performansını en çok etkileyen faktör olmuştur.

Pasiouras ve Kosmidou (2007), Avrupa'da faaliyette bulunan 15 yerli ve yabancı sermayeli bankanın 1995-2001 dönemleri verilerini kullanarak bankaların performans durumlarını belirleyen unsurları incelemiştir. Likidite riski, sermaye yeterliliği, banka büyüklüğü ve aktif kalitesi gibi değişkenlerle araştırma yapılmıştır. Likit aktifler/Kısa vadeli finansman oranı likidite riskinin hesaplanmasında kullanılmıştır ve bu oran hesaplamasıyla beklenmeyen mevduat çıkışlarında kısa vadeli fonları banka karşılama yüzdesi bulunur. Karşılama yüzdesi ne kadar yüksekse bankaların likidite karşılama durumları o kadar iyidir. Bu durumun tam tersinde ise bankalar likidite riskiyle karşılaşır.

Fernando vd. (2008), yapmış oldukları çalışmada yatırımcıların ihtiyaçları olan likiditeye karşın yaşanan likidite daralmalarında piyasanın nasıl çöküş aşamasına geldiğine ilişkin kanıtlar oluşturmaya çalışmışlardır. Hem piyasadaki yatırımcı sayısı hem de bunların likidite şoklarının ne ölçüde ilişkili olduğu ile ölçüldüğü üzere, yatırımcı konsantrasyonu arttıkça piyasa çöküş eşiğinin düştüğünü belirtmekte fayda olduğunu araştırmalarında belirtmişlerdir. Belirli bir korelasyon seviyesi için, işlem hacmi ve piyasa yapıcılar tarafından üretilen gelir miktarı, yatırımcı sayısı ile birlikte düşer ve gelirlerin, piyasayı açma maliyetini telafi etmek için gereken seviyenin altına düşmesini daha olası hale getireceğini dile getirmişlerdir. Bu bulgu sonucunda, menkul kıymetler büyük bir dağılık küçük yatırımcı grubundan ziyade küçük bir homojen büyük yatırımcı grubunun elinde yoğunlaştığında, piyasanın ortak likidite riskine maruz kalmasının ve dolayısıyla bir çöküşe karşı kırılabilirliğinin daha yüksek olduğu iddialarını desteklemiştir. Bunlara ek olarak, belirli sayıda yatırımcı için, likidite şoklarının korelasyonu arttıkça işlem hacmi ve piyasa yapıcı geliri düşer ve bir kez daha piyasanın kapanma olasılığını artırır.

Kosmidou (2008), AB finansal entegrasyonu 1990-2002 döneminde Yunan bankalarının performansının belirleyicilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Ortalama varlıklar üzerinde yüksek getiri, iyi sermayeli bankalar ve daha düşük maliyet-gelir oranları ile ilişkili bulunmuştur. Boyut her durumda pozitifken yalnızca makroekonomik ve finansal yapı değişkenleri modellere girdiğinde istatistiksel olarak anlamlıydı. Makroekonomi ve finansal yapıya dönüldüğünde, gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) büyümesi ROA üzerinde önemli ve olumlu bir etkiye sahipken, enflasyonun önemli bir olumsuz etkisi vardı. Çalışmada, para arzı büyümesinin kârlar üzerinde önemli bir etkisi olmadığı, bankaların varlıklarının

GSYİH'ya, borsa kapitalizasyonunun banka varlıklarına ve yoğunlaşma oranlarının tümü istatistiksel olarak anlamlı ve ROA ile negatif olarak ilişkili olduğunu göstermektedir. 23 Yunanistan finans sektörünün likidite riskini, net krediler/ticari krediler oranıyla hesaplamıştır. Hesaplamış olduğu bu değerin yüksek olması bankaların likidite riski ve finansal başarısızlıklarının olabileceği anlamına gelmektedir. Araştırmasının sonucunda Yunanistan'daki bankacılık sektörünün likidite riskinin yüksek olduğu ve bu durumun krizle sonlanabileceğini ortaya çıkarmıştır.

Van den End (2008), çalışmasında bankaların likidite riskleri için bir stres testi modeli sunmaktadır. Likidite Stres Test Cihazı, piyasaya ve fon likiditesine yönelik şokların bankalar üzerindeki etkisini simüle eden bir araçtır. Heterojen bankaların tepkilerinden kaynaklanan şokların birinci ve ikinci tur geri bildirim ve itibar etkilerini dikkate alır. Likidite tamponları üzerindeki etki ve likidite açığı olasılığı Monte Carlo yaklaşımıyla simüle etmiştir. Hollanda bankalarına yapılan bir başvuru, ikinci turun belirli senaryolardaki etkiler, ilk tur etkilerden daha fazla etkiye sahip olabilir ve sistemik riskin göstergesi olarak her tür bankayı etkileyebilir. Bu, bankaların likiditesini artırmak için destek politikası girişimlerine borç verir. Model, bankaların toplu tepkilerinin likidite riski üzerindeki etkisinin, piyasa stresinin seviyesinin ve vade süresinin uzunluğunun anlaşılmasına katkıda bulunur. Model likit varlıklar ve yükümlülükler için verilerin mevcut olması koşuluyla diğer ülkelerin bankacılık sistemlerine de uygulanabilir.

Ismal (2010), likidite riski yönetimi, özellikle İslami banka operasyonlarının benzersizliği ile ilgili olarak İslami bankalar için çok önemlidir. Araştırmasında üç ulusal İslami ticari bankaya yönelik araştırmalar yoluyla, bir likidite riski yönetimi endeksi oluşturarak bu bankaların likidite riski yönetimi uygulamalarını ölçmektedir. Endeks, likidite riski yönetimi politikalarının uygulanması da dahil olmak üzere İslami bankaların varlık ve yükümlülüklerini kapsar. Sektörde son dönemde oynanan likidite riski yönetim mekanizmasının net olarak nihai amacının yüksek kısa vadeli ve sürdürülebilir kazanç elde etmek olan çok kısa vadeli ileriye dönük eylemlerde bulunurlar. Bu indeks analizinin sonuçları "iyi" kriterlerin seviyesini gösterir, bileşen başına indeks analizi çeşitli resimler sağlar.

Akhtar vd. (2011), 2006-2009 yılları arasında Pakistan'da faaliyette bulunan İslami ve geleneksel bankalarının likidite riskinin ölçülmesi ve bu riski etkileyen faktörlerin belirlenmesi hususunda inceleme yapmışlardır. Bu inceleme sonucunda bankaların likidite

riskini nasıl yönettiklerini analiz etmeye çalışmışlardır. Çalışma sonucunda pozitif yönlü fakat anlamsız birtakım ilişkiler bulmuşlardır. Bununla beraber geleneksel ve İslami bankalarda standart sermaye yeterliliği oranının aktiflerin getirisine oranı %10 ve pozitif yönlü anlamlı bir etki sergilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Kouser ve Saba (2012), İslami bankaların, karma bankaların (bu kelimeyi İslami ve geleneksel şubeleri olan tüm bankalar için kullanmışlardır) ve CAMEL modelini kullanan geleneksel bankaların performansına dayalı bir karşılaştırma yapmışlardır. Bu model kurumların finansal ve yönetsel değerlendirmelerini yapmak için uygun ve basit bir modeldir. CAMEL yöntemi ile tanımlanan oranlar, herhangi bir anlamlı farkı araştırmak için ANOVA kullanılarak analiz edilmiştir. Veri analizi SPSS kullanılarak yapılmıştır. Analizlere dayanılarak, İslami bankaların, geleneksel bankaların İslami şubelerine kıyasla yeterli sermayeye ve iyi aktif kalitesine sahip olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca, İslami bankalar genel olarak geleneksel bankalara kıyasla iyi bir yönetim yetkinliğine sahiptir. Geleneksel bankaların İslami şubelerinin kazançları, tam teşekküllü İslami bankalardan ve geleneksel bankalardan daha fazladır. Son olarak İslami bankaların gelişen bir kurguya sahip olduğu sonucuna varmışlardır. İstatistiksel bulgular, üç banka türünün ortalama CAMEL oranlarında önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Pakistan'daki İslami bankacılığın performans ölçümleri, dünyanın diğer bölgelerinde yapılan benzer çalışmalardan elde edilen sonuçlarla karşılaştırıldığında farklıdır. Sonuçlardaki fark, büyük ölçüde, İslami bankacılığın, tam teşekküllü İslami bankacılığın yalnızca birkaç yıl önce başladığı Pakistan'a kıyasla, bu ülkelerde daha uzun bir geçmişe sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, geleneksel bankacılığın daha uzun bir geçmişi, daha derin kökleri, finansal piyasa mekanizmalarından öğrenme konusunda engin deneyimi ve Pakistan finans sektöründe daha büyük bir payı vardır.

Wambu (2013), Kenya'daki ticari bankaların kârlılığı ve likiditesi arasındaki ilişkiyi kurmaya çalışmıştır. Likit varlıklar, uzun vadeli varlıklara kıyasla daha az kârlıdır. Bir finans yöneticisinin ikilemi, daha kârlı uzun vadeli varlıklara ve düşük likidite riskine yatırım yapmak mı yoksa daha az kârlı olan kısa vadeli varlıklara mı yatırım yapmak ve bu nedenle yapılan yatırım getirisini azaltmaktır. Çalışmanın amacı, ticari bankaların kârlılığının bankanın likidite seviyelerinden etkilenip etkilenmediğini tespit etmektir. Araştırmanın evrenini, Kenya'da 2008-2012 yılları arasında faaliyet gösteren 44 ticari bankanın tamamı oluşturmuştur. Bir bankanın kalifiye olabilmesi için, çalışma döneminin tamamı boyunca faaliyette olması ve dolayısıyla birleşmiş veya birleşmiş olmayan kurumların faaliyette

bulunması gerekmektedir. Çalışma, belirli bir yıl boyunca kârlılığı, likidite oranını ve cari oranı ölçmek için varlıkların getirisine ilişkin ikincil veri toplamayı içeriyordu. Çalışmada, çalışma yılları sonunda bankaların denetlenmiş mali tablolarından elde edilen ikincil veriler kullanılmıştır. Çalışma değişkenleri arasındaki ilişkiyi kurmak için tanımlayıcı istatistikler ve regresyon analizi kullanılmıştır. Kenya'daki ticari bankaların kârlılığı ile likiditesi arasında pozitif bir ilişki olduğunu; ancak, çalışmadan elde edilen katsayıların anlamlı olmadığı bulunmuştur. Kenya'daki ticari bankaların kârlılığının belirleyicilerinden birinin likidite olduğu bulunmuştur. Ticari bankaların finans yöneticilerinin, yeterli likiditeyi ve sürdürülebilir kârlılığı korumaya yönelik çelişkili hedeflerin her birini güçlendirmek için likit varlıklar ve uzun vadeli varlıklar arasında bir denge kurmasını çalışmasında tavsiye etmektedir. Ayrıca, likiditenin ticari bankaların kârlılığı üzerinde, istikrarı ve tüm finansal ve ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu tespit edildiğinden, likidite gereksinimlerinin korunması ve güçlendirilmesi gerekmektedir.

Trujillo-Ponce (2013), çalışmada 1999-2009 dönemi için İspanyol bankalarının kârlılığını belirleyen faktörleri ampirik olarak analiz etmektedir. Dinamik panel veri analizinin geniş bir İspanyol bankaları örneğine uygulanmasıyla elde edilen sonuçlar, bu yıllardaki yüksek banka kârlılığının; toplam aktifler içindeki kredilerin büyük bir yüzdesi, yüksek oranda müşteri mevduatı, düşük kredi riski ve iyi verimlilik elde edilmesiyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Ek olarak, yüksek sermaye oranları da bankanın getirisini artırır, ancak bu bulgu yalnızca kârlılık ölçüsü olarak varlıkların getirisi (ROA) kullanıldığında geçerlidir. İspanya'da ölçek veya kapsam ekonomileri hakkında hiçbir kanıt bulamamışlardır. Öte yandan bankacılık sektöründe faiz oranı hariç tüm sektörel ve makroekonomik belirleyiciler banka kârlılığını beklenen şekillerde etkilemiştir. Son olarak, çalışmada ticari ve tasarruf bankalarının performanslarındaki farklılıklar ortaya koyulmuştur.

Sawada (2013), Japonya'da bulunan 133 bankanın 1999-2011 dönemlerindeki verilerini regresyon analizi yaparak bankacılık sektörünün farklı gelir kaynaklarının bankaların performanslarına olan etkisini risk durumları ve gelir aktiviteleri açısından incelemişlerdir. Bankaların sahip olduğu farklı gelir kaynakları sahip oldukları piyasa değerlerine pozitif yönlü katkı sağlamıştır. Buna rağmen farklı gelir kaynaklarına sahip olan bankaların risklerinin azalacağı kanısı doğrulanamamıştır.

Chien-Chiang Lee vd. (2014), Asya kıtasında bulunan 22 ülkenin sahip olduğu 967 adet bankanın faiz dışı gelirlerinin 1995-2009 yıllarındaki risk ve kârlılık faktörlerini nasıl etkilediğini araştırmışlardır. Çalışmalarında dinamik panel veri sistemini kullanılarak Sistem GMM tahmincisi yöntemiyle verileri analiz etmişlerdir. Analiz sonucunda banka gruplarına ve gelir seviyelerine bakıldığında karmaşık sonuçlarla karşılaşmışlardır. Bankaların çoğunluğunda faiz dışı gelirler arttıkça bankaların risklerinin azaldığı ancak faiz dışı gelirlerin bankaların performanslarına pozitif katkı sağlamadığı bulunmuştur. Bununla birlikte faiz dışı gelirlerin geliri yüksek olan ülkelerde banka riskini arttırdığı görülürken, geliri orta ve düşük olan ülkelerde bu durumun riski azalttığı ve kârı artırdığı gözlemlenmiştir.

Dabiri vd. (2017), çalışmalarında 2005-2015 yıllarında Birleşik Krallık'ta bulunan İslam bankalarının likidite ve kârlılık durumlarını analiz etmişlerdir. Bir finansal kuruluşun alacaklılarının kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyeti, yeterli likidite olarak tanımlanır. Kârlılık, bir kuruluşun kâr elde etme yeteneği olarak bilinir. Tersine, likiditeyi korumak için dengeli bir aşamada tutulmalıdır. Maliyet/Kâr oranı, bir şirketin kârlılığını belirler. Her işletme en çok istenen kârlılığı elde etmeyi amaçlar; bu nedenle kritik bir çözüm olarak her kuruluş kârlılığını artırmalıdır. Yapılan çalışma sonunda, kısa ve uzun süreli çalışmalarda likiditenin olumsuz ve açık bir etki yarattığı ve likiditeyle kârlılık arasında negatif çift yönlü ilişkinin olmadığını tespit etmişlerdir.

BÖLÜM IV

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE LİKİDİTE-FİNANSAL PERFORMANS İLİŞKİSİ: EKONOMETRİK BİR ANALİZ

4.1. GİRİŞ

Çalışmanın bu bölümünde; teorik çerçevesi ve konuya ilişkin literatür incelemesi çalışmanın daha önceki bölümlerinde verilen Türk bankacılık sektöründe likidite-finansal performans ilişkisi irdelenmektedir. Bu bağlamda, öncelikle “Yöntem” bölümünde, kullanılan veri setine, buna ilişkin örneklem seçimine, araştırma modelinde yer alan değişkenlere ve başvurulan analiz yöntemlerine ilişkin bilgiler verilmekte, sonrasında ise elde edilen ampirik bulgulara değinilmektedir.

4.2. YÖNTEM

4.2.1. Veri Seti ve Örneklem Seçimi

Çalışmada araştırma modelinin örnekleme 2011-2020 dönemini kapsamakta olup, Türkiye’de faaliyet gösteren kamu ve özel sermayeli mevduat bankalarından oluşmaktadır. Bu bankalardan kamu sermayeli bankalar, sırasıyla, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş., Türkiye Halk Bankası A.Ş. ve Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.; özel sermayeli bankalar ise, sırasıyla, Akbank T.A.Ş., Anadolubank A.Ş., Fibabanka A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Turkish Bank A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.’dir. Çalışmada, söz konusu bankalara ait yayınlanmış yıllık finansal tablolardan elde edilen bir veri seti kullanılmakta olup, veriler Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanan “Bankalarımız” kitabından derlenmiştir.

Çalışmanın veri setinde az sayıda da olsa kayıp değer (missing value) bulunmaktadır. Ancak, regresyon modellemelerinde bu durum fazla sorun yaratmamakta ve kayıp değerlerden kaynaklanması muhtemel istatistiksel hatalar farklı yöntemler kullanılarak giderilebilmektedir. Bu yöntemlerden ilki -her ne kadar- kayıp değer içeren değişkenleri dikkate almamaktır. İkinci yöntem ise, geçmiş bilgileri kullanarak, regresyon yöntemine başvurarak ya da ortalama değer atayarak kayıp değerlere ilişkin tahminlemeler yapmaktır. Geçmiş bilgileri kullanmak, -oldukça subjektif bir yöntem olup- araştırmacının belirli bir alanda uzun süre çalışmasını ve ele aldığı değişkenlere ya da evrene ilişkin oldukça fazla bilgiye sahip olmasını gerektirmektedir (Mertler ve Vannatta, 2004).

Kayıp değerlerin tahminlemede kullanılan son yöntem ise mevcut verileri kullanıp ortalama hesaplamak ve kayıp değer içeren değişkenlere bu ortalamaları atamaktır. Varyansın bir miktar düşmesi söz konusu olsa da araştırmacının farklı bilgilere sahip olmaması durumunda en iyi tahminleme yöntemi ortalama değer atamaktır (Çokluk, 2012:12). Çalışmada kayıp değerler bu yöntemle tahminlenmektedir. Ortalamadan uzakta olan gözlemler yani uç değerler (outliers) ise veri setinden çıkartılmıştır. Kayıp değerler ve uç değerlere ilişkin belirtilen düzeltmeler yapıldıktan sonra, toplam gözlem sayısı 110 olarak tespit edilmiştir.

4.2.2. Araştırma Modelinin Değişkenleri

Konuya ilişkin literatüre odaklanıldığında, uygulanan temel finansal politikalara bağlı olarak bankaların finansal performansları üzerinde olası etkileri olan çok fazla sayıda değişken olduğu açıktır. Söz konusu değişkenleri; Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanan “Bankalarımız” kitabında ele alındığı biçimiyle; (1) likidite, (2) sermaye yeterliliği, (3) bilanço yapısı, (4) aktif kalitesi ve (5) gelir-gider yapısı ile ilişkili değişkenler şeklinde gruplandırmak mümkündür (Tablo 4.1.).

Tablo 4.1.: Bankaların Finansal Performansları Üzerinde Etkili Olan Değişkenler

Değişkenin Adı
<i>Likidite</i>
Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar Likit Varlıklar / Kısa Vadeli Yükümlülükler TP Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar
<i>Sermaye Yeterliliği</i>
Sermaye Yeterliliği Oranı Özkaynaklar / Toplam Varlıklar (Özkaynaklar - Duran Varlıklar) / Toplam Varlıklar Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar (Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Hesap Pozisyonu) / Özkaynaklar
<i>Bilanço Yapısı</i>
TP Varlıklar / Toplam Varlıklar TP Yükümlülükler / Toplam Yükümlülükler YP Varlıklar / YP Yükümlülükler TP Mevduat / Toplam Mevduat TP Krediler / Toplam Krediler Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar

Alınan Krediler / Toplam Varlıklar
<i>Aktif Kalitesi</i>
Finansal Varlıklar (net) / Toplam Varlıklar
Toplam Krediler / Toplam Varlıklar
Toplam Krediler / Toplam Mevduat
Duran Varlıklar / Toplam Varlıklar
Tüketici Kredileri / Toplam Krediler
<i>Gelir-Gider Yapısı</i>
Karşılık Sonrası Net Faiz Geliri / Toplam Varlıklar
Karşılık Sonrası Net Faiz Geliri / Faaliyet Brüt Karı
Faiz Dışı Gelirler (net) / Toplam Varlıklar
Diğer Faaliyet Giderleri / Toplam Varlıklar
Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri
Faiz Dışı Gelirler (net) / Diğer Faaliyet Giderleri

Araştırma modelinin bağımlı değişkeni olan finansal performans göstergesi ise özsermaye getirisi (ROE - Return On Equity)'dir. Özsermaye getirisi, firmanın ortaklarını ilgilendiren en önemli finansal rasyolardan biri olup, net dönem kârının (zararının) özsermayeye bölünmesiyle hesaplanmaktadır.

4.3. ANALİZ

Bu çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren kamu ve özel sermayeli bankaların finansal performansı üzerinde etkili olması beklenen finansal değişkenler iki aşamalı çok-değişkenli (multivariate) yöntemle analiz edilmektedir. Buna göre, Tablo 4.1.'de de görüldüğü üzere finansal performans üzerinde olası etkileri olması beklenen toplam 26 bağımsız değişken belirlenmiştir. İlk aşamada, belirtilen bağımsız değişkenlerin hangi faktörler altında yer aldığını tespit etmek amacıyla, faktör analizi; ikinci aşamada ise ortaya çıkan bulgular sonucunda çoklu regresyon analizi yapılmaktadır.

4.3.1. Ampirik Bulgular

4.3.1.1. Faktör Analizinden Elde Edilen Bulgular

Faktör analizi, aralarında ilişki bulunması olası çok fazla sayıda değişken arasındaki ilişkilerin anlaşılmasını ve bunların yorumlanabilmesini kolaylaştırmak için, söz konusu değişkenleri daha az sayıdaki temel faktöre indirgemedeki kullanılan bir grup çok-değişkenli analiz tekniğine verilen genel bir isimdir. Bu analizde, gözlemlenen fazla sayıda değişken,

daha az sayıda faktör ile açıklanmaya çalışılmakta ve ilk aşamada değişkenler arası korelasyonlar dikkate alınmaktadır (Johnson ve Wichern, 1992).

Faktör analizine başlamadan önce, verilerin analize uygunluğunun değerlendirilmesi gerekmekte olup, bunun için Bartlett (1950) ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) küresellik testlerinden faydalanılmaktadır. Ki-kare istatistiği olan Bartlett testinin formülü aşağıdaki gibidir:

$$\chi^2 = - \left[(N - 1) - \left(\frac{2k + 5}{6} \right) \right] \ln |R|$$

Burada; χ^2 , Bartlett testinden elde edilen değeri; N , örneklem genişliğini; k , değişken sayısını ve $|R|$, verilerden elde edilen korelasyon matrisinin determinantını ifade etmektedir. Ki-kare test istatistiği için elde edilen serbestlik derecesi ise ikili karşılaştırmanın karşılığı olan $s. d. = \binom{k}{2} = k(k - 1)/2$ şeklindedir. Ancak ki-kare test sınavı yanında Z testi ile verilerin küreselliği test edilebilmektedir.

$$Z = \frac{\chi^2 - s. d.}{\sqrt{2 \cdot (s. d.)}}$$

Buna göre; anlamlılık eğer %5'e küçük eşit ($p \leq 0,05$) ise veriler çok değişkenli normal dağılımdan gelmektedir ve faktör analizine uygundur. Anlamlılık değerinin %5'ten büyük olması durumunda ise faktör analizi yapılamamaktadır.

KMO küresellik testi ise faktör analizinde örneklem büyüklüğünün uygunluğunu test etmede kullanılmakta olup, aşağıdaki formülle hesaplanmaktadır:

$$KMO = \frac{\sum_{i \neq j} r_{ij}^2}{(\sum_{i \neq j} \sum r_{ij}^2 + \sum_{i \neq j} \sum a_{ij}^2)}$$

KMO testi, verilerin faktör analitik modeli ile modellenip modellenemeyeceğini göstermektedir (Yurdugül, 2005). Kaiser (1974)'e göre, KMO ölçütü için kabul edilebilecek alt sınır değeri 0,50'dir. KMO değerinin 0,50'den düşük çıkması halinde faktör analizine devam edilmemektedir. Bu değer 0,50-0,70 arasında olması orta; 0,70-0,80 arasında olması iyi; 0,80-0,90 arasında olması çok iyi ve 0,90-1 arasında olması ise mükemmel olarak nitelendirilmektedir.

Tablo 4.2'de verilen Bartlett ve KMO test sonuçlarına göre, veriler analiz için uygundur.

Tablo 4.2.: Bartlett ve KMO Test Sonuçları

Bartlett testi	χ^2 Serbestlik Derecesi Anlamlılık	28.417,215 315 0,000
KMO örneklem uygunluk ölçütü		0,682

Bu çalışmada faktör çıkarım yöntemi olarak Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis) kullanılmaktadır. Bunun nedeni, teori üretme amacı ile faktör analizine başvurulmak istenilmesi halinde faktör analizi yöntemlerinin, var olan bir teorinin yeniden ele alınması durumunda ise, temel bileşenler analizinin kullanılmasıdır (Çolakoğlu ve Büyükekşi, 2014). Burada, likidite ve finansal performans (yani kârlılık) arasındaki teorik ilişkinin irdelenmesi amaçlandığından, faktörleştirme yöntemi olarak temel bileşenler analizi, dönüştürme (rotation) yöntemi olarak ise varimax yöntemi kullanılmaktadır.

Tablo 4.3'de verilen faktör analizi sonuçlarına göre; (1) likidite, (2) sermaye yeterliliği, (3) bilanço yapısı, (4) aktif kalitesi ve (5) gelir-gider yapısı bağlamında 5 faktör tespit edilmiştir. Değişkenlere ilişkin faktörleri açıklama oranlarının değerlendirilmesinde faktör yükleri dikkate alınmakta olup, bu çalışmada faktör yüklerinin değerlendirilmesinde Fornell ve Larcker (1981) tarafından önerilen minimum değer olan %50 dikkate alınmaktadır. Faktör yükleri %50'nin altında olan toplam 5 adet değişken analize dâhil edilmemiş olup bunlar Tablo 4.3.'de belirtilmektedir.

Sonuç itibarıyla, analize dâhil edilen toplam değişken sayısı 21 olup, bu değişkenler ait oldukları faktörü yüksek bir oran ile açıklamaktadırlar. Analiz sonucunda ortaya çıkan 5 faktörün, toplam varyansın yaklaşık %73'ünü açıkladığı görülmektedir. Bu değer, Fornell ve Larcker (1981) ile Hair vd. (1998) tarafından önerilen değer olan %65'den daha yüksektir. Araştırmada kullanılan ölçeğin güvenilirliği, yani içsel tutarlılık düzeyi ise, Cronbach alfa katsayısı ile ölçülmektedir. Güvenilirlik düzeyi, ölçülmek istenilenin doğru bir şekilde ölçülüp ölçülemediğinin gösterilmesinde ve ölçeğin standartlaştırılmasında oldukça önemlidir. 0,70 ve üzeri alfa katsayısı değeri, yeterli bir güvenilirlik göstergesi olup (Fornell ve Larcker, 1981; Hair vd., 1998); bu çalışmada, boyutlara ilişkin olarak hesaplanan Cronbach alfa katsayıları; 0,625 ile 0,912 arasında değişmekte olup, bu değerlere göre kullanılan ölçeğin güveniliridir.

Tablo 4.3.: Faktör Analizi Bulguları

	Likidite	Sermaye Yeterliliği	Bilanço Yapısı	Aktif Kalitesi	Gelir-Gider Yapısı
Değişkenler	Faktör Yükleri				
Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar	0,554				
Likit Varlıklar / Kısa Vadeli Yükümlülükler	0,514				
TP Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar	0,644				
Sermaye Yeterliliği Oranı		0,845			
Özkaynaklar / Toplam Varlıklar		0,814			
(Özkaynaklar - Duran Varlıklar) / Toplam Varlıklar		0,884			
Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar		0,791			
(Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Hesap Pozisyonu) / Özkaynaklar		0,899			
TP Varlıklar / Toplam Varlıklar			0,802		
TP Yükümlülükler / Toplam Yükümlülükler			0,215*		
YP Varlıklar / YP Yükümlülükler			0,594		
TP Mevduat / Toplam Mevduat			0,772		
TP Krediler / Toplam Krediler			0,631		
Toplam Mevduat / Toplam Varlıklar			0,867		
Alınan Krediler / Toplam Varlıklar			0,453*		
Finansal Varlıklar (net) / Toplam Varlıklar				0,322*	
Toplam Krediler / Toplam Varlıklar				0,664	
Toplam Krediler / Toplam Mevduat				0,972	
Duran Varlıklar / Toplam Varlıklar				0,834	
Tüketici Kredileri / Toplam Krediler				0,492*	
Karşılık Sonrası Net Faiz Geliri / Toplam Varlıklar					0,377*
Karşılık Sonrası Net Faiz Geliri / Faaliyet Brüt Karı					0,576
Faiz Dışı Gelirler (net) / Toplam Varlıklar					0,736
Diğer Faaliyet Giderleri / Toplam Varlıklar					0,569
Personel Giderleri / Diğer Faaliyet Giderleri					0,777
Faiz Dışı Gelirler (net) / Diğer Faaliyet Giderleri					0,709
<i>Açıklanan Varyans (%)</i>	<i>18,212</i>	<i>19,459</i>	<i>15,440</i>	<i>11,135</i>	<i>8,429</i>
<i>Kümülatif Açıklanan Varyans (%)</i>	<i>18,212</i>	<i>37,671</i>	<i>53,112</i>	<i>64,247</i>	<i>72,676</i>
<i>Cronbach Alfa Katsayıları</i>	<i>0,712</i>	<i>0,824</i>	<i>0,625</i>	<i>0,912</i>	<i>0,776</i>

*Analize dâhil edilmeyen değişkenler

4.3.1.2. Regresyon Analizinden Elde Edilen Bulgular

Türk bankacılık sektöründe likiditenin finansal performans üzerindeki etkisinin analiz edilmesinin amaçlandığı bu çalışmada; oluşturulan araştırma modeli aşağıdaki şekildedir:

$$ROE_i = \alpha_i + \beta_{i1}LİKİDİ_i + \beta_{i2}SERYET_i + \beta_{i3}BİLYAP_i + \beta_{i4}AKTKAL_i + \beta_{i5}GELYAP_i +$$

ε_i

Burada:

ROE_i = i bankasının özsermaye getirisi,

$LİKİDİ_i$ = i bankasının likiditesi,

$SERYET_i$ = i bankasının sermaye yeterliliği,

$BİLYAP_i$ = i bankasının bilanço yapısı,

$AKTKAL_i$ = i bankasının aktif kalitesi,

$GELYAP_i$ = i bankasının gelir-gider yapısı,

β_{i1-5} = değişkenlerin tahmin edilen beta katsayıları ve

ε_i = hata terimi'dir.

Tablo 4.4.: ROE Modeli Sonuçları (Özet)

Model	R ²	Düzeltilmiş R ²	F	Sig.	D-W	N
ROE_i	0,378	0,334	7,021	0,000*	1,857	110

* Açıklayıcı değişkenler: (sabit), $LİKİDİ$, $SERYET$, $BİLYAP$, $AKTKAL$, $GELYAP$.
Bağımlı değişken: ROE

Tablo 4.5.: Katsayılar

Bağımsız Değişkenler	Standartlaştırılmış Katsayılar (β)	t Değerleri	Anlamlılık (p) Değerleri
$LİKİDİ$	-0,501	-2,002	0,048**
$SERYET$	0,249	1,321	0,188
$BİLYAP$	0,211	0,877	0,312
$AKTKAL$	-0,111	-0,701	0,444
$GELYAP$	1,061	5,895	0,000*
Bağımlı Değişken: ROE (Özsermaye Getirisi)			
* ve **, sırasıyla, %1 ve %5 anlamlılık düzeyindeki ilişkileri ifade etmektedir.			

Regresyon analizi sonuçlarına göre, modelde yer alan bağımsız değişkenler olan likidite, sermaye yeterliliği, bilanço yapısı, aktif kalitesi ve gelir-gider yapısının, bağımlı değişken olan özsermaye getirisinde meydana gelen değişimi açıklama oranı %33,4'tür.

Bununla birlikte, araştırma modeline dâhil edilen Modelde yer alan bağımsız değişkenlerden likidite ile gelir-gider yapısının bankanın özsermaye getirisini, yani finansal performansını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkiledikleri görülmektedir. Bu değişkenlerden likidite, finansal performansı istatistiksel olarak negatif yönde ($\beta = -0,501$ ve

$p = 0,048$) etkilerken; gelir-gider yapısı finansal performansı pozitif yönde ($\beta = 1,061$ ve $p = 0,000$) etkilemektedir. Modele dâhil edilen diğer değişkenler olan sermaye yeterliliği, bilanço yapısı ve aktif kalitesi değişkenlerinin ise, finansal performans üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkilerinin bulunmadığı görülmektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, Türk bankacılık sektöründe likidite-finansal performans ilişkisinin irdelenmesi ve likiditenin bankaların finansal performansları üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç bağlamında, Türkiye’de faaliyet gösteren kamu ve özel sermayeli mevduat bankalarından oluşan bir örneklem üzerinde ekonometrik bir analiz yapılmaktadır.

Dört bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde banka ve bankacılık kavramları ile banka türleri hakkında kapsamlı bilgi verildikten sonra, bankaların faaliyetleri üzerinde durulmakta ve bankaların temel fonksiyonlarına değinilmektedir. Birinci bölüm, Türk bankacılığının tarihsel gelişimi, yapısı ve dünyada bankacılığın tarihçesi hakkında bilgi verildikten sonra sonlandırılmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde; likidite kavramı ve likidite türleri hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca bankaların performanslarını etkileyen faktörlere değinilmekte ve finansal performans kavramına ve bu kavramın önemi vurgulanmaktadır. Son olarak da finansal performans ölçütleri açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde ise konuya ilişkin dünyada ve Türkiye’de yapılmış olan çalışmalardan elde edilen ampirik bulgulara değinilmekte ve konuya ilişkin kapsamlı bir literatür incelemesi yapılmaktadır.

Çalışmanın uygulama bölümü olan 4. bölümde ise 2011-2020 döneminde likiditenin Türkiye’de faaliyet gösteren kamu ve özel sermayeli mevduat bankalarının finansal performansları üzerindeki etkisinin tespit edilmesi amaçlanmakta ve bu bağlamda bir araştırma modeli oluşturulmaktadır. Söz konusu amaç doğrultusunda, finansal performans üzerinde etkili olması beklenen toplam 26 adet finansal değişkenin tahlil edilebilmesi için öncelikle temel bileşenler analizi yapılmaktadır. Analiz sonuçlarına göre; (1) likidite, (2) sermaye yeterliliği, (3) bilanço yapısı, (4) aktif kalitesi ve (5) gelir-gider yapısı bağlamında 5 faktör tespit edilmiştir. Sonuç itibariyle, analize dâhil edilen toplam değişken sayısı 21 olup, bu değişkenler ait oldukları faktörü yüksek bir oran ile açıklamaktadırlar. Analiz sonucunda ortaya çıkan 5 faktörün toplam varyansın yaklaşık %73’ünü açıkladığı görülmektedir.

Sonrasında ise, bu faktörler finansal performansın bağımsız değişken olarak ele alındığı çoklu regresyon analizine tabi tutulmaktadır. Regresyon analizi sonuçlarına göre, likiditenin finansal performansı negatif; gelir-gider yapısının ise finansal performansı pozitif yönde etkilemektedir. Modele dâhil edilen sermaye yeterliliği, bilanço yapısı ve aktif kalitesi

değişkenlerinin ise finansal performans üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sisteminin gelişebilmesi için bilgilerin daha açık sunulmasına ve denetlenme kapasitesine daha fazla önem verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda finansal teknolojilerin tabana yayılması özellikle banka müşterilerinin yatırımlarını nasıl yapacaklarına ilişkin farklı yatırım araçlarını tanımalarına ve ellerindeki fonlarını değerlendirme olanaklarını bilmelerine neden olacaktır. Bankaların EFT (elektronik fon transfer) aracılığıyla müşterilerine sağlamış oldukları farklı bankalararası para transfer sistemi saat 17:00'a kadar aktifken bu saatten sonraki yapılan işlemler takip eden iş günü ilgili hesaplara geçmektedir. Bankalar, FAST uygulamasını devreye sokarak müşterilerine mevcut durumda 5.000TL'ye kadar para transferlerini anında hızlı ve kolay bir şekilde yapmaları imkanını sağlamaktadırlar.

Bankalar geleceğe yönelik olarak da açık bankacılık işlemleri, dijital müşteri kazanımı (yüz tarama, biometrik kullanımı), sözleşmelerin dijitale yüklenmesi, müşterilerin farklı kart işlemlerini tek kart üzerinden gerçekleştirmeleri gibi bazı planlamalar yapmaktadır. Açık bankacılık işlemleri, banka müşterilerinin farklı bankalardaki kredi borçlarını görmelerine ve bu borçlarını hem görüntüleyip hem ödemelerine imkân tanıyacaktır. Günümüzde kredi vade ve tutarlarındaki daralmalar kişilerin kart limitlerinin arttırılmasına yol açmıştır. Bu durum da bankaları kart kullanımları vasıtasıyla farklı kredi türleri kullanmaya teşvik etmiştir. Örneğin Ziraat Bankası vasıtasıyla T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın (Bakanlık) 2023 yılı bütçesinden ödenecek arpa, buğday, çavdar, yulaf, tritikale ve çeltik (hububat) üretimine yönelik mazot ve gübre desteklerinin (destek) 2023 yılı ödeme takviminden önce banka aracılığıyla aynı olarak kullanılmasına yönelik 6243 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı 20.10.2022 tarihinde yayımlanmıştır. Bu kapsamda arpa, buğday, çavdar, yulaf, tritikale ve çeltik (hububat) üretimi yapan ve 2022 üretim yılı tarımsal desteklemelerinden mazot ve gübre desteği (destek/destekler) almayı hak etmiş olan üreticilerin desteklerini 2022 yılından itibaren mazot ve gübre alımında kullanabilmesine yönelik "Hububat Destekleme Avans Kredisi" uygulamaya konulmuştur. Bütün bu uygulamalar doğrultusunda bankalararası rekabet artacak ve müşteri verimliliği sağlanacaktır.

Bankaların finansal performanslarını artırabilmeleri için bazı faaliyetlerde bulunmaları gerekmektedir. Bunlar;

- KOBİ'ler desteklenmesi
- Geleneksel bankacılık uygulamalarından modüler bankacılığa geçilmeli
- Finansal inovasyon
- Bilgi güvenliği
- Elektronik bankacılık işlemleri
- Dijital sözleşmeler gibi faaliyetlerdir.

Kamu bankalarının aktif kredileri hızla büyüdüğünden aktif kalitesinde önde yer almaktadır. Ancak, bu bankaların şube başına kârlılıkları azalmıştır. Bunun sonucunda kamu bankaları zarar görmüşlerdir. Bankalar aktiflerini büyütmelerine rağmen kârlılıklarını aynı oranda arttıramamışlardır. Bunun temel nedeni sosyal kredilerin verilmesidir.

Çalışmada likiditenin finansal performansı negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun temel nedeni; bankaların ellerine bulundurdukları nakdin bankaya gelir sağlamaması ve hatta bankalara maliyet yaratmasıdır. Bankalar ellerindeki fazla likidi kredi kullandırımında bulunarak mudilerine fon sağlayıp karşılığında faiz geliri elde ederek kârlılıklarını arttırabilirler. Bankaların bilançolarında getirili / getirisiz aktifler ve maliyetli / maliyetsiz pasifler yer almaktadır. Getirili aktifler; menkul kıymet, bankalar, para piyasasından alacaklar ve kredilerdir. Getirisiz aktifler; nakit, duran aktifler ve diğer kalemlerdir. Maliyetli pasifler; mevduatlar, para piyasasına borçlar, alınan krediler, ihraç edilen menkul kıymetler ve sermaye benzeri borçlardır. Maliyetsiz pasifler ise; diğer pasifler ve özkaynaklardır. Bankaların likit varlıkları şube kasaları (nakit), bankalar ve para piyasasından alacaklar hesaplarıdır.

Ersoy ve Aydın (2018), çalışmalarında Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların 2005-2015 dönemlerine ait verilerini kullanarak likidite düzeyini hangi makroekonomik ve bankaya özgü faktörlerin etkilediğini araştırmışlardır. Panel veri analiz teknikleriyle yapılan çalışmada tespit edilen ampirik bulgular sonucunda, bankaların sahip oldukları likit varlık düzeyi ile aktif kalitesi, banka sermayesi ve mevduat düzeyleri arasında pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Ayrıca, banka büyüklüğü ile likidite düzeyi arasında ters-U şeklinde doğrusal olmayan bir ilişkinin varlığını tespit etmişlerdir.

Bankaların sahip olduğu likit varlık düzeyini belirleyen faktörleri tespit etmek amacıyla literatürde yapılan çalışmalar doğrultusunda, özellikle dünyada ve ülkemiz piyasalarında ortaya çıkan ve tüm dünya ekonomilerini etkileyen krizlerin ardından bankaların likidite durumları daha fazla önem kazanmıştır. Bankalar finansal sistem üzerinde

fonların tahsis edilmesine aracılık ettiğinden ülke ekonomilerine katkıları göz önünde bulundurulduğunda, bankaların sahip oldukları likidite düzeyinin yeterliliği düzenleyici otoriteler ve ulusal/uluslararası yatırımcılar tarafından sorgulanmaktadır. Bankaların bir taraftan likidite yetersizliği sonucunda ortaya çıkacak riskler, diğer taraftan da likit varlık bulundurmanın maliyetlerini dikkate alarak, risk ile kârlılık arasında optimal dengeyi sağlayacak şekilde likit varlık bulundurmaları gerekmektedir.

Bankalar getirili aktiflerinden faiz geliri elde ederler. Maliyetli pasiflerine ise faiz gideri öderler. Kredilerden, menkul değerlerden ve para piyasalarından alınan komisyonlar; mevduata ödenen, alınan kredilere ödenen, ihraç edilen menkul kıymetlere ödenen ve diğer faiz giderleri. Faiz dışı gelirleri; gayri nakdi kredilerden (teminat mektupları, akreditifler ve kabul kredileri) alınan komisyonlar ve bankacılık hizmetlerinden alınan net ücret ve komisyon geliri, iştirak ve bağlı ortaklardan alınan temettü, döviz pozisyonu – döviz alım / satım işlemleri – menkul kıymet alım / satım işlemleri – türev işlemlerinden ticari kâr zarar ve diğer faaliyet gelirleri elde ederler. Faiz dışı giderleri (menkul kıymet alım / satım işlemleri, türev işlemler) ise faaliyet giderleridir. Bütün bunların sonucunda bankalar faiz / faiz dışı gelir – gider dengesini bulurlar. Net faiz gelirleri ve faiz dışı gelirler bankaların karlarının kalitesini belirler.

BDDK 2022 6. Ay raporuna göre; bankacılık sektörünün gelir tablosunda net faiz geliri 285 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Haziran 2022 dönemi itibarıyla Türk Bankacılık Sektörünün dönem net kârı 169 milyar TL'dir. Bankacılık sektörünün 2022 yılı 2. çeyrek dönemi içerisindeki toplam faiz gelirleri 307 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bankacılık sektörünün 2022 yılı 2. çeyrek dönemindeki dönem net kârı, bir önceki çeyreğe göre 42,7 milyar TL artış göstermiştir. Haziran 2022 dönemi itibarıyla, toplam kredi tutarının 3.864 milyar TL'si Türk parası kredilerden, 2.414 milyar TL'si yabancı para kredilerden oluşmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağır, H. (2010). *Türkiye’de Finansal Liberalizasyon ve Finansal Gelişme İlişkisinin Ekonometrik Analizi*. Ankara: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Kitapları.
- Ahi, E. (2020). *Bankacılık Sektöründe Likidite Ve Risk Yönetimi*. (Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Akbulak, Y., Kavaklı, E. ve Tokmak, A. (2004). *Kayıp Yıllar: Türkiye’de 1980’li Yıllardan Bu Yana Kamu Borçlanma Politikaları ve Bankacılık Sektörüne Etkileri*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Akhtar, M. F., Ali, K. ve Sadaqat, S. (2011). Factors Influencing the Profitability of Islamic Banks of Pakistan. *International Research Journal of Finance and Economics*, 66(66), 1-8.
- Akın, B. O. (2018). *Kamu Bankalarının Türkiye Ekonomisinde Yeri Ve Önemi*. (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Akın, F., Canbaz, M., Doğan, Ö., Ersoy, A.Y., Güney, A., Güngören, A., Işıl, G., İslamoğlu, M., Kandemir, O., Okay, G., Şemsi, A., Topçu, B., Ulusoy, T., Yücel, R., Yurtsever, H., Yurttadur, M., ve Kaya, F. (2015). *Bankacılık Giriş ve İlkeleri* (4. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Akkaya, M. (2021). *Finansal Risk Yönetimi*. Ankara: Seçkin Kitabevi.
- Akkuş, B. (2008). *Finans Yönetimi* (1.Baskı). İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Aksoy, C. N. (2018). *Merkez Bankası Para Politikası Araçlarının Banka Kârlılık Performansları Üzerindeki Etkisi*. (Doktora Tezi). T. C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Aksoy, D. (2011). *Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Ölçümü Üzerine Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aktan, B. ve Bodur, B. (2006). Oranlar Aracılığıyla Finansal Durumunuzu Nasıl Çözümlersiniz? Küçük İşletmeler İçin Bir Rehber. *Journal of Yasar University*, 1(1), 49-67.
- Albayrak, Y. E. (2004). *Hizmet Sektöründe Performans Odaklı Çok Amaçlı Karar Verme: Banka Performans Ölçümünde Analitik Hiyerarşi Süreci Uygulaması*. (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Altıntaş, M. A. (2006). *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Altuğ, O. (2000). *Banka İşlemleri ve Muhasebesi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Arıçelik, G. (2010). *Ticari Bankalarda Performans Ölçümü: CAMELS Analizine Dayalı Bir İnceleme*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Arslan, B. G. ve Ergec, H. E. (2010). The Efficiency of Participation and Conventional Banks in Turkey: Using Data Envelopment Analysis. *International Research Journal of Finance and Economics*, 57, 156-167.
- Artun, T. (1983). *İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık*. İstanbul: Tekin Yayınevi.

- Aslan, N. (2009). *Bankacılıkta Faiz Riski ve Yönetimi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/SBE, Para, Sermaye Piyasaları ve Finansal Kurumlar Bilim Dalı, İstanbul.
- Ata, H. A. (2009). Kriz Sonrası Türkiye’de Mevduat Bankaları Kârlılığına Etki Eden Faktörler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 10(2), 137-151.
- Atik, M. (2013). *Bankacılık Sektöründe Faiz Dışı Gelirlerin Banka Geliri ve Riski Üzerindeki Etkisinin Ölçülmesi: ABD ve Türkiye’deki Lider Bankalar Üzerine Bir Uygulama*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Avcı, T. (2019). Banka Çeşitlendirmesi, Likidite Ve Kârlılık İlişkisi: Panel Eşbütünleşme Analizi Türkiye Örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33(47), 234. XLVII, 2, 233-249 CC: BY-NC-ND 4.0
- Aydemir, N. (2004). *Dünden Bugüne Türkiye’de Bankacılık*, Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası. Ankara.
- Aydın, A. (2000). Bilanço dışı işlemler, *Bankacılar Dergisi*, 34, 65-77.
- Bağcı, A. (2014). *Türkiye’deki Yerli ve Yabancı Bankaların Grup Bazında Finansal Performansları ve Performans Sürekliliğinin Analizi (2002-2012)*. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Cumhuriyet Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Muhasebe ve Finansman Bilim Dalı. Sivas.
- Bahçekapılı, C. (2015). Türkiye Ekonomisinde 2011 Sonrası Sınırlı Büyümenin Nedenleri Üzerine Bir Analiz. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 37(1), 112.
- Bakkal , M. ve Aksüt, U. (2011). *Türk Bankacılık Sisteminde Elektronik Bankacılık Uygulamaları*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Banks, E. (2013). *Liquidity Risk: Managing Funding and Asset Risk*. Springer. 4.
- Bartlett, Maurice Stevenson (1950), “Tests of Significance in Factor Analysis”, *British Journal of Statistical Psychology*, 3(2), 77-85.
- Başaran, Y. E. (2015). *Bireysel Bankacılıkta Müşteri İlişkileri ve Servis Mükemmeliyeti Sağlanmasında İnsan Faktörü*. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Okan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayrakdaroğlu, A. ve Ege, İ. (2008). Türkiye’deki Bankaların Performansının Analitik Hiyerarşi Süreci İle Değerlendirilmesi Üzerine Bir Model Önerisi. *Türkiye İstatistik Kurumu Dergisi*, 17, 32-49.
- Bayramoğlu, M. F. ve Gürsoy, İ. (2017). Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Bireysel ve Sektörel Risk Derecelendirmesi: Bir Camels Analizi Uygulaması. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 1-19.
- Bayyurt, N. (2007). İşletmelerde Performans Değerlendirmenin Önemi ve Performans Göstergeleri Arasındaki İlişkiler. *Sosyal Siyaset Konferanslar Dergisi*, 53, 577-592. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9295>
- BCBS, (2008), *Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision*.
- Berger, A. N. ve Bouwman, C. H. (2006). *The Measurement of Bank Liquidity Creation and The Effect of Capital*, Available at SSRN 672784.
- Berk, N. (2001). *Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Talebi*. İstanbul: Beta Basım Yayın.

- Bostan, F. (2021). *Türk Bankacılık Sektöründe Katılım Bankalarının Finansal Performans Analizi: Entropi, VİKOR ve TOPSİS Yöntemleriyle Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Gümüşhane Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.
- Brunnermeier M., ve Pedersen, L. H. (2009), Market Liquidity and Funding Liquidity, *Review of Financial Studies*, June 2009, Vol.22 Issue 6, sy.2201-2238
- Can, E. (2008). *A Comparison of Domestic Banks and Foreign Banks In Turkey After 2001*.(Yüksek Lisans Tezi). İzmir.
- Candan, H. ve Özün, A. (2006). Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II, İstanbul, Türkiye İş Bankası, 56.
- Castagna, A. ve Fede, F., (2013), *Measuring and Managing Liquidity Risk*, John Wiley & Sons.
- Ceylan, A. (2001). *İşletmelerde Finansal Yönetim* (7. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi.
- Ceylan, A. (2004). *Meslek Yüksekokulu İçin İşletmelerde Finansal Yönetim*. Bursa: Ekin Kitabevi Yayını.
- Chang, C. P. (2006). Managing Business Attributes and Performance for Commercial Banks. *The Journal of American Academy of Business*, 9(1), 104-109.
- Claessens, S., Demirgüç-Kunt, A. ve Huizinga, H. (2001). How Does Foreign Entry Affect Domestic Banking Markets? *Journal of banking & finance*, 25(5), 891-911.
- Copeland, T., Koller, T. ve Murrin, J. (1996). *Valuation Measuring and Managing The Value of Companies*. New York: John Wiley&Sons Inc.
- Coşkun, M. (2012). *Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Çanakçı, M. (2017). *İslami ve Geleneksel Bankacılık: Likidite Riski Yönetimi Üzerine Ampirik Bir Çalışma*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çelik, S. (2019). *Banka Kârlılığına Etki Eden Mikro Değişkenler: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Çivi, H. (1985). *Türkiye’de Bankacılık, Teori, Uygulama ve Sonuçlar*. Ankara: Fon.
- Çobanoğlu, S. (2020). *Teknolojide Dijital Dönüşümün Bankalarda Operasyonel İşlemlerinde Verimliliğine Olan Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. İstanbul Okan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çokluk, Ömay, Şekercioğlu, Güçlü, Büyüköztürk, Şener (2012), *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları*, Pegem Akademi, Ankara.
- Çolak, F. Ö. (2001). Finansal Kriz ve Bankacılık Sektöründe Yeniden Yapılandırma Programı Üzerine Bir Eleştiri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 15-30.
- Çolak, Ö. F. (2007). *Finansal Piyasalar ve Para Politikası* (5.Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çolakoğlu, Özgür Murat and Büyükekşi, Cem (2014), “Evaluation of Factors Affecting Exploratory Factor Analysis Process”, *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 2(1), 58-64.

- Dabiri, M. A. O., Yusof, R. M. ve Wahab, N. A. (2017). Profitability and Liquidity of Islamic Banks in The United Kingdom. *Asian Journal of Multidisciplinary Studies*, 5(4), 66-71.
- Dağıdır, C. (2010). Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılık ve Makro Ekonomik Değişkenlerle İlişkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 25-33.
- Dalgaard, R. (2009). *Liquidity and Stock Returns: Evidence from Denmark*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Copenhagen Business School, Frederiksberg, Denmark.
- Damodaran, A. (2007). "Return on Capital (ROC), Return on Invested Capital (ROIC) and Return on Equity (ROE): Measurement and Implications", Sterns School of Business, <http://www.stern.nyu.edu/~adamodar/pdfiles/papers/returnmeasures.pdf> (22.06.2016).
- Demireli, E. (2010). Topsis Çok Kriterli Karar Verme Sistemi: Türkiye'deki Kamu Bankaları Üzerine Bir Uygulama. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 5(1), 101-112.
- Demirgüç-Kunt ve Huizinga (2011). The World Bank Economic Review, "Determinants of the Profitability of the US Banking Industry", *International Journal of Business and Social Science*, Vol.2, No.22, 255.
- Demirgüç-Kunt, Laeven ve Levine, (2004). "Regulations, Market Structure, Institutions and the Cost of Financial Intermediation", *Journal of Money, Credit, and Banking*, Vol.36, No.3, 604-606.
- Demiroğlu, Ö. (2019). *Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları Kârlılık Belirleyicileri*. (Doktora Tezi). İstanbul Okan Üniversitesi, İstanbul.
- Denizli, E. (2015). *Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Finansal Piyasalar İçindeki Önemi ve Büyümeye Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Aydın.
- Dennis Olson ve Taisier A. Zoubi, (2008). "Bank-specific, Industry-specific and Macroeconomic Determinants of Bank Profitability", *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, Vol.18, No.2, ss.121.
- Diamond, D. W. ve Rajan, R. G. (2001). Liquidity Risk, Liquidity Creation, and Financial Fragility: A Theory Of Banking. *Journal of Political Economy*, 109(2), 287-327.
- Dilley, D. K. (2008). *Essentials of Banking (Essentials series)*. Hoboken, N.J. Wiley.
- Diñer, H. ve Görener, A. (2011). Analitik Hiyerarşi Süreci ve VIKOR Tekniđi İle Dinamik Performans Analizi: Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 109-127.
- Doğan, B. (2009). Türkiye'de Para Politikalarının Etkinliği Açısından Likidite Etkisinin Ölçülmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1). 99-122.
- Doğan, M. (2013). Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 58, 175-188. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/mufad/issue/35643/396420>
- Dörtbölük, G. (2019). *Piyasa Değeri/Defter Değeri Yöntemine Göre Hisse Senedi Değerleme, Bist Çimento Sektörü Üzerine Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Ece, O. (2019). Bankalarda Coğrafi Çeşitlenmenin Risk, Likidite ve Finansal Performans Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi: Türkiye'deki Mevduat Bankaları Üzerine Bir Uygulama. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 342.
- Ege, İ., Topaloğlu, E. ve Karakozak, Ö. (2015). CAMELS Performans Değerleme Modeli: Türkiye'deki Mevduat Bankaları Üzerine Ampirik Bir Uygulama. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 109-126.
- Ehrbar, A. (1998). *EVA The Real Key to Create Value*, John Wiley&Sons: ABD.
- Elitaş, C. ve Ağca, V. (2006). Firmalarda Çok Boyutları Performans Değerleme Yaklaşımları: Kavramsal Bir Çerçeve. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 348-349.
- Emir, M. ve Çizgici-Akyüz, G. (2018). Türkiye'deki Mevduat Bankalarının Finansal Performans Değerlendirmesi: Camels Yaklaşımı. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 7.
- Ercan, H. (2002). *Bankacılıkta Kredi Riski Yönetimine İlişkin Metotlar ve Bir Uygulama Örneği: Saf Karton ve Ambalaj Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erdem, E. (2003). Para, Banka ve Finansal Sistem, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Erdoğan, M. ve Bekir, E. (2010). Hisse Senedi Piyasalarında Görülen Anomaliler ve Bireysel Yatırımcı Üzerine Bir Araştırma/The Anomalies Seen In The Stock Markets And A Research On The Individual Investor. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2).
- Ersoy, E. ve Aydın, Y. (2018). Bankaların Likiditesini Etkileyen Makroekonomik Ve Bankaya Özgü Faktörlerin Ampirik Analizi: Türkiye Örneği. *Global Journal of Economics and Business Studies Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 7(14).
- Ertuğrul, İ. ve Karakaşoğlu, N. (2009). Banka Şube Performanslarının VIKOR Yöntemi ile Değerlendirilmesi, *Endüstri Mühendisliği Dergisi*, 20(1), 1.
- European Central Bank (2009). Liquidity (Risk) Concepts Definitions and Interactions. ECB Working Paper Series No 1008.
- Evans, M. H. (1999). "Creating Value Through Financial Management" (Erişim tarihi 1.8.2008) (www.exinfm.com/training/course08.doc)
- Fernando, C. S., Herring, R. J. ve Subrahmanyam, A. (2008). Common Liquidity Shocks and Market Collapse: Lessons from The Market for Perps. *Journal of Banking & Finance*, 32(8), 1625-1635.
- Fornell, Claes and David F. Larcker (1981), "Evaluating Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error", *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39-50.
- Freixas X. ve Rochet J.C. (2008). "Microeconomics of Banking, 2nd Edition," MIT Press Books, The MIT Press, edition 2, volume 1, number 0262062704, February.
- Geylan, R. (1985). Ticari Banka Yönetimi ve Türk Ticari Bankalarının Temel Sorunları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No:86, İİBF Yayınları No:22.

- Gümüş, M. (2019). *Bankacılık Sektöründe Likidite Riski: Seçilmiş Türk Bankaları Üzerine Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Marmara Üniversitesi/Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Günay, A. (2018). *Türkiye'deki Mevduat Bankalarının Etkinlik Ölçümü ve Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleriyle Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Aksaray Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı, Aksaray.
- Gündoğdu, A. (2018). *Finansal Yönetim* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güneş, M. ve Çoban, M. (2019). *Genel Bankacılık: Finansal Sistem Ürün ve Hizmetler*. İstanbul: Türkmen Kitapevi.
- Güneş, N. (2015). Banka Kârlılığının Belirleyicileri: 2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(3), 265-282.
- Güngör, B. (2007). Türkiye'de Faaliyet Gösteren Yerel ve Yabancı Bankaların Kârlılık Seviyelerini Etkileyen Faktörler: Panel Veri Analizi. *İktisat İşletme ve Finans*, 22(258), 40-63.
- Hair, Joseph, Anderson, Rolph, Tatham, Ronald, and Black, William (1998), *Multivariate Data Analysis*, 5th Edition, Prentice-Hall Inc. Publications, New Jersey, USA.
- Hazar, A. ve Babuşcu, Ş. (2017). *Bankacılığa Giriş. Temel Bankacılık Bilgileri*. Ankara: Akademi Consulting&Training.
- Hazar, A. ve Babuşcu, Ş. (2021). *Para ve Bankacılık Bilgileri*. Ankara: Bankacılık Akademisi Yayınları.
- Ho, C.T. ve Wu, Y.S. (2006). Benchmarking Performance Indicators for Banks. *Benchmarking: An International Journal*, 13(2), 147-159.
- Hokka, C. (2019). *Likidite Riski ve Kredi Riskinin Bankaların Performansı Üzerindeki Etkisi: Türkiye'deki Ticari Bankalar Üzerine Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık Ve Finans Anabilim Dalı Bankacılık Ve Finans Bilim Dalı, Bolu.
- İlgin-Saka, K. (2013). *Finansal Krizlerin Bankaların Performanslarına Etkisi: Türk Mevduat Bankalarında CAMELS Modelinin İncelenmesi ve Örnek Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Ismal, R. (2010). Assessment of Liquidity Management in Islamic Banking Industry. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*.
- Işık, Ö., Yalman, İ. N. ve Koşaroğlu, Ş. M. (2017). Türkiye'de Mevduat Bankalarının Kârlılığını Etkileyen Faktörler. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 362-380.
- İçten, O. (2013). Hisse Başı Kazanç Kalitesinin, Hisse Başı İşletme Faaliyetlerinden Net Nakit Akışı İle Test Edilmesi ve İMKB Ticaret Endeksi Hisse Senetleri Örneği. *Maliye ve Finans Yazıları*, 27(98), 49-52.
- İskenderoğlu, Ö., Karadeniz, E. ve Atioğlu, E. (2012). Türk Bankacılık Sektöründe Büyüme, Büyüklük ve Sermaye Yapısı Kararlarının Kârlılığa Etkisinin Analizi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(1), 291-311.

- İslatince, N. (2015). Analysis of the Factors that Determine the Profitability of the Deposit Banks in Turkey. *Journal of Applied Finance & Banking*, 5(3), 175-186.
- Johnson, Richard A. and Wichern, Dean W. (1992), Applied Multivariate Statistical Analysis, Prentice-Hall Inc. Publications, New Jersey, 396-397.
- Kabakçı, C. Ç. ve Bilgin-Sarı E. (2019). Türk Bankacılık Sektöründe Finansal Performansın Tercih Seçim Endeksi (P_{si}) Yöntemiyle Analizi Ekonomi. *Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 370-383. DOI: 10.30784/epfad.649038
- Kaiser, Henry F. (1974), “An Index of Factorial Simplicity”, *Psychometrika*, 39(1), 31-36.
- Kandemir, T. ve Arıcı, A. G. N. D. (2013). Mevduat Bankalarında CAMELS Performans Değerleme Modeli Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma (2001-2010). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 61-87.
- Kaplan R.S. ve Norton D.P. (2004). Strategy Maps: Converting Intangible Assets into Tangible Outcomes.
- Karadaş, S. (2006). *Türk Bankacılık Sisteminin Verimlilik Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/ Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Karadeniz, E. ve Koşan, L. (2021). Finansal Performans ve Fiyat/Kazanç Oranı: Borsa İstanbul Turizm Şirketlerinde Bir Araştırma. *Sosyoekonomi*, 29(47), 252.
- Karataş, Y. (2015). *Ticari Bankalarda Kârlılığı Belirleyen Faktörler: Türk Ticari Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). T.C. Balıkesir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kaya, F. (2012). *Bankacılık Giriş ve İlkeleri* (1. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Kaya, Y. T. (2001). Türk Bankacılık Sektöründe CAMELS Analizi. *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, MSPD Çalışma Raporları*, 6, 1-20.
- Kayran, O. (2020). *Bankalarda Gelir Çeşitlendirmesinin Performans Üzerine Etkileri ve Türkiye’deki Mevduat Bankalarına Yönelik Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Finans Bilim Dalı, İstanbul.
- Kerry, W. (2008). Measuring Financial Market Liquidity. *Journal of Risk Management in Financial Institutions*, I, 81-90.
- Keskin, D. E., İnan, E. A., Mumcu, M., ve Erdönmez, P. (2008). 50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği. Kasım.
- Koca, G. (2021). *Açık Bankacılık Sonrası Bankacılığın Geleceği*. (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Koç, C. (2019). *Performance Analysis in Turkish Banking Sector. CAMELS Application*. (Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Koçyiğit, D. (2009). Olağan ve Olağan Dışı Durumlarda Kullanılan Para Politikası Araçları ve Likidite Yönetim Stratejileri, (Uzmanlık Yeterlilik Tezi). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Kosmidou, K. (2007). The Determinants of Banks’ Profits in Greece During the Period of EU Financial Integration, *Managerial Finance*, Vol. 34, 146-159.

- Kouser, R. ve Saba, I. (2012). Gauging The Financial Performance of Banking Sector Using CAMEL Model: Comparison of Conventional, Mixed and Pure Islamic Banks in Pakistan. *International Research Journal of Finance and Economics*, 82(1), 67-88.
- Köse, A. (2018). *Türkiye'deki Ticari Bankaların Faiz Dışı Gelirlerinin Banka Performansı Üzerine Etkisinin Kamu, Özel, Yabancı Sermayeli Bankalarda Karşılaştırmalı İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Lang, L. ve Litzenberger, R. (1989). Dividend Announcements: Cash Flow Signaling vs. Free Cash Flow Hypothesis. *Journal of Financial Economics*, vol: 24, 181-192.
- Lee, C. C., Yang, S. J. ve Chang, C. H. (2014). Non-Interest Income, Profitability, and Risk in Banking Industry: A Cross-Country Analysis. *The North American Journal of Economics and Finance*, 27, 48-67.
- Lessambo F.I. (2020). *The U.S. Banking System Laws, Regulations, and Risk Management*. Palgrave Macmillan.
- Machiraju, H. R. (2008). *Modern Commercial Banking*. New Age International.
- Mandacı, P. E. (2003). Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 70-72.
- Maudos, J. ve De Guevara, J. F. (2004). Factors Explaining The Interest Margin in The Banking Sectors of The European Union. *Journal of Banking & Finance*, 28(9), 2259-2281.
- Mertler, Craig A. and Vannatta, Rachel A. (2004), *Advanced and Multivariate Statistical Methods: Practical Application and Interpretation*, 3rd Edition, Pyrczak Publishing, Glandale, USA.
- Mohan, T. R. ve Ray, S. C. (2004). Comparing Performance of Public and Private Sector Banks: A Revenue Maximization Efficiency Approach. *Economic and Political Weekly*, 1271-1276.
- Molyneux, P. ve Thornton, J. (1992). Determinants of European Bank Profitability: A Note. *Journal of Banking & Finance*, 16(6), 1173-1178.
- Muzır, E. ve Şeker, A. (2015). Dış Ticaret Performansına Dayalı Ülke Riski Öngörülleri İle Aktif-Pasif Yönetiminde Para Birimi Tercihlerinin Bankaların Likidite Performansı Üzerindeki Etkileri: Ampirik Bir Analiz. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 293.
- Niftaliyef, K. (2021). *Azerbaycan Ticari Bankalarının Finansal Performanslarının Belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi/Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bartın.
- Nikolaou, K., (2009). Liquidity (Risk) Concepts Definitions and Interactions, ECB Working Paper Series, No: 1008.
- Olson, D. ve Zoubı, A. T. (2008). Bank-Specific, Industry-Specific and Macroeconomic Determinants of Bank Profitability. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 18(2), 121.
- Öçal, T. (1973). *Türk Banka Sistemi*. Ankara: İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.
- Öçal, T., Çolak, Ö. F., Togay, S. ve Eser, K. (1997). Para Banka Teori ve Politika. *Mart*, 39-40.

- Ökçün, A. G. (1968). Türkiye İktisadi Kongresi, Haberler-Belgeler-Yorumlar, Ankara: Üniversitesi/Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 312.
- Öker, A. (2007). *Ticari Bankalarda Kredi ve Kredi Riski Yönetimi– Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özata, Y. (2010). *Türk Bankacılık Sisteminin Gelişimi ve Yabancı Bankaların Sistem İçindeki Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Özaydın, O. (2015). *Bankacılık Sektöründe Toplam Faktör Verimliliği Analizi: 2006-2013 Dönemi Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Özbek, T. (2017). *Bankacılık Sektöründe Finansal Yeniliklerin Performansa Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Aksaray Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Özdemir, O. (2019). *Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Finansal Performansının Belirleyicileri*. (Doktora Tezi). T.C. Beykent Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Yönetimi Bilim Dalı, İstanbul.
- Özden, H. Ö. (2009). *Türkiye’deki Mevduat Bankalarının Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri ile Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özkaya, F. (2021). *Türkiye’de Mevduat Bankalarında Kadın İstihdamının Finansal Performansa Etkisinin Araştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, K. (2015). *Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın Belirleyicileri ve Ürün Hizmet Pazarlamasının Kârlılık Üzerindeki Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). T.C. Marmara Üniversitesi/Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Öztürk, M. B. (2004). *Finansal Performansın ölçülmesinde Alternatif Bir Yöntem “Ekonomik Katma Değer”*. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 18(3-4), 355-356.
- Parasız, İ. (2000). *Para Banka ve Finansal Piyasalar* (7.Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Parasız, İ. (2000). *Para, Banka ve Finansal Piyasalar*, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Parasız, İ. (2003). *Para Politikası Türkiye Uygulamaları* (6.Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Parasız, İ. (2009). *Para Banka ve Finansal Piyasalar*. İstanbul: Ezgi Kitabevi.
- Pasiouras, F. Ve Kosmidou, K. (2007). *Determinants of Profitability of Domestic UK Commercial Banks: Panel Evidence from The Period*, Vol. 21. 222-237.
- Poyraz, E. (2012). *Türk Bankacılık Sektöründe Optimal Kredi Düzeyinin Belirlenmesi. Determination of the Optimal Level of Lending in Turkish Banking Sector*, 3(2), 41-49.
- Sakarya, Ş. (2010). *Camels Derecelendirme Sistemine Göre İMKB'deki Yerli ve Yabancı Sermayeli Bankaların Karşılaştırmalı Analizi*. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 0(0), 7-21. <http://iibf.kilis.edu.tr/iibfdergi>
- Sawada, M. (2013). *Measuring The Effect of Postal Saving Privatization on The Japanese Banking Industry: Evidence from The 2005 General Election*. *Pacific-Basin Finance Journal*, 21(1), 967-983.

- Sayar, A. G. (2020). Factors Affecting Profitability in The Turkish Banking System. Istanbul Bilgi University Institute of Graduate Programs International Finance Master's Degree Program.
- Senchack, A. J. ve Martin, J. D. (1987). The Relative Performance of the PSR and PER Investment Strategies. *Financial Analysts Journal*, 43(2), 46-56.
- Sevil, G., Temizel, F. ve Meriç, E. (2017). Fiyat Kazanç Oranı ve Ortalamaya Dönüş: BİST Holding Uygulaması. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(13), 781.
- Strahan, P. (2009), Liquidity Production in The 21st Century Banking, Working Papers, Financial Institutions Center at The Wharton School, 1-52.
- Şakar, H. (2000). *Genel Bankacılık Bilgileri* (1.Baskı). İstanbul: Strata Yayıncılık.
- Şenol, Z. ve Ulutaş, A. (2018). Muhasebe Temelli Performans Ölçümleri ile Piyasa Temelli Performans Ölçümlerinin CRITIC ve ARAS Yöntemleriyle Değerlendirilmesi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, (641), 86-88.
- Şerbetli, A. (2022). *Merkez Bankaları Para Politikası Uygulamalarının Kredi Arz ve Talebine Yönelik Etkinlik Analizi: Türkiye Uygulaması*. (Doktora Tezi). T.C. Marmara Üniversitesi/Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Bankacılık Bilim Dalı, İstanbul.
- Şimşek, M. (2019). *Türkiye’de Ticari Bankaların Likidite Riskini Belirleyen İçsel Faktörler: Basel III Etkisinin Sınanması*. (Doktora Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi/Finans Enstitüsü, İstanbul.
- Takan, M. ve Boyacıoğlu, M. A. (2015). *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem* (7.Basım). Ankara: Nobel.
- Taner, E. (2008). *Globalleşen Dünyada Merkez Bankalarının Fazla Likidite Yönetimi ve Türkiye Örneği*. (Uzmanlık Yeterlilik Tezi). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Taşkın, F. D. (2011). Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 11(2), 289-298.
- Teker, S. Bolgün, K. E. ve Akçay, M. B. (2005). Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(12), 44.
- Trujillo-Ponce, A. (2013). What Determines the Profitability of Banks? Evidence from Spain. *Accounting & Finance*, 53(2), 561-586.
- Turgut, K. (2019). *Banka Kredi Hacmi İle İktisadi Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Ankara.
- Turunç, Ö. (2006). *Bilgi Teknolojileri Kullanımının İşletmelerin Örgütsel Performansına Etkisi: Hizmet Sektöründe Bir Araştırma*. (Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Türkiye Bankalar Birliği. (2017). *Bankalarımız*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Uçkun, N. ve Girginer, N. (2011). Türkiye'deki Kamu ve Özel Bankaların Performanslarının Gri İlişki Analizi ile İncelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(21), 46-66.

- Urgancı, H. (1982). *Para ve Banka*. Adana: Önder Matbaası.
- Uzunoglu, S. (2014). *Bankacılığa Giriş* (1. Baskı). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Ünsal, A. ve Duman, S. (2005). Türkiye'deki Bankaların Performanslarının Temel Bileşenler Yaklaşımı İle Karşılaştırmalı Analizi. *VII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu*.
- Van den End, J. W. (2008). *Liquidity Stress-Tester: A Macro Model For Stress-Testing Banks' Liquidity Risk* (No. 175). Netherlands Central Bank, Research Department.
- Vurucu, M. ve Arı, M. U. (2017). *A'dan Z'ye Bankacılık Yasal Mevzuat- Organizasyon-Fonlar* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Wambu, T. M. (2013). *The Relationship Between Profitability and Liquidity of Commercial Banks in Kenya* (Doctoral dissertation, University of Nairobi).
- Yağcılar, G. G. (2010). *Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi*. (Doktora Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Isparta.
- Yaslıdağ, B. (2018). *Finansal Yönetim ve Finansal Analiz* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.
- Yetiz, F. ve Kılıç, Y. (2021). Bankaların Finansal Performansının VIKOR Yöntemi ile Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 13(24), 151.
- Yıldırım, O. (2004). Türkiye'de Bankacılık Sektörü (Tarihsel Gelişim, Temel Sorunlar, Mali Riskler ve Yeniden Yapılandırma). *Dış Ticaret Dergisi*, 30(4), 3.
- Yıldırım, O. (2020). *Türk Bankacılık Sistemi* (4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, S. (2011). *Türk Bankacılık Sektöründe Kullanılan Finansal Türev Araçlar ve 2008 Küresel Krizinde Türev Araçların Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, Ö. ve Yakut, E. (2021). Entropi Temelli TOPSIS ve VIKOR Yöntemleri ile Bankacılık Sektöründe Finansal Performans Değerlendirmesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 35(4), 1297. <https://doi.org/10.16951/atauniiibd.874660>
- Yurdugül, Halil (2005), "Faktör Analizinde KMO ve Bartlett Testleri Neye Ölçer?", Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Yücel, E., Özdemir, K. ve Önal, Y. B. (2015). Türkiye Katılım Bankaları ile Malezya İslami Bankalarında Etkinlik ve Performans İlişkisinin Veri Zarflama Yöntemiyle Analizi. *Bankacılar Dergisi*, 26(94), 95-111.
- Yüzbaşıoğlu, A. N. (2003). Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi, Finans Dünyası Risk Yönetimi Konferansı, İstanbul: Risk Yöneticileri Derneği, 3.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Hatice ÇELİK

Yabancı Dili : İngilizce

Eğitim Bilgileri

Lisans : Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü

Yüksek Lisans : Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı

Mesleki Deneyim

Kırşehir Şeker Fabrikası A.Ş. (Muhasebe Memuru) 2011 – 2013

T.C. Ziraat Bankası A.Ş. (Şube Operasyon ve Kredi Birimleri, Bölge Yöneticiliği) 2013-

...

